PROCESUL COMUNISMULUI

Chiar dacă Nürnberg-ul comunismului nu va avea loc niciodată, dosarul unui altfel de proces începe să capete consistență. Pe măsură ce arhivele sistemului se deschid, probele se acumulează. Cei care le adună nu sînt reprezentanții justiției, ci ai științei și conștiinței morale: istorici, politologi, jurnaliști, scriitori. Cu toții sînt convinși că adevărul trebuie știut, că vinovații – oameni și idei – trebuie identificați, că mecanismul terorii trebuie analizat pentru ca reproducerea lui să nu mai fie cu putință.

Colecția «Procesul comunismului» reunește o bună parte din filele acestui dosar: cărți devenite «clasice» sau apărute de curînd în lume și cărți-document de autori români; volume întemeiate pe explorări în arhive, pe mărturii orale și scrise; studii istorice și lucrări memorialistice; reconstituiri și analize din cele mai diverse perspective – pe scurt, pagini ce luminează, rînd pe rînd, fațetele comunismului mondial sau românesc, recompunînd adevăratul chip al infernului roșu spre a-l restitui memoriei colective.

Autorul uneia dintre cele mai puternice cărți de memorialistică publicate de editura noastră, *Casa lui David*, revine după mai bine de 5 ani cu o alta la fel de impresionantă. De această dată însă scrierea nu mai este autobiografică, rămînînd totuși la fel de greu de încadrat: dacă în *Casa lui David* autorul transcria, sub forma unui roman, istoria autentică și plină de dramatism a propriei familii crunt lovite de regimul comunist și dominată de un tată de o dîrzenie de neuitat, în *Poarta Albă* autorul prelucrează, cu dificultățile de rigoare, o imensă masă de material străin de propria-i biografie. Documentele sînt înregistrări pe casete, relatări prin viu grai, făcute sau încredințate lui de un mai vîrstnic prieten, trecut prin închisorile de la Canal și în special prin cea care dă titlul cărții. Optînd și de data aceasta pentru romanul-narațiune la persoana I, autorul de pe copertă (diferit de cel care spune „eu" în paginile cărții, la fel de reali totuși amîndoi) a vrut probabil să nu sacrifice autenticitatea mărturiei nemijlocite, ce constituie partea cea mai întinsă a documentelor pe care le are la dispoziție. A mai vrut, de asemenea, să dea scriiturii acea dimensiune a atemporalității pe care doar ficțiunea o conferă, deși toate destinele dramatice o merită. Avem, în plus, numeroase aspecte, detalii, fapte istorice inedite privitoare la viața cotidiană în acest lagăr principal, cel mai mare dintre cele 14 care au existat între anii 1949 și 1954 pe traseul Canalului Dunăre-Marea Neagră, unde și-au găsit moartea mii de oameni.

Alte apariții în aceeași colecție

FLORIN GABRIEL MĂRCULESCU **Prezentul continuu**

NICOLAE CORBEANU **Vara transfugului**

IOSIF CORPAS **Secvențe din fostele închisori politice**

ISBN 973-50-0341-4

5 948353 002539

DUMITRU NICODIM s-a născut în 1951, în comuna Jurilovca. A crescut la casele de copii din Năvodari şi Tulcea. După absolvirea Facultăţii de Energetică a lucrat pe şantierele hidrocentralelor de pe rîul Olt, în perioada 1983–1989 fiind şef de şantier la Hidrocentrala Rusăneşti. Este doctor în energetică (1989) şi autor a numeroase invenţii şi inovaţii, cărţi şi articole de specialitate. După 1989 a urmat cursurile Facultăţii de Ziaristică şi a lucrat ca redactor principal la ziarul *Dreptatea* (1990–1992). În 1992 a publicat volumul de versuri *Poezii amare.*

În 1996 îi apare la Humanitas, Bucureşti, *Casa lui David*, roman autobiografic.

DUMITRU NICODIM

Poarta Albă

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coperta
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
NICODIM, DUMITRU
Poarta Albă / Dumitru Nicodim. – Bucureşti: Humanitas, 2003
(Procesul comunismului)
ISBN 973-50-0341-4

821.135.1-94

© HUMANITAS, 2003

ISBN 973-50-0341-4

„Sictir, pezevenghi!“

Familia Assan Kadirî venise în Budeşti din Cadrilater. Avea trei copii: Acî, Eşilef şi Kadir şi o firmă, „Assan şi fiii“, într-un spaţiu închiriat. Fata proprietarului, Săftica, frumoasă şi înţeleaptă, mai tîrziu avocată, a fost colegă de şcoală cu mine. Cu Acî, un băiat brunet, pistruiat, rotund la faţă, eram coleg de clasă. Mă acompaniam cu el îndeosebi la prostii, prins de ciori, rişcă, una, alta. M-a invitat o dată la o sărbătoare a lor. Nu ştiu cum se numea. Au pus pe o măsuţă vreo două sute de nuci, o solniţă cu sare şi un opaiţ aprins. Aşezaţi pe jos, pe perne rotunde, moi, turceşte, cu picioarele strînse sub ei, turci erau, se rugau, spărgeau nuci şi le mîncau cu sare. O desfătare. Părerea lor.

Pe Acî îl strigam cu numele de familie, Assan. Era silitor la carte şi începuse s-o rupă binişor româneşte. Învăţătorii apreciau silinţa lui, nu exprimarea, care lăsa de dorit.

Tema în ziua aceea a fost: facerea lumii.

— Aşadar, zice părintele profesor de religie, cine vrea să ne spună cum a creat Dumnezeu omul?

Eu, Gheorghe al rumâncii, n-am ridicat mîna, nici Nacu, nici Oniţa. Noi trei eram premianţii. Altfel, nu-mi făceam probleme în privinţa premiului. Eram dăruit de Dumnezeu, înţelegeam şi ştiam tot, chiar dacă n-am avut cărţi, ci doar o tăbliţă, toţi anii de şcoală.

— Iştim! zice Assan cu mîna sus, din senin.

— Ei, dacă ştii, treci la tablă.

A trecut. Erau un postament din scîndură, catedra şi tabla.

— Spune deci despre facerea omului.

— Iştim!

— Spune, vorbeşte!

— Dom'ne Dumnezeule ai făcut om. Ai luat gîrmîjoara de phîmînt (*arăta pumnul drept strîns*), ai suflat şi ai spus: „Domnu' Adam estem." Ai facut domnule Adam şi ai spus la domnu'Adam: „Aici Gradina Rai estem. Tot facut, bun facut, fericit facut. Asta pom oprit facut!"

Ai stat domnu' Adam, ai stat, ai stat. Plictisit facut. Ai stat domnu' Adam, ai stat, ai stat. Ai mers la dom'ne Dumnezeule: „Dom'ne Dumnezeule, bun facut, plictisit facut!"

Dom'ne Dumnezeule ai stat, ai gîndit şi ai spus: „Bun." Ai luat Dom'ne Dumnezeule gîrmîjoara de phîmînt mult mai phormos, ai suflat, ai facut „puff" peste el (*arăta pumnul drept strîns şi a suflat peste el*) şi ai spus: „Cocoana Eva estem." Ai facut cocoana Eva, ai dat lu' domnu' Adam, ai dus la Gradina Rai, ai arătat şi ai spus: „Bun facut, fericit facut, asta pom oprit facut."

Ai venit domnule Şarpe, ai urcat la pom oprit (*arăta cu dreapta încolăcirea pe trunchi*), ai chemat cocoana Eva, dom'ne Adam şi ai şoptit: „Asta pom bun estem" (*a deschis brusc trei degete de la dreapta în faţa gurii*).

Ai luat cocoana Eva, ai mîncat, ai dat la domnu'Adam, ai muşcat, şi ai oprit la domnu Adam în gît. Soneria Dom'ne Dumnezeule turrr facut. Dom'ne Dumnezeule ai chemat domnu' Adam, cocoana Eva şi ai spus: „Aici tot facut, bun facut, fericit facut. Asta pom oprit facut. Pentru ce facut calcare. Ca dom'ne Şarpe, ca cocoana Eva, ca nu, ca..." Ai împins Dom'ne Dumnezeule de la spate pe cocoana Eva şi dom'ne Adam la Poarta Rai, ai deschis şi ai spus: „Sictir, pezevenghi!"

A vorbit grăbit, gîfîit şi s-a oprit brusc, mirîndu-se parcă de pedeapsa dură primită de Adam şi Eva. Asta era în mintea lui. Dar noi, rămaşi cu gurile căscate, absorbiţi de gesticulaţia şi dinamica expunerii, am izbucnit după cîteva momente într-un rîs în hohote, cu lacrimi. Ne ţineam cu mîinile de burtă. Rîdea şi preotul mirat. Parcă atunci i s-ar fi revelat întîia oară taina creării omului!

Îmi pare limpede acum că, prin izbucnirea noastră în rîs, am arătat că, absorbiţi de suprafaţa cuvintelor lui Assan, n-am înţeles nimic din dramaticul eveniment al existenţei umane şi am fost fiecare în parte un pezevenghi.

Poate ar fi rămas un moment comic printre alte zeci asemenea din perioada copilăriei mele, dacă semnificaţia temei — facerea omului — şi deznodămîntul tragicomic „Sictir, pezevenghi!" n-ar fi produs, în timp, asemănări dramatice cu existenţa mea. Pentru că eu unul eram Gheorghe, dar grămada de zeci de mii de deţinuţi aflaţi la Poarta Albă putea fi „omul, bun făcut, fericit făcut", aflat în tranziţie dincolo de Poarta Rai, după „Sictir, pezevenghi!"

Cucul mare

Aveam aproape 21 de ani şi eram un ţîr de om. Mă zbura vîntul. Trecuse vremea războiului şi a foametei, vremea cînd umblau păduchii cu paiele în gură şi la fiecare cinci-şase case exista cîte o etuvă, dată de oficialităţi, în care se introduceau hainele să moară păduchii, vremea alegerilor cu Ochiul şi Soarele; nu mai aveam rege şi în comună exista un club închis, numai pentru membrii UTM. Dispăruseră unul cîte unul boierii, avocaţii, învăţătorii şi umblau vorbe de frică, şoptite.

Într-o dimineaţă, un soldat mi-a adus la poartă plicul cu ordinul de recrutare. Crescusem lîngă cel mai mare lagăr militar din ţară, cel de la Budeşti, cunoscusem ofiţeri nemţi şi

prizonieri ruşi, m-au impresionat cu bărbăţia lor, cu mustăţile lor, cu sfaturile şi cunoştinţele lor, cu suferinţa şi lipsurile în care trăiau. Învăţasem chiar nemţeşte şi ruseşte atît cît să vînd şi să cumpăr de la ei diverse. Voiam să fac armata! La ţară lumea e puţină şi curioasă: de ce nu l-au luat militar, e bolnav, ce are, ce n-are. Era o decădere aşa, în faţa oamenilor, dacă nu făceai armata sau erai declarat inapt. Nu erai bărbat, ce mai! Iar eu vroiam să fiu bărbat, în ciuda aparenţelor. O aveam şi pe Niculina prietenă şi voiam să mă însor cu ea după ce voi face armata. Aşa erau regulile.

Cînd m-a văzut maiorul la recrutare, dezbrăcat, mi-a zis:

— Mă, tu chiar vrei să faci armata? Eşti tare slăbuţ (aveam vreo 45 kg), eşti bolnav de ceva?

— Nu am nimic, sînt foarte sănătos!

— Ai putea să o faci mai tîrziu...

— Chiar vă rog să nu mă amînaţi.

— Cine ajută familia în lipsa ta?

— Se descurcă ei, vă rog...

— Bine.

Şi bine a rămas, în pronunţare cum s-ar zice. Mă şi visam în uniformă, cu arma în poziţia „pentru onor"; mai veneau prin sat colegi mai mari ce fuseseră încorporaţi, mîndri de uniforma lor şi distanţi... cine mai era ca ei?

Cu Niculina, vecina mea, cîteva case mai încolo, mă cunoşteam de copii, dar şi acum, la aproape trei ani de cînd între noi era totul, încă mai tremuram la fiecare întîlnire, pentru că, fiind băiat sărac şi orfan de tată, mama ei nu-i dădea voie să iasă cu mine. Însă Niculina aştepta pînă cînd îi adormeau părinţii obosiţi, apoi ieşea tiptil şi venea la întîlnire. Îi simţeam întreaga teamă cuibărită în suflet, încercam să i-o alung, făceam dragoste ascunşi pe unde ne puteam ascunde, prin lanuri, prin curţile vecinilor, în şura de paie, în glugi de porumb... Ne cunoşteau toţi cîinii şi nu ne lătrau. Deseori, în-

deosebi iarna, ne întîlneam în casă la Haricleea, o altă vecină, de vîrsta noastră, care jurase că nu ne va spune. M-am şi bătut pentru ea cu Vasile Stîngaciu, un alt pretendent, care între timp a plecat militar.

De cîtva timp lucram ca şef de moară de ulei la Lelescu, la Frumuşani. Supravegheam funcţionarea, cîntăream, luam uiumul... Mă ajuta Ion Cuzea, fost coleg, ales de mine pentru munca asta, şi două fete: Miţa, prietena lui Ion, şi Floarea lui Muguriţă, domnişoară, amîndouă din Frumuşani. Nu mai puteam ajunge în fiecare seară acasă, în Budeşti. Se lucra pînă tîrziu, trebuia făcută întreţinerea, revizia pe flux, trebuia păzit noaptea... Aveam lîngă moară o cameră cu două paturi şi rămîneam acolo toată săptămîna.

Într-o sîmbătă, am plecat de la fabrica de ulei spre Budeşti cu o motocicletă cu ataş, de ocazie. Aveam febră mare şi, pentru că era epidemie de tifos, mama nu m-a dus la spital, că cine intra acolo nu mai ieşea viu. M-a urcat în podul casei şi m-a ţinut acolo vreo zece zile, pînă cînd cineva m-a pîrît şi m-au luat la spital. Nu aveam voie să mănînc nimic şi ajunsesem atît de slab, că o soră din spital m-a dus la subsuoară pînă în salonul de rezervă. După vreo două zile, sora mea Leana a sărit gardul spitalului, a intrat în rezerva mea pe fereastră şi mi-a adus nişte orez, pe care mi l-a dat ea să-l mănînc. Au început nişte crize teribile, nebunie nu alta, nu mai aveam corp, nici cap şi, cînd n-a mai fost nimic de mine, mă vedeam din afara mea. Păream mort şi după un timp m-au lăsat şi doctorii şi au venit foşti colegi şi surorile şi mama la mine, să mă ia acasă. În rezervă cu mine mai era Florentina Chiriac, fostă colegă. În timpul ăsta de pace al meu am văzut-o cum a ieşit şi ea, a plecat chemîndu-mă. Mai stau, i-am zis şi m-am întors de plînsul mamei în durerea mea. Greu m-am făcut bine. Doar două persoane am scăpat, din vreo 90 de bolnavi de tifos cîţi au fost în comună.

Rămăsesem o umbră după boală şi nu m-am mai putut întoarce la fabrică. Apoi, în iarnă, s-a desfiinţat. Fusese naţionalizată şi apoi jefuită.

Ordinul de încorporare l-am primit prin luna mai. Citindu-l, mi se muiau picioarele. M-au trimis să fac armata la muncă, la Canal. Ştiam că se trimit oameni la Canal, dar veştile erau zvonuri. Militari de acolo n-au venit în permisie, iar cei luaţi pe ascuns nu mai transmiteau nimic.

Mi-am amintit că în comisia de recrutare se afla şi primarul comunei, comunist convins, că am votat cu „ochiul" la 28 martie '48 (cînd a ieşit FDP-ul), îndemnîndu-i şi pe alţii să facă la fel, că am refuzat să merg la clubul UTM-iştilor, deşi fusesem invitat, motiv pentru care m-am ales cu o bătaie în noapte... Asta e! Voi avea onoarea să-mi servesc patria la lopată. Nu mai e nimic de făcut, nu se mai poate modifica nimic, nici nu e vreme de jelit, la revedere, frate şi surori, sărut mîna, mamă, patria mă cheamă! De ruşine nici nu le-am spus unde voi face armata. Voi scrie.

În puţinele zile cîte au mai rămas pînă la plecare, mi-am „întărit" dragostea cu Niculina, ne-am jurat că ne vom aştepta, că nu ne vom căsători cu altcineva şi... la revedere, iubito!... Am ajuns cu bine, spre seară, la unitatea mea: Direcţia Regională de Muncă nr. 2, Constanţa (DRM 2), Detaşamentul 1 Midia, Secţia 4 Siutghiol — comandant colonel Păsat Dumitru.

Armata construcţiilor

Detaliile începutului vieţii mele de soldat lopătar la Secţia 4 Lucrări speciale Siutghiol n-au importanţă. Eram porecliţi ciankaişişti şi deseori dimineaţa, în aşteptarea repartiţiei la punctele de lucru, adunaţi pe platoul pe care de obicei se făcea instrucţie individuală, unii dintre noi, în băşcălie, luau cîte un arac, cocean de porumb sau băţ de floarea-soarelui în

loc de armă, apoi ordonau: „Soldat, drepți, la stîn-gà, pe umăr àrm', la picior àrm'!", în timp ce alții pe lîngă ei se prăpădeau de rîs. Eram caraghioși în salopetele noastre maronii destul de murdare și boneta mototolită, dar nu aveam ce face decît haz de necaz.

Munca noastră consta în a monta sau întreține căile ferate din sectorul carierelor 3+3 Ovidiu — Canara pînă la Siutghiol. Buram piatra sub traverse cu tîrnăcopul ca o ghioagă, jumătate cît mine de greu, verificam orizontalitatea liniilor, amplasam alte segmente de linii și ce mai era de făcut pentru ca piatra încărcată din carieră sau de pe traseul canalului să poată ajunge la punctele de descărcare, vase, platforme, pentru digul din ghiol. Liniile erau înguste, vagonetii aveau pînă în șapte metri cubi și erau împinși cu umărul de două persoane. Era vară, iulie, soare dogoritor și totul încins: tabla vagonului, piatra, carnea pe noi. Nu se putea sta, nu te puteai ascunde. Din cînd în cînd se striga: ardeee, ardeee! Noi soldații o luam la fugă, nu prea departe că nu aveai unde, nici timp, dar deținuții se culcau pe loc, claie, mușuroi de oameni și urma explozia în carieră, care dizloca și arunca în aer bucăți imense. Cele mici veneau jos după un minut. Puneau mult prea mult trotil în găuri la 8-12 metri adîncime. Dacă venea un bolovan peste mușuroiul de oameni, trecea prin ei ca prin ouă. Au fost accidente, și nu puține. Dar ceea ce am văzut și mi-a rămas în minte așa ca un clișeu care nu se mai duce este imaginea unui deținut suspendat de un pilon de pod. În faza asta, de pe o pasarelă montată pe vîrful pilonilor descărcau la baza lor vagoneți cu piatră pentru consolidare. La un moment dat un „au" ca un vuiet a trecut prin mulțime. M-am uitat și unul atîrna agățat de pelerină într-un fier prins de pilon. Căzuse cîțiva metri de pe pasarelă și ar mai fi avut de căzut încă vreo zece metri pînă jos. Ne uitam să vedem dacă trage cineva în el ca fiind tentativă de evadare din cordon. A stat acolo pînă

au venit soldaţi la baza stîlpului şi atunci s-a dat jos. Era o vreme mohorîtă, cu burniţă de toamnă. Noi făceam aceleaşi munci ca şi ei, îi vedeam înconjuraţi de cordoanele lor de pază, de care nu aveam voie să ne apropiem. Sectorul în care lucram era acoperit cu deţinuţi din lagărul de la Peninsula.

Adevărul este că n-am găsit nici o lopată să o pot duce şi m-am trezit cu un set de foi în mînă: să fac normarea muncii prestate. Instructajul în legătură cu ce aveam de făcut, de urmărit şi calculat l-am făcut cu un tînăr înalt şi subţirel, Curtui, normator-şef. Ne-a spus, printre altele, de „timpii morţi", cînd nu dispuneam, din vina şefilor civili, de material pentru burat. Am prins din zbor ideea, am priceput ce am de făcut şi foarte repede eram stăpîn pe situaţie. Şeful de echipă era civil şi trebuia să ştie carte, să cunoască coeficienţii, felul lucrărilor, releu de la... la, introdus piatră sub traversă, bătut cu ciocan tîrnăcop, ripat cu lomul calea etc., pentru că fiecare articol avea alt preţ, iar seara trebuia constatat că s-a făcut norma. În plus, ca şef de echipă civil din partea beneficiarului lucrării, trebuia să prevadă, să prevină, să evite timpii morţi, situaţiile de lipsă de materiale sau front de lucru disponibil. Eu trebuia să ştiu încadrările şi să fac bonul de lucru, cantitate, preţ şi timp, în fiecare zi. În urma acestor situaţii întocmite, 40% din valoarea manoperei normate de mine reveneau oamenilor. Dar eram plătiţi şi în situaţiile de timpi morţi pe care şeful de echipă trebuia să le evite. Întrucît nu era posibil să avem de toate şi la timp, negociam cu el să-mi dea anumite faze ale lucrării în acel interval de timp, astfel încît să acoperim norma fiecărei zile. Dacă nu ajungeam la înţelegere şi nu îmi semna bonul de lucru cu timpi morţi întocmit de mine, se făcea o constatare în prezenţa inginerului-şef şi a normatorului-şef Curtui şi îl confirmau ei. Desele situaţii de acest fel şi conflictele cu şeful de echipă, datorită faptului că nu ce-

dam niciodată, au făcut să fiu transferat la cantina Armatei Construcţiilor, ca artelnic.

Aici a fost o muncă serioasă. Pentru hrana soldaţilor şi la popotă, regulamentele prevedeau cîte vitamine, cîte calorii, cîte proteine trebuiau să conţină mîncărurile preparate la fiecare masă şi porţie. Existau normative cu conţinutul în amidon al cartofului, în fier al ţelinei, în vitamine al morcovului, în proteine al cărnii etc., apoi ştiam cîte porţii trebuiau preparate şi calculam cantităţile în kilograme şi grame ce trebuiau introduse în cazan. Pe foaia de calcul treceam produsele şi conţinutul fiecăruia pe orizontală, iar pe verticală făceam totalul pe categorii: vitamine, proteine, calorii. Scoteam din depozit cantităţile pentru o zi în prezenţa bucătarului-şef şi a administratorului civil din partea secţiei 4 CFR, un anume Grecu. Treaba asta nu era uşor de făcut, iar responsabilitatea era mare. Nu puteai greşi reţetarul, nu puteai să-ţi permiţi reclamaţii privind calitatea hranei, regulamentele erau stricte atunci, şi încă funcţionau cele vechi, ofiţerii, mulţi erau dintre cei vechi care cunoşteau rigoarea regulamentelor şi le respectau, apreciau o mîncare bună, franc şi zgomotos. Îmi spuneau direct. Apoi bucătarul avea experienţă, iar mie îmi plăcea ce fac. Mă ajutam, de fapt mai mult mă încurcam, de o maşină de calcul cu mîner, aşa că pînă la urmă tot creionul şi hîrtia au fost baza. Era o muncă titanică, da' mi-a dat Dumnezeu minte şi m-am descurcat.

Raţia la soldaţi trebuia să conţină 3800 de calorii pe zi şi în principal se compunea din fasole, linte, cartofi, carne, conserve, marmeladă, zahăr în ceai şi un măr, un strugure (după sezon) desert. La popotă ofiţerii primeau 400 de calorii în plus faţă de soldaţi. În depozitul subteran enorm erau depozitate butoaie cu ulei, conserve în ulei şi bulion, marmeladă în lăzi de 5 şi 2 kilograme fiecare, slănină şi untură de porc în mari cantităţi. În primele trei luni am avut şi arpacaş, după care

s-a scos, deşi ne plăcea foarte mult fiert şi îndulcit cu zahăr. Mai făceau băşcălie unii adunînd resturile în farfurii, apoi le aranjau ca pe colivă şi aprindeau lumînări în ele, să-i fie lui Gheorghiu-Dej.

Lui Grecu îi era cunoscut reţetarul zilnic şi efectivele. În plus, el avea calitatea că vindea cartele şi bonuri de masă suplimentare pentru cei care ocazional mîncau la cantina trupei sau la popotă.

Aveam cîţiva băieţi de ajutor, îi trezeam de pe la orele 4-5 dimineaţa, trebuia tăiată pîinea sferturi, sute de porţii, distribuită, aduse alimentele din depozit, muncă multă, dar într-o atmosferă degajată, cu o duzină de fete de serviciu în cantină, rumene, bucălate, atente la ochii mei albaştri şi puse pe glume nesărate. Milităria mea părea să fie floare la ureche.

„Să nu minţi, mamă..."

A venit într-o zi în sala de mese educatorul politic şi zice:

— Măi băieţi, vrem să facem în unitate un corp, o echipă artistică. Care dintre voi vă pricepeţi şi aveţi instrumente de cîntat acasă şi vreţi să participaţi, vă rog să ridicaţi mîna.

Mă împrietenisem cu unul, Petre Alexandru, profesor de muzică din comuna Fierbinţi, Ilfov. Avea el o învăţătoare pe care o iubea foarte mult, chiar a plîns vorbindu-mi despre ea, mă rog, ne confesam unul altuia, eram foarte apropiaţi. Au ridicat mîinile mai mulţi. Am recunoscut pe unul Ioniţă Gheorghe-Gogu, născut în Budeşti, bun viorist, pe Bădoi Alexandru, ţambalagiu, amîndoi ţigani, locuiau în comuna Curcani, şi pe Mustaţă Stan din Radovanu. Alţii erau mai de departe: un turc la oaie umflată (cimpoi), cînd a adus-o avea şi păr pe ea, un altul la clarinet, de prin Arad, un toboşar de prin Şimleul Silvaniei. Petre Alexandru era lîngă mine şi îmi zice:

— Bă, înscrie-te şi tu!

— Păi nu ştiu, mă, să cînt la nimic, nici din gură măcar. Se mai gîndeşte un pic...

— Spune că ştii să cînţi la bas...

M-am pomenit cu mîna sus.

— E! Gheorghe?

— Eu ştiu să cînt, dar... nu ştiu dacă se potriveşte aici cu clarinet, vioară, cu astea... basul.

— Păi cum, mă, ooo... foarte bun! Ce e: bas sau contrabas?

— Bas, îmi suflă Petre.

— Bas e, domnule!

Bas am spus, bas a scris. M. Gheorghe — bas. S-au strîns vreo nouă inşi. Duminica următoare trebuia să primim foile de drum şi o permisie de zece zile, să ne aducem instrumentele. Mare avantaj şi multe invidii din partea celorlalţi care mă cunoşteau. Eu am început cearta cu Petre, prietenul. Ştiam ce e basul, că de, din comuna noastră au plecat Grigoraş Dinicu, Ion Voicu... De unde iau bas... hai că îi cunosc pe unii care aveau prin comună, dar cum cînt din ăla, că nu l-am atins niciodată.

— Lasă, mă, că te învăţ eu, îmi zice Petre.

Mă rog, m-a înmuiat, m-am lăsat dus de val. Nu am fost în stare să merg la locţiitor şi să-i spun „taie-mă de pe listă". Bun, gata: bilete de tren, bucurie pe capul lor, eu cu inima strînsă. Am plecat toţi în direcţia Bucureşti, Gara de Nord. Ne-am cam despărţit, am rămas noi ăştia spre direcţia Olteniţa: Gogu, Bădoi, Mustaţă şi eu. În gară erau două restaurante: unul mai de săraci, altul mai pentru cei cu bani. Ne-am dus şi noi în echipamentul nostru de gomindanişti, am băut cîte o bere şi la ora trenului am plecat. Cînd m-a văzut mama... era singurică, torcea lînă...

— Sărut mîna, mamă!

— Ce-i cu tine, mamă, să nu fi fugit de acolo... începuse să plîngă, m-a pupat.

— N-am fugit, bre, uite am bilet de voie. Cum să fug?

— Păi aşa repede, maică, unii vin la un an de zile acasă...

— Ei, lasă, că-ţi spun eu... unde-i dădica, unde-i ţăţica, unde-i Vasile?

Am intrat în casă, am mîncat un borş de lobodă cu ştevie, nişte mămăligă rece. Între timp vin acasă surorile şi fratele. Maria, bucătăreasă la generalul Petala, era mai coconoasă, mai altfel, na! Bucătăreasă la general! Ce e, bă, cu tine, ce-ai făcut, cum ai venit, ce s-a întîmplat... era o curiozitate, pentru că pe vremea aia nu se dădeau permisii decît cine ştie cînd şi pentru un caz grav. În fine, le-am povestit, bucurie mare. Au făcut mîncare, am stat la masă şi apoi...

— Mă Vasile, pe unde ştii tu un bas, cine are bas?

— Păi Ilie Bîrsan, Netu Ion...

Netu era un ţigan voinic, înalt cît basul. Cînd a venit din prizonierat o făcea pe rusu', că nu mai ştie româneşte. Îl întrebai ceva şi răspunsul era net, net şi Netu i-a rămas numele. Venise rănit, cu palma şi articulaţia mîinii stîngi zdrobite. S-a împuşcat în palmă trăgînd prin pîine, să nu rămînă urme de praf de puşcă. Ne-a povestit.

— Şi cine mai are?

— Păi şi Mişu lu' Mondea...

Mă rog, erau vreo cinci basuri. Dar a căzut beleaua pe Netu, că tot nu-l mai putea folosi fără mîna stîngă. A doua zi m-am dus la el, acolo în ţigănie. Altfel, cine nu mă cunoştea pe mine, Gheorghe al rumâncii! Nu m-am îmbrăcat civil, de! eram şi eu militar... dar ce fel de armată, ferească Dumnezeu! Uniforma ca nişte salopete din doc gri, bocancii negri vai de mama lor şi boneta, o tichie de cîrpă, o ţineam în buzunar.

Netu organiza jocuri de noroc, de cărţi, „Ce cei“ se numea. Adică „ce ceri“. Se juca cu 52 de cărţi, cu toate. Tăiai cartea şi ziceai:

— Uite cinci lei.

— Ce cei? spunea Netu.

— Valetul (de exemplu).

Netu întorcea cărţile cîte una pînă găsea valetul ales.

Cărţile cu soţ erau cîştigătoare pentru Netu, cele fără soţ erau cîştigătoare pentru cel cu banii.

Am găsit la el o roată mare de oameni stînd pe jos, pe iarbă, în faţa casei, la umbră sub un pom. Era vară, cald.

— Ce faci, bă Gheorghiţă!?

— Ce să fac, bre nea Ioane, bine. Matale ce faci!?

— Ce vezi, nu vii şi tu la un cecei aici, poate ai să faci bani...

— N-am eu bani de cecei, dar vreau să vorbesc cu matale.

— Bine, mă. Mai stai un pic.

Am stat, m-au mai luat în primire nişte fete ale lor, ţigăncuşe mai frumuşele aşa, care mai veneau şi pe la baluri.

— Ce faci, mă soldat, n-ai şi tu haine de-alea kaki, ca toţi soldaţii?

— Eu fac la armă specială...

În fine, se termină jocul de cărţi. Pierduse Netu, pierduse ca lumea, auzeam comentariile. Altfel, era şmecher la cărţi şi nu prea scăpau ei nelefteriţi, dar de data asta a fost rîndul lui. A venit la mine.

— Spune, Gheorghiţă!

— Nea Ioane, dumneata mai ţii basul?

— Da. De ce?

— Îmi trebuie mie.

— E vechi, mă, n-am mai cîntat cu el de cînd am plecat în război.

— Mi-l dai mie?

— Ce faci, mă, cu el aşa?

— Aşa cum e, mi-l dai?

— Mă, dacă îmi dai trei duble de porumb, ţi-l dau. Să vedem dacă are toate corzile, l-au ros şoarecii, nu l-au ros...

— Bre nea Ioane, trei duble e prea mult...

— Hai, mă, două jumate. Lasă că mă împac eu cu mă-ta. Da' ce faci cu el?

— Îmi trebuie mie acolo, la armată, un bas. Pentru asta am şi venit.

— Hai! zice.

M-a băgat într-o tindă, după nişte scînduri, lemne de foc, ce avea acolo. L-a scos. Înalt, mînca-ţi-aş, cît uşa, vreo doi metri, cu gîtul ăla, cu şuruburi, cu... avea toate cele patru corzi, căluşul la mijloc, dar era hodorogit, vai de mama lui. Eu bucuros acuma, ca să nu se mute el cu gîndul, îl cam ştiam şi de bătăuş, îi spun:

— Bre, uite ce! Eu mă fac luntre şi punte şi îţi aduc porumbul. Dar îl iau acum, aşa cum e.

— Ia-l, mă!

Avea în loc de curea o frînghie şi cumva l-am dus acasă.

— Ce faci, mă, cu hărăbaia asta? întrebau lumea şi mama.

— Îmi trebuie în armată...

— Păi cînţi tu la bas?

— Ei, cînt eu la bas...

Mai era unul al lui Checiu, basist, militar la altă unitate, îl cunoşteau oamenii, spuneam că pentru el îl iau... L-am curăţat şi l-am şters de praf, nu era pe vremea aia lac de lustruit, era scorojit, într-un hal... Da' era bas, ce mai! M-am dus la ţăţica bucătăreasa, îi zic ce şi cum cu porumbul, să se ducă ea la generalul Petala să-i ceară porumb.

— Nu mă duc, să ştiu că... Eu nu mă duc să-i zic! Cum să mă duc?

M-am hotărît să merg eu. Mă cunoştea bine, mă aprecia, că eram premiant, că îi mai adunam fructe, îmi mai dădea uneori cîte un pol.

Fusese general de divizie la tancuri, la motorizate. Era un om de vreo 70 de ani, cu un păr alb, un cioc mare alb, rar, era potrivit de statură şi nici slab, nici gras. Avea o casă frumoasă, patru hectare cu pomi şi alte patru cultivate cu porumb ciocantin sau două cu porumb şi două cu ricin. Un cupeu frumos cu geamuri, cu uşi în două părţi pentru cinci persoane, cu vizitiul afară şi doi cai mîndri, îngrijiţi aştepta în faţă. Avea şi un fiu, Vintilă Petala, ministru prin Peru, în America Latină. Venea cu avionul de două ori pe an la taică-său. Am fost de multe ori în casa generalului, şi cînd era acasă, şi cînd nu era. Mi-a arătat o sabie cu teacă din aur, simbol, primită nu ştiu cu ce ocazie, era mică, am pipăit-o cînd mi s-a oferit ocazia, am şi scos-o din teacă. Fusese şi primar în Budeşti, unde a făcut prima uzină electrică, iar primul bec la el s-a aprins, a făcut baie populară, abator, ştrand, trotuare, a tăiat un drum prin pădure, a făcut pod peste Dîmboviţa, să se poată ajunge la Argeş. A mai amenajat plaja Modern cu restaurant, cu fel de fel de lucruri frumoase. Au vrut să-l împuşte legionarii. Cred că făcea politică liberală. Mai avea o casă pe Cobălcescu, lîngă CCA, unde se mai ducea din cînd în cînd. Mă rog... am ajuns la el. Citea un ziar franţuzesc, sub o umbrelă mare în faţa casei, m-am dat mai aşa să mă vadă, pe aleea aceea lungă cu flori de o parte şi de alta şi cînd m-a remarcat...

— Săru' mîna, dom' general!

— Hai, mă! Ce-i cu tine? Tu nu saluţi... că eşti militar?

— Dom'general, eu niciodată nu v-am cerut nimic; dacă vreodată am avut ceva de la dumneavoastră, dumneavoastră mi-aţi dat...

— Ia spune, mă, ce e, îţi trebuie bani în armată?

— Domnule general, nu vă mint. Am venit şi eu pe acasă 10 zile...

Şi-i povestesc toate cele. Rîdea generalul şi se ştergea pe cioc aşa... şi rîdea, şi rîdea...

— Cine te-a pus, mă, să spui, cum te descurci tu acum?

— Am un profesor de muzică, zic.

— Păi bine, mă, dar tu dai probă acolo? Tu trebuie să ştii să cînţi.

— Domnule general, asta e! Ce să fac acum!

— Şi cu ce te pot ajuta?

— Îmi cere ţiganul porumb pe bas.

— Cît îţi cere?

— Ştiu eu? 4-5 duble, cît o să-mi ceară!

— Maria! o strigă pe soră-mea, du-te şi spune-i lui Zamfir să vină încoace!

Zamfir era omul lui de curte. Se afla în plantaţia de pomi. În fine, o aud strigîndu-l şi peste puţin timp vine cu el.

— Zamfire, îi dai căruţul lui Gheorghiţă şi pui pe el un sac cu cinci duble de porumb.

— Gata, dom'general, îi dau cinci duble?

— Cinci duble!

Era omul nostru Zamfir, de fapt era şi vecin cu noi.

— Şi cum o duci acolo, cum este?

— Dom' general, mă instruiesc cu tîrnăcopul şi lopata.

— Lasă, mă, să faci armată. Unde o faci, o faci. Nu e bine că o faci acolo, că nu meritai, eşti băiat bun... trebuia să fii şi tu instruit...

Am vorbit vreo oră, i-am spus cum este, ce se face, că lt.-col. Păsat Dumitru este comandant, i se părea cunoscut numele, ofiţer vechi? Vechi! Bine!

— Maria! du-te tu, avem acolo nişte mărunt, adu-mi 100 de lei.

Cînd am auzit şi am şi primit 100 de lei i-am sărutat mîna, m-a mîngîiat aşa pe cap şi zice:

— Să fii cuminte, să nu cumva să faci prostii pe acolo!

— Am plecat, săru' mîna!

M-am dus la căruţ şi... zbughea! Aveam pînă acasă vreun kilometru, dar căruţul era pe rulmenţi, mergea uşor, îl împingeam în faţa mea. Cînd m-a văzut mama acasă... m-a luat:

— Ce-ai făcut, mă, ţi-a dat Maria porumb?

— Nici n-a vrut să stea de vorbă cu generalul. Am vorbit eu şi uite cît porumb mi-a dat. Îi dau lu' Netu două duble şi jumătate, iar restul îl iei mata.

— Bravo, mînca-l-ar mama! Dar nu e bine să minţi, mamă... De ce l-ai minţit?

Mama era cu credinţa, cu asta. Draga de ea mult a vrut să vadă fapte şi lucru făcut cu cap din partea mea şi, cînd colo, parcă înadins le făceam altfel. În fine, au zburat zilele. M-am întîlnit două seri cu Niculina în casă la Haricleea, mai o plimbare... şi nu ştiu cînd a venit ziua plecării. Nu-i spusesem mamei de suta de lei, dar ea încerca săraca să împrumute să-mi dea şi mie nişte bani la plecare. I-am spus:

— Mamă, nu căuta să-mi dai vreun ban. În primul rînd pentru că eu sînt la bucătărie şi nu-mi lipseşte nimic, dar nimic.

— Măi George, măcar 50 de lei, să rămîn şi eu cu sufletul împăcat că ţi-am dat.

— Nu, pentru că nu îmi trebuie şi voi nu aveţi.

A făcut soră-mea două tăvi cu prăjitură, mi le-a tăiat frumos, aveau cîteva găini pe acolo... acuma mie nu-mi trebuia nimic, dar, dacă veneam de acasă, toţi m-ar fi luat la întrebări, nu puteam merge cu mîna goală; mi-a dat nea Nicolae Bejan, un vecin, o sticlă cu ţuică şi una cu vin: „Hai, bă, că aşa e bine, ia-le de la mine!" şi hai la gară cu alaiul după mine: surori, frate, mama, prieteni şi glume cu basul pe care îl duceau fratele Vasile şi Vladimir, un prieten.

Trenul pe ruta Oltenița avea, pe atunci, vagoane de pe timpul lui Pazvante, treceai dintr-un vagon în altul pe un fel de punte, urcarea se făcea pe la capetele vagonului, ușile nu prea se închideau. Erau mai bune totuși decît cele bouvagon ce fuseseră înaintea lor, cu felinare și bănci în interior, uneori cu paie îmbîcsite de păduchi.

Am proptit basul pe o podișcă de trecere între două vagoane, nu avea loc pe ușă în vagon, mi-am vizat foaia, pupături, trenul tuu! tuuu!, ahăăă! Se auzea de la Negoiești, trei kilometri mai departe. Agățat de scară să urc, Vladimir zice:

— Merg cu tine pînă la București și de acolo faci tu ce faci.

— Bine, mă, acolo mă întîlnesc cu toți, mă descurc.

Nu avea bilet, dar nici nu lua lumea de obicei, unii se suiau pe vagoane, îi mai alergau, însă la viteza cu care circulau locomotivele cu abur pe ruta noastră... puteai să sari, la o adică. La Vasilați, prima oprire, am coborît cu basul și ne-am dus pe puntea dintre locomotivă și primul vagon, să poată circula lumea între vagoane și... am ajuns la Gara de Est. Ei, dar cum să ducem basul pînă la Gara de Nord? Unde să-l pui, pe ce ușă să-l bagi, discutam acolo pe peron cum să facem și el zice:

— Mă, da' proști am fost, ne-am dat jos din tren. Păi ăsta mergea la Gara de Nord, prin Băneasa.

— Cum, mă? Mergea la Gara de Nord?

Întreb un ceferist.

— Domnule, nu te supăra, sînt militar și mi-e frică să nu ajung la timp. Merg trenuri de aici la Gara de Nord?

— Vine imediat unul dinspre Constanța care merge la Nord.

Ne-am urcat în el, am mers ca boierii, că toată lumea a coborît în Gara de Est, ca și noi mai înainte... Ne-am dus la locul de întîlnire lîngă mesagerie, unde se afla și bufetul mai ieftin. Halba de bere era un leu. Ceilalți toți erau prezenți, cu

sticlele în mînă, cu halbe cu... Mamă cînd m-au văzut cu basul...

— De unde ai luat, bă întîrziatule, junghiul ăsta...

Am luat şi eu două halbe, una pentru Vladimir, băiatul de profesor, care a rămas cu mine pînă la plecare. Ne-am aşezat şi Ioniţă Gheorghe zice:

— Eu fac pariu pe ce vrei că ştiu al cui e basul.

— Fugi, mă, că nu ştii de unde l-am luat.

— E al lu' Netu, bă, du-te dracu! Eu am cîntat cu el la nunţi şi-i cunosc basul. Cît ai dat pe el?

— Ei, am dat porumb, acolo.

— Lor le-ai spus că nu ştii să cînţi?

— Păi nu ştiau ei că nu ştiu?

— Ce-ai să faci acum, bă nenorocitule!?

— Oi vedea eu. Mi-a promis Petre că mă învaţă, că el a fost dirijor. (Petre cînta la acordeon.)

În fine, ora plecării şi am ajuns la Constanţa, Gara veche, deasupra Portului. De acolo pe jos pînă în Obor. Toată lumea cu ochii pe mine. Eram ursul. Făceau şi ei haz de mine, mai trăgeau o zdrangă. Eram copii, de! 20 şi un pic de ani. De la Obor am luat trenul la Canara, tren care mergea pînă la Siutghiol, întorcea la Cogealia, cam pe unde este azi intersecţia şoselei spre Tulcea cu aceea spre Valea Neagră (Lumina). De la Cogealia pleca altul spre Midia. Noi am coborît la Siutghiol. Era gară mare, 20 şi ceva de perechi de linii, pentru că era şantierul, canalul. Era nod de căi ferate. Am traversat şoseaua şi am intrat în unitate. Măi nene, era un rîs acolo... acuma, nu rîdeau militarii atît de mult de mine, că încă nu ştiau că nu ştiu să cînt la obiect (sau le-o fi spus careva dintre cei ce mă cunoşteau...), dar era basul de rîs şi combinaţia cu mine. Rîdeau şi fetele de la bucătărie.

— Ia uite băsarul! Ne-a venit băsarul!

Ne-am dus fiecare la dormitorul lui cu sculele după noi. Am fost de pomină. Nu ne-a mai zis nimeni nimic pînă duminica următoare. Nici nu l-am atins să nu mă dau de gol. Dacă mă ruga cineva să fac vreun acord... în fine, duminica zi de repaos, program administrativ, scuturam păturile. Done Ştefan, locotenentul locţiitor politic, băiat bun, înţelegea foarte bine ce se petrece cu noi şi cu el, om citit, vine la mine:

— Măi Gheorghe, eu am o părere foarte bună despre tine, dar de data asta ai încurcat-o.

Mi-am dat seama că ştia că nici măcar n-am pus mîna pe bas pînă acum, cînd l-am transportat. M-am făcut că nu înţeleg despre ce este vorba.

— De ce, domnule locotenent?

— Ai, mă, tu nu ştii cîţi budeşteni care te cunosc sînt aicea? Au venit şi mi-au spus că nu eşti băsar. Vezi cum te descurci cu comandantul (în gîndul meu: cu o pulpă de porc!) şi...

— Hai, aduceţi instrumentele!...

În sala de mese se putea amenaja în cîteva minute o scenă, din nişte platforme din scînduri de dimensiuni manevrabile, înalte de cca 80 cm, ce se aflau stivuite într-un loc al lor în sală. Se făceau des repetiţii publice sau spectacole, veneau de la alte şantiere de civili, criticau şantierul X că e codaş, lăudau pe Y că e fruntaş şi se produceau pe scena asta. Şi-a adus fiecare instrumentul, s-au astupat ghişeele de servire şi...

— Hai, băieţi, montaţi scena!

În timp ce o montam vorbeam cu Petre:

— Băi Petre, ce-i fac eu acum?

— Bă, eu am să cînt la acordeon şi tu ai să fii numai cu ochii la mine. Uite, vezi coarda asta, asta şi asta? Degetul ăsta mic îl ţii pe asta şi ăstălaltul îl duci pe ăsta peste ăsta! Şi cînd îţi fac eu din ochiul drept aşa, tu faci aşa şi dai cu ăla. Scoate repede un creion şi scrie! Ai înţeles?

Ce să scrii şi ce să ştii. Fie ce-o fi! Aveam arcuş cu păr de cal. Cine era însă băsar de profesie nu folosea arcuşul, ciupea coardele: hîm, hîm, hi. Folosea arcuşul: bum, bum, bum. În timp ce ăsta făcea lecţii cu mine, îmi dădea nişte exemple aşa şi cum, în timp ce toţi erau în faza de dum-dum, pum-pum, îşi acordau instrumentele, au venit comandantul şi sergenţii majori şi plutonierii să vadă minunea, ei, în momentul ăsta, zdup! sare un şoarece din basul meu. De ăştia de casă. Şi pe el, pe el, pe el, puneţi mîna, prindeţi-l! Militarii au început să fugă după şoarece.

— Băi, fir-ai al dracu, ăsta e plin de şoareci!

— Mă Petre, ştiu eu ce o fi în el? Poate umplem cantina de şoareci.

— Tovarăşe locotenent, zice Petre, ne puteţi da şi nouă o oră să facem probe, să stau şi eu de vorbă cu băieţii, să stabilim un program, ce cîntăm, şi după aceea vă chemăm noi...

— Bine, măi băieţi.

Au luat-o care încotro, pe la toaletă, pe afară să fumeze, că nu aveau voie în cantină, unii cu instrumente le mai cîntau bucătăreselor, na! tinereţe, bucurie. Eu am ieşit cu basul în spatele cantinei şi reuşeam să scot din el — cu mare greutate că avea S-urile alea — numai cîlţi tocaţi, hîrtie tocată, o duzină de rahaţi şi vreo şase-şapte şoareci. Aveau cuib acolo. Dar nu ieşeau, nu aveam nici cum să-i ajungem, să-i omorîm, nici cum să-i prindem. Cum să omori şoarecele în bas? e imposibil! Vine Bădoi, ţambalagiul din aceeaşi comună cu mine.

— Bă, f... te-n c... de prost, cu basul tău. Fi-ţi-ar Netu al dracu', cu şoarecii lui cu tot.

— Cum îi omorîm, mă, ce fac, bă, cu şoarecii ăştia!?

— Uite cum facem: iei tu de un cap, eu de un cap, şi atîta îi batem cu capul de pereţi, în sus şi în jos, pînă îi ameţim.

Şi dacă n-am bătut la ăia aşa dum-dum, dum-dum, de vreo 50 de ori pînă s-au făcut pulbere. Dar cum să-i scoatem, că trebuiau să vină la gaura mai mare unde începea S-ul, numai acolo intra mîna şi îi puteam lua. O oră şi ceva a durat pînă i-am scos, pînă am văzut că nu mai e nimic, că nu mai sună nimic. Petre Alexandru se tăvălea pe iarbă, nu mai putea de rîs.

— Bă, dracu' m-a pus să-ţi spun să aduci basul?!...

Şi gata, hai, i-a adunat pe instrumentişti, au făcut programul şi a început repetiţia: o horă, geamparale, sîrbă, tango, una, alta. Erau buni, domnule, cîntau frumos, meseriaşi, de! Ioniţă mai cînta cu vioara şi pe la spate, spectacol, na! Eu cu Petre, bam, bam, bum!

— Ce faci, băi, nici măcar ureche nu ai, dacă nu ştii? Dă mai încet din troaca aia!

Le stricam lor ritmurile. În fine, trece timpul, a venit ora mesei şi s-a lăsat totul după masă. Acuma, sala era plină, ştiindu-se că urmează spectacolul... Eram toţi pe scenă. M-a ascuns Petre mai într-un colţ aşa, dar cu magaoaia mea tot ieşeam în evidenţă. Ochii la urs. Au venit şi nevestele subofiţerilor, fetele de la cantină, de pe la dormitoare, tot şantierul era acolo, cei care nu au mai avut loc stăteau pe afară, peste tot. Comandantul, locţiitorul politic, un căpitan şi încă alţii de la alte subunităţi, Canara, Siutghiol, 5-Culme, erau pe rîndul din faţă. Am început să cîntăm. Petre, dirijor. Muzicantul de meserie ştie ce-i aia, dar eu... S-a dezlănţuit o sîrbă, nene, de mama focului! Cei din sală nu mi-au luat seama, că mă acoperea orchestra, dar cei din orchestră îmi aruncau priviri urîte cînd ieşeam în solo anapoda, tum, tuum, tum, buum, cum mă ducea mintea şi mîna acolo, na! Bun. Altă cîntare. Un tango! Acum am îndoit-o! Tango! Acolo trebuia să fii finuuuţ, lîîmm, lîmm... La primul tuumm m-am dat de gol.

— Băi prostăvane, zice Petre.

Credeam că mă scap pe mine, da' picioarele mi s-au muiat aşa... În fine, s-a terminat tangoul şi comandantul se uită aşa la mine şi zice:

— Gheorghiţă, ia vino, mă, încoace!...

Petre Alexandru se făcuse roşu la faţă, eu galben ca ceara, în sală linişte, în orchestră chicote înfundate. Am ajuns în faţa lui cu picioarele bîţîind.

— De cînd ai basul ăsta? De unde l-ai furat?...

— Domnule comandant, la sîrbe, la astea ştiu să...

— Ia fă, mă, una!

— Da' la vals, la tango, la de astea n-am experienţă. Aşa la hore, la de astea...

— Bine, suie-te pe scenă! Petre, ia fă, mă, o horă!

De unde, mamă, s-o încep! Ce mai, am sfeclit-o urît de tot. Mă străduiam să-mi stăpînesc picioarele.

— Florine, fă-i bilet de arest! Dar acuma!

S-a dus Motoc Florin, era contabil la mine la cantină, mi-a făcut foaia de arest şi a venit cu ea.

— Dă-o s-o semnez! Ofiţer de serviciu! Ia-l şi bagă-l!

Aveam cuşti de carceră în curte, lîngă dormitor. Rîdeau toţi de nefericitul din cuşcă. Aruncau cîte un pietroi în cuşca făcută din lemn, îţi surzeau urechile. În fine, se termină spectacolul, eu în cuşcă şi, cînd au ieşit, să te ferească Dumnezeu ce-a urmat, cîte pietroaie s-au aruncat...

— Băi basistule! Buuum!

Numai bas aveam în urechi. Nu se termina un buum, că urmau două buum, buum!

— 'Te-n c... pe mă-ta de escroc, ai luat biletul de voie!

În fine, am suportat, ce era să fac? Am stat pînă pe la opt seara acolo. A venit O.S.-ul şi m-a scos. Da' a venit pufnindu-l rîsul. Cînd am văzut în jurul cuştii zecile de pietre...

— Bă, tu eşti băiat bun, da' cine dracu te-a pus să aduci dărmăraia aici, să te faci de ocară? Da' dacă plecam undeva în turneu?

— Lasă, domnule, că mă descopeream pînă atunci sau învăţam eu...

— Iacă, ai învăţat! Hai, că te cheamă comandantul!

Iar m-a răscolit, aşa, ca un fior rece. Nici nu ştiam pe cît timp a semnat arestul. Am ajuns la el, domnule, şi mi-a tras o muştruluială... Mai la urmă zice:

— Ar trebui să te pun să plăteşti biletele de tren dus-întors. Te înţeleg, ai vrut şi tu să pleci... dar nu trebuia să mă minţi!

— Domnule comandant, vă spun din tot sufletul meu că nu mint de obicei, e vorba de o încurcătură...

A trecut valul, m-a iertat. Acum, cu „steaua lui David" aplicată pe fruntea mea... parcă şi armata s-a transformat în altceva.

Momentul adevărului

Mi-a crescut cota de popularitate după isprava cu basul. Parcă mă priveau toţi mai cu simpatie... pe fetele din cantină le cam pufnea rîsul din senin în prezenţa mea. Îmi făcusem relaţii, aveam privilegiaţi — să le zic aşa, cărora cu discreţie le mai făceam o friptură, cînd îmi sugerau că ar pofti... printre ăştia şi pe unul Gogu Artinescu, normator-şef la Canal.

Deţinuţii treceau zilnic, la schimburi, pe lîngă cantină. Un mic şanţ şi şapte metri pînă la brigăzile ce treceau în tăcere şi amorţeală către sau de la punctele de lucru, însoţite de cordonul de militari. Parcă urmau un sicriu invizibil, ăsta era ritmul şi starea. Îi priveam şi noi curioşi. Nu compătimeam, nu simţeam drama lor, nici nu comentam existenţa lor. Priveam muţi la ceva ciudat. Era interzis să spui ceva, să arunci ceva către ei. Totuşi mi-am făcut un prieten, sergentul Chivulescu

din Viişoara, o localitate pe lîngă Adamclisi. Ăsta îl avea pe taică-său condamnat la cinci ani şi executa pedeapsa la 5-Culme. Avusese moară, om gospodar, şi pentru asta a luat cinci ani. Îi înlesneam lui Chivulescu să stea de vorbă cu militarii din cordon, după ce ieşeau din servici şi veneau la cantină. Mai afla şi el o veste de la taică-său. Pe aceştia noi îi priveam cu simpatie, în fond erau tot militari, chiar dacă făceau armata la Securitate şi ne mai luau peste picior cu uniforma noastră şi cu lucrările ce le efectuam, identice cu ale deţinuţilor pe care ei îi păzeau. Am reuşit, nu peste mult timp, să-i facem să închidă ochii cînd mai aruncam în cordon cîteva bucăţi de slănină groasă, pîine sau ţigări „Canalul". Făceam asta cu ştirea locotenentului Done Ştefan, politicul nostru; băiat tînăr, avea liceul şi vedea lucrurile altfel. Frica lor mare era să nu aruncăm bucăţi de ziare, creioane, hîrtii. Nu erau nici ei sătui şi au văzut că, deocamdată, pîinea şi cuţitul se aflau la mine.

Mai dificilă era relaţia cu administratorul Grecu. Depozitul avea două rînduri de chei diferite. Unul la mine şi unul la el. Nu puteam intra separat în depozit, ci doar amîndoi o dată. El avea evidenţa lui la consum, pentru cartele şi bonuri, eu aveam pe a mea pentru popotă şi trupă. Aprovizionarea nu era separată. Fiecare trebuia să ia din depozit după cît justifica prin reţetar sau bonuri şi cartele, iar la o eventuală verificare din partea Armatei sau Administraţiei cantităţile noastre însumate după documente, cu cele efectiv aflate în stoc, să corespundă cu ce s-a aprovizionat. Problema lui era lăcomia de bani. Îşi făcuse o clientelă pe care o servea, încasa banii, dar nu tăia bonuri şi în felul ăsta nu acoperea cantităţile scoase din depozit. Mi-am luat măsura de siguranţă de a veni în depozit însoţit de şefa bucătăreasă şi două, trei ajutoare, întocmeam şi semnam pe loc bonul cu cantităţile de alimente şi îi ceream să mi le confirme prin semnătură. În felul acesta

răspunderea nu putea fi decît la el. Totuşi ceea ce făcea el nu făcea chiar de capul lui şi mi-am dat seama că era susţinut. În plus, el avea libertatea să umble, să discute, să acuze, în timp ce eu nu puteam părăsi unitatea. Prin urmare, din cînd în cînd trebuia să-i acopăr din goluri, mai cu seamă că grosul consumului se făcea la mine, nu pe bonuri şi cartele.

Titel Motoc era consătean cu mine şi contabil pe cantină. Lucra la biroul comandantului Păsat. Mi-a spus o dată:

— Măi Gheorghiţă, nu poţi să creezi şi tu nişte stocuri pe acolo, ceva?

— Nu pot de Grecu ăsta.

— Îţi sugerez o posibilitate.

— Numai să nu mă pui să fur.

— Nu să furi, da' uite cum.

Mi-a spus că s-ar fi primit o circulară de la DRM în care se menţiona faptul că soldaţii cu domiciliul în apropierea Canalului (nu Transilvania sau Banat, spre exemplu) pot fi învoiţi de vineri, după ce vin de la muncă, pînă marţi dimineaţa. CFR-ul — secţia 4, în cadrul căreia aveam unitatea şi ne subvenţiona, urma să asigure biletele gratuite de călătorie, iar noi, hrană rece. Am înţeles imediat sugestia.

— Tu ce ai putea face în cazul ăsta?

— Pot să-i ţin în subzistenţă, dacă nu vin controale, de sîmbătă pînă luni.

— N-or să vină; apucă-te de treabă.

— Ce cantităţi trebuie?

— Le evaluez eu prin numărul de învoiţi şi reţetarul tău din zilele de duminică şi luni. Porţia de sîmbătă le-o pui în pachet.

Mai limpede de atît nu se putea. Acuma eu bănuiam că treaba asta nu-i din capul lui. Biletele de voie erau semnate de comandant şi de locţiitorul politic Done. Prin urmare, cel puţin trei persoane ştiau ce se întîmplă şi mă simţeam la adă-

post. Comandantul Păsat era din garda veche, om la 50 de ani, iar lt. Done v-am spus că mi-a permis să arunc în cordonul de deţinuţi hrană şi ţigări.

În primul final de săptămînă m-am trezit cu un stoc suplimentar serios în magazie: ulei, slănină, marmeladă, conserve. Încă şi din cantitatea scoasă pentru ziua de sîmbătă mi-a rămas. Soldatul, bucuros că a fost învoit, nu-şi mai lua pachetul. „Lasă, merg acasă." Aşteptam pasul lor următor. Stocul nu putea fi ţinut mult în magazie. Cel puţin o dată pe săptămînă mă punctam cu Grecu asupra cantităţilor scoase şi i-aş fi făcut jocul acoperindu-i lipsurile.

M-a chemat comandantul la el.

— Ai şi tu nişte marmeladă, slănină pe acolo?

— Am.

— O să vină nişte lipoveni pe la tine. Dă-le şi lor ceva, vezi cîtă şi cum, că sînt amărîţi.

Lipovenii lucrau, de regulă, cu căruţele lor, la muncile cele mai grele şi mai bine plătite. Aveau metodele lor şi o rezistenţă fără egal. Aveau bărbi mari, beau spirt filtrat prin pîine sau nisip, nu fumau şi lucrau în tăcere. Le spuneam excavatoare cu barbă. Au venit doi cu o căruţă. L-am pîndit pe Grecu pînă s-a dus să doarmă şi am subtilizat, cu un pretext, cheile depuse la panoul unităţii. Amîndoi le puneam acolo. Numai amîndoi o dată le puteam ridica — era consemnul celui cu paza. Le-am dat vreo zece lăzi de marmeladă magiunată, curgea dacă se spărgea ambalajul din ţiplă, să scap de ea, vreo patru kilograme de slănină şi cîteva pîini. Am închis şi am dus cheile. Am aşteptat vreo două zile. Nu mai aveam somn. O fi vrut comandantul să mă încerce, o fi vrut să facă un pretext să scape de mine... ce-am făcut eu? Dar îl ştiam bun la suflet, ne vorbea foarte frumos, nu avea pretenţii la norme, la exagerări de astea, numai că nu ne spunea „măi băieţi, vă compătimesc, vai de capul vostru".

M-a chemat după vreo două zile. Motoc a ieşit afară şi am rămas cu comandantul.

— Ia spune-mi ce-ai făcut cu lipovenii!

— Domnule colonel, am executat ordinul...

— Eu te-am rugat, nu a fost ordin.

— Pentru mine a fost ordin. Eu sînt soldat, dumneavoastră sînteţi comandantul meu.

— Bine, bine, stai jos. Cam ce mai ai tu pe acolo?

— Nu am pus deoparte cantităţile în plus.

— Cînd vei avea 50 de kg de slănină, un butoi de ulei de 200 litri, 100-200 de conserve şi dacă poţi un sac de zahăr, să-mi raportezi.

O dată a trecut un fior prin mine. Eram pionul de sacrificiu. Cum să fac asta şi să le dau iar la ăia furînd cheile şi pîndit de Grecu? Parcă m-a citit:

— Nu duce nici o grijă. Eu răspund de tot ce se întîmplă. Am mare încredere în tine. Ai grijă ce faci cu actele.

— Bine, dar n-am cum să le separ de stoc.

— N-ai cum?

— N-am cum, pentru că nu pot intra decît cu Grecu o dată şi cheile se depun aici la unitate.

— Bine, mîine, cînd ai timp, să vii la mine fără să te chem.

M-am dus şi mi-a dat un alt rînd de chei, şi ale mele, şi ale lui Grecu. Noaptea eram liber să fac ce vreau. Cînd aveam ce mi se cerea, raportam. Venea o maşină de-a armatei (cu A pe ea), îmi luam ajutoarele, doi de încredere, unul mărunţel cu ochelari şi unul din localitatea Ciobanu, de lîngă Hîrşova, şi încărcam în maşină. L-am întrebat o dată pe şofer, mereu acelaşi:

— Măi băiatule, la ce unitate le duci?

— Păi astea e date de tovarăşul colonel, pe forme legale, la unitatea X.

— Unde vine asta?

— În Făgăraş...

Pe fondul acesta, vînat de fetele din cantină, aflat în graţiile comandantului, dar în relaţii din ce în ce mai proaste cu Grecu, căruia în noile condiţii nu-i mai puteam acoperi nici o gaură, primesc la început de decembrie o scrisoare de la sora mea Leana şi printre altele îmi spunea: „Tu ai fete mai bune, să nu îţi pară rău că Niculina s-a măritat cu Vasile Stîngaciu, venit într-o permisie."

Era consecinţa uniformei ciankaişiste ce o purtasem cînd m-am dus să iau basul... Fierbeam de furie şi neputinţă, eram confuz, nu ştiam dacă a fost obligată de mama ei sau aşa a ales ea. Nu-mi găseam liniştea şi am inventat un pretext pentru o permisie. Mi-a fost acordată fără insistenţă. Am ajuns vineri noaptea. A doua zi m-am dus la Haricleea să ne mijlocească o întîlnire, noaptea, în casa ei. A venit. Ne-am iubit cu noduri. Nu mai aveam sufletele deschise. Nici n-am limpezit subiectul căsniciei. Aşteptam să-mi spună şi nu mi-a spus.

Vasile avea o soră, Ioana. Mama lor, ţaţa Gherghina, ne-a prins o dată pe mine şi pe Niculina într-o glugă de coceni şi de atunci a rămas înverşunată împotriva mea. M-am şi bătut cu Vasile, care venise la mine să-mi ceară socoteală.

În ziua asta, duminică, era iarnă, moină, vreme mohorîtă. Nu prea mai vedeam motiv de stat, deşi aveam învoire şi luni. Am ieşit un pic către centru şi acum reveneam spre casă, cu sufletul ca vremea, mocnit, aşa. Întîmplător, mă întîlnesc cu Ioana. Întreb într-o doară:

— Ce face Vasile?

— E militar.

— Mă, da el s-a însurat?

— Păi nu ştii, nu ţi-a spus nimeni?

— Nu! Ce să-mi spună?

— Vasile s-a căsătorit cu Niculina!

Doar „sîc!" nu mi-a zis. Voia să plece.

— Ei, să ştii că Niculina a fost as-noapte cu mine. Spune-i mă-tii!

Am spus şi un fior rece m-a trecut pe spinare, o ceaţă mi s-a pus pe ochi. Am continuat spre casă. Nu mai era nimic de făcut. Aşteptam.

Peste drum de casa noastră locuia o verişoară a Niculinei, Caterina, măritată cu Gogu Tancu. Gogu fusese prietenul surorii mele Leana, care l-a întreţinut în armată, însă, cînd s-a întors, a uitat cine i-a purtat grija şi i-a dus dorul. S-a însurat cu Caterina. Nu-i purtam pică nici eu, nici Leana, ba mai mult, îmi era ca un frate. Porecla de Tancu o primise în armată. Fusese tanchist. În scurt timp aud:

— Gheorghiţăăă!!

M-am dus la poartă. Mă strigase ţaţa Gherghina şi mai erau cu ea Niculina cu maică-sa.

— Am venit cu Niculina şi cuscra să stăm de vorbă...

— La mine nu! Mergeţi la Caterina şi acolo stăm de vorbă.

Am revenit în casă, mi-am aranjat un pic ţinuta şi am trecut drumul. În casă erau şi Gogu, şi Caterina.

— Hai, Gheorghiţă, stai jos.

Gogu a scos nişte vin. Am băut vreun litru împreună, pînă să treacă la subiect. Zice Gogu:

— Care-i treaba, mă, cu Niculina. I-ai spus Ioanei că ai fost cu ea aseară. Nu te gîndeşti că-i faci un rău? Ce-i gluma asta?

— Măi Gogule, nu-i nici o glumă! E adevărat.

Maică-sa i-a şi trîntit o palmă.

— De ce o baţi?

— Ia-o tu de nevastă acum!

— Eu am vrut, dumneata nu! Acum e măritată. Nu i-am spus să nu se mărite?

Am mai băut un pahar de vin.

— Niculino, e adevărat ce spune? Îţi spune în faţă!

— Nu! Minte, se răzbună!

— E chiar momentul adevărului! Nu-l vezi? Şi ca să vă convingeţi, mergeţi la Haricleea, chemaţi-o şi să ia şi toate scrisorile şi fotografiile trimise de mine.

Au plecat cuscrele (soacra şi mama). Îmi era teamă că Haricleea va da înapoi, dar... s-au întors trei.

— Bună seara.

— Bună seara, zice Gogu, invitînd-o să se aşeze pe pat.

— Ce, Niculino, nu ai curaj să recunoşti că aseară ai dormit cu George la mine şi ai plecat la patru dimineaţa? Şi plicurile astea de la George din armată trimise ţie...

A început să plîngă şi a recunoscut. Au trimis-o acasă pe Niculina. Am mai băut un pahar de vin, m-am scuzat şi am plecat. Prindeam un tren de noapte, care, cu vreo oră de aşteptare în Gara de Nord, mă lega de prima cursă a dimineţii către Constanţa.

Mi-am reluat activitatea. Dezlegat de jurăminte, m-am abandonat în valuri. Au fost multe. Şi nu mi-am dat seama că mă scufund.

Primul pas greşit a fost că m-am încurcat cu o fată din cantină. Cînd începi să cobori pe direcţia asta, jumătate din tine coboară şi nu poţi fi sigur nici pe cealaltă jumătate a ta că nu te lasă. Venea Anul Nou, era singura dintre ele fără un prieten, mai mult să mă aflu în treabă şi să uit de Niculina. Nu aveam nici un gînd serios, dar prin februarie m-a anunţat că e gravidă, în martie m-a lăsat să înţeleg că va face cunoscută situaţia ei comandantului şi în aprilie ne-am cununat la Ovidiu, bineînţeles cu acordul comandantului. Misiune nobilă: să salvez onoarea ciankaişiştilor!

Relaţia cu Grecu mergea de la sine din rău în mai rău. Acuma, că eu drămuiam fiecare cantitate economisită pentru a face faţă comenzilor comandantului, nu-i mai puteam acoperi nimic. Cam la o lună şi jumătate reuşeam să strîng ce mi

se cerea. La cantină mîncau 700-800 de oameni. La popotă veneau şi ofiţeri din alte secţii: STUK —Valea Neagră, Poarta Albă, Dorobanţu... Din cei 800, cam 300 puteau fi învoiţi în sensul că se aflau la distanţe apropiate, dar şi aceştia trebuiau eşalonaţi. Nu se putea săptămînă de săptămînă aceiaşi oameni să plece acasă. Chiar s-a întîmplat ca prietena unui militar să-l caute la unitate şi el să fie învoit după ce mai fusese şi săptămîna precedentă. A făcut scandal, ce atîtea învoiri, ce armată face el... Fata era din Negoeşti, o comună vecină cu a mea. Pe de altă parte nici lucrările nu mergeau bine cu atîţia învoiţi, mereu aceiaşi, că le scădea „elanul" şi la cei ce rămîneau. În decurs de aproape şapte luni s-au făcut vreo patru-cinci transferuri de astea, apoi au fost stopate brusc. La Poarta Albă începuse procesul „sabotorilor Canalului". Ne veneau veşti prin militarii care asigurau paza despre ce se întîmplă, despre atmosfera din sala de judecată — Căminul cultural din Oraşul Nou. Mă îngrozeam de ce aflam; începusem să înţeleg oarecum grozăvia şi pericolul. Într-o atmosferă isterizată, s-a cerut şi din sală condamnarea lor la moarte.

Fetiţa mea, Maria, s-a născut pe 8 octombrie 1951 la maternitatea din Ovidiu, cca doi kilometri de Siutghiol. Cu această ocazie comandantul ne-a făcut cadou o cameră în barăcile de lemn. Printre militarii în termen doar cîţiva erau în situaţia aceasta: căsătorit, cu soţia angajată a DRM-ului, cu perspective de a continua aceeaşi activitate pe canal şi după terminarea armatei. Aş mai fi avut vreo şase luni pînă la lăsarea la vatră. Unii aveau chiar mai puţin.

Cei care şi-au făcut o calificare în timpul stagiului trei luni de pregătire şi aveai o meserie, se obişnuia asta , şoferi, mecanici, macaragii, deservenţi utilaje, voiau să mai rămînă, era de lucru şi se plătea munca; de altfel, existau şi angajaţi civili cu atelaje proprii, cai, căruţe. Majoritatea soldaţilor

însă se vedeau plecaţi, cu bagajele făcute. Dar veştile proaste vin cînd te aştepţi mai puţin.

Într-o dimineaţă, după ce am mîncat, ne-au adunat pe toţi pe platoul unde se făcea instrucţia individuală, iar comandantul, col. Păsat Dumitru, a citit un Ordin de zi prin care ni se comunica prelungirea stagiului militar cu încă un an. Un murmur general, frămîntări şi nelinişte, asta a fost atmosfera printre noi. Au început plecările fără voie din unitate, cu zecile. Locotenentul politic Done Ştefan, băiat inteligent, foarte înţelegător în sensul că nu lua în seamă vorbele spuse la supărare, îşi dădea seama de drama prin care treceau soldaţii. Şi comandantul încerca să facă faţă situaţiei plecărilor fără a-i declara dezertori şi a-i da în urmărire. Au fost scrise zeci de scrisori la cei plecaţi, să revină pînă la data..., altfel vor fi declaraţi dezertori etc. Situaţia asta cu plecările s-a produs în toate unităţile de pe Canal, de la Midia la Cernavodă. Şocul a fost foarte mare. Şi-au dat seama şi comandanţii de faptul acesta. Nu era o armată uşoară, ca să mai poţi face un an.

După procesul sabotorilor care a avut loc la Poarta Albă şi anunţul cu prelungirea armatei, atmosfera devenise apăsătoare, lucrurile păreau scăpate de sub control. Ofiţerii erau anchetaţi, constrîngerile şi exigenţele au crescut. A fost anchetat şi comandantul Păsat şi nu mă mai simţeam în siguranţă. Dacă ancheta urmărea cumva şi livrările clandestine de alimente, inevitabil îmi venea şi mie rîndul. N-am mai avut timp să-mi fac griji, pentru că la un punctaj făcut cu Grecu după sistarea livrărilor (pînă atunci l-am evitat să nu depisteze el ceea ce strîngeam) a ieşit o lipsă colosală în depozit. Fiind sigur pe evidenţele mele pentru că erau contrasemnate de el, şi în bonuri, şi în caietul bucătăresei, pentru mine era clar că „gaura" fusese făcută de el. Ne-am certat rău, dar n-am raportat. Verificarea fusese neoficială. După cîteva zile, la început de noiembrie, mi-a venit un ordin de transfer la o unitate de

Pază din Constanţa, pe str. Ştefan cel Mare nr. 16. Ordinul părea să fi venit direct de la DRM2, peste capul comandantului Păsat, care nici nu a putut face nimic decît să-i dea curs.

A fost lucrătura lui Grecu sau comandantul s-a spălat pe mîini de mine... nici azi nu ştiu. Dar în lunile imediat următoare comandantul a fost schimbat din funcţie şi, mult mai tîrziu, aveam să aflu în Poarta Albă, de la deţinuţi veniţi din alte închisori, despre lotul luptătorilor în munţi, către care ar fi mers alimente din mai multe direcţii, inclusiv Siutghiol.

„Cu tine nu mai e de trăit!"

Am fost transferat la o unitate de pază a obiectivelor DRM-ului din oraş: teatrul de lîngă Biserica grecească, sediul Marinei, stadionul aflat în construcţie, Spitalul Militar şi bineînţeles sediul DRM-ului.

Eu păzeam la teatru. Cînd aveau loc spectacole, mă invitau înăuntru, însă mult mai interesante erau repetiţiile, că atunci vedeam pe îndelete şi critic spectacolul. Vedeam şi sufleorul, auzeam pe ce cuvinte trebuie să pună accentul actorul, auzeam pronunţia, îi vedeam şi pe cei însărcinaţi cu supravegherea a ceea ce se spune. Un „matroz" bine pus la punct, la cravată, aranjat, nelipsit de la nici o repetiţie, mereu cu caietul în mînă, sublinia cînd şi cînd în caiet şi la finalul repetiţiei făcea o discuţie cu regizorul. Avea cam 28-30 de ani; mai era şi o femeie la 40 de ani cu el. La spectacolele de estradă insista ce şi cum să spună. La scheciuri cu „hai la muncă la Canal", „şantierul X e coada" sau „indicele Y l-au săltat puternic" aproape impuneau şi nume, şi texte. Caragiale însă nu înghiţea ingrediente politice în reprezentaţii cu *O noapte furtunoasă* sau *O scrisoare pierdută*.

Treaba mea era paza intrării. Să nu dea cineva buzna sau să apară alţi gură-cască în afară de mine. Nu aveam armă,

eram un fel de gardieni, nu publici, că la ăia le spunea „ploşniţe". Eram plutonieri cu toţii, pe mine mă avansase la puţin timp după ce am fost numit artelnic, însă majoritatea erau şi membri UTM. Lucram în trei schimburi 8 cu 16, am avut şi două, trei învoiri scurte să-mi văd soţia la Siutghiol.

Încă dinainte de armată îmi luasem un aparat de fotografiat Smena şi nu m-am despărţit de el. Şi cînd eram artelnic fotografiam soldaţii, niciodată însă coloana deţinuţilor, ar fi fost caz grav; developam filmele la Ovidiu în vremea aceea, le trimiteam prin civili, mai luam şi eu un ban. Însă la unitatea asta eram puţini soldaţi şi toţi se voiau pozaţi în post, să vadă mama sau amoreza ce case mari păzesc ei. Şi cum ne mai schimba din cînd în cînd postul de pază, am ajuns şi la stadion, prin luna februarie. Nu mă despărţeam de aparat, aşa că am făcut o poză unuia, cu Fîntîna Dragonului pe fundal. Construcţia nu era prea avansată; noi păzeam exteriorul împrejmuit şi nu mă interesa, nici nu ştiam ce-i înăuntru, că sînt deţinuţi. Nu ştiam nici însărcinările secrete ale plutonierului Cruceanu Vasile, care-mi mai spusese să nu mai fotografiez. Aşa că, după ce am făcut această fotografie, în prezenţa colegilor şi a sergentului Dogaru care ne conducea la schimb, m-am pomenit lovit de Cruceanu.

— Bă, nu ţi-am spus să nu mai pozezi, în p... mă-tii?

A continuat să mă lovească, m-a umplut de borş, dar nu a intervenit nimeni să-l calmeze. Simţeam că e o provocare, aştepta să dau şi eu, dar nu am ripostat. Cînd am ajuns în unitate, m-am dus la comandant, la maiorul Ungar Paul, care m-a întrebat motivul şi i l-am spus. Ne-a mutat pe amîndoi din unitate. Pe mine m-a trimis disciplinar la Cariera de piatră din Topalu. Se muncea la tîrnăcop şi se încărca piatra în vagoane. Era iarnă, sfîrşit de februarie, zăpadă. N-am rezistat mai mult de o săptămînă şi m-am îmbolnăvit. Comandantul, foarte în vîrstă, om bun, m-a dus la punctul sanitar din Topalu, unde

mi s-a recomandat hrană şi odihnă. Am fost scutit de orice activitate, ba mai mult, m-a lăsat să merg prin localitate să fac fotografii. După cîteva zile m-am dus şi pînă la Hîrşova, după hîrtie foto şi filme. Către sfîrşitul de martie comandantul a făcut un referat de reabilitare şi am fost transferat în Constanţa, la unitatea Coiciu, pe str. Mihai Viteazul. Se lucra la descărcat piatră din vagoane. Comandant era unul Popa Alexandru, un avocat rău la inimă, neîngăduitor.

La cîteva zile de cînd am venit în Coiciu gata reabilitat, am fost chemat la Organizaţie şi mi-au propus să mă facă membru UTM. Am refuzat categoric. Dacă voiam, m-aş fi făcut în comună la noi. Dar eu aveam educaţia mea, trăisem lîngă lagărul din Budeşti, am apucat să văd oamenii care m-au ajutat şi întreţinut în şcoală, arestaţi noaptea sau plecaţi abandonîndu-şi bunurile, am văzut armata rusă cînd a intrat în Budeşti şi a tras cu tunurile în casele boierilor, cu excepţia celei a lui Garabet care-şi făcea muncile agricole pe moşie cu prizonieri ruşi nepăziţi, luaţi din lagăr pe răspunderea lui. Ce mai, nu voiam UTM-ist.

Pe 3 aprilie am cerut învoire să merg să-mi văd nevasta şi copilul. În condiţiile în care mulţi au părăsit unitatea fără voie, nu vedeam de ce nu m-aş fi putut duce o zi, la nici 15 kilometri distanţă. Şeful de secţie, sergent-major Şerban Constantin, mi-a spus:

— În caz că pleci fără voie, după două ore te dau dezertor.

Voie nu mi-a dat, dar nici n-am ţinut seama de avertisment şi am plecat. Deşi puteam face drumul pînă la Siutghiol într-o oră, am făcut nouă. Am ajuns spre seară şi am stat cu soţia şi fetiţa. Dimineaţa au venit după mine doi militari care m-au escortat la unitatea mea, unde am fost introdus direct la carceră, o cutie de scîndură ca un closet din lemn, fix cît să stau în picioare, nu puteam mişca, nu puteam strănuta că nu aveă loc să se umfle abdomenul, se umflau picioarele; mîncare mi

mic. Am stat acolo ziua şi noaptea. Dimineaţa a venit la mine un prieten din unitate, nici azi nu ştiu dacă mi-a fost prieten sau m-a provocat, care mi-a zis:

— Băi, vrei să-ţi dau drumul? Hai să-ţi dau drumul!

Nici n-a aşteptat răspunsul meu şi a tras zăvorul. Nici eu n-am aşteptat, n-am gîndit, voiam acasă şi gata, restul nu mai conta. Am ieşit, am sărit gardul şi drept la Siutghiol. Nu păzea nimeni acolo. Era o unitate mică, sergentul de zi cu treaba lui, aşa că a fost uşor de plecat.

Margareta, nevastă-mea, era plecată şi lăsase copilul la cumetrii mei, la Valea Neagră. Prietena ei de la bucătărie, Cristina Scarlat, avea grija copilului. L-am luat şi m-am dus acasă. Ăia din Coiciu au sunat la Siutghiol, ăştia au confirmat că sînt aici; vestea umblă repede şi, spre seară, o echipă dintre ai mei din Siutghiol m-au săltat din scutece, cum s-ar zice, m-au închis într-o cameră goală cu ciment pe jos şi au postat două plantoane la uşă. Aveam copilul în braţe, plîngea şi îmi era somn. În cameră se găsea doar un scaun. Cunoşteam militarii de planton, dar eram aşa de nervos, că, înjurîndu-i, le-am cerut să-mi aducă ceva să pot sta jos. Mi-au adus totuşi două pături şi m-am întins pe ele pînă la ziuă.

Dimineaţa, a venit Margareta. Plîngea la uşă, de ce n-o lasă să-mi vorbească, da' ce-a făcut, domnule, a omorît pe cineva, dar măcar pachetul de ţigări să i-l dau... Auzeam tot, dar n-au lăsat-o. La un moment dat unul deschide uşa şi zice:

— Băi Gheorghe, dă măcar copilul, că plînge soţia ta aici!

— Aud, da' de ce nu-i dai voie să intre?

M-am apropiat cu copilul de uşa semideschisă în care stătea plantonul, caporalul Vintilă, aşteptînd să i-l dau, nevastă-mea înapoia lui plîngînd voia să-mi dea ţigările, el nu o lăsa. În ăştia patru paşi pînă la uşă s-a revoltat totul în mine şi, în loc să-i dau copilul, i-am zis:

— Bă, nu ţi-e ruşine!?

Am dat un picior în uşă, care s-a izbit în nasul şi fruntea lui. Am dat copilul soţiei, am luat ţigările şi m-am întors pe scaun. Cred că plantonul lovit a raportat comandantului Păsat (care mă ocrotise) că acesta, probabil pentru a-mi uşura situaţia, a trimis un militar care m-a întrebat dacă vreau să mă prezint de bunăvoie la unitate sau vreau escortă. „De bunăvoie" i-am răspuns. Mi-a deschis uşa, am sărutat copilul şi pe nevastă-mea: „Ce-o vrea Dumnezeu, dragă, la revedere!"

Cînd am ajuns în Coiciu, m-am prezentat la comandantul Popa Alexandru. Iritat şi surprins că am venit singur, mi-a zis:

— Băi, cu tine nu mai e de trăit!

M-a pus să dau o declaraţie, au dat şi cei doi militari care m-au escortat la plecarea anterioară, apoi au pus zăvorul la carceră, după mine. Era dimineaţa zilei de 7. Pe 9 aprilie '52 m-au scos din carceră şi m-au depus la închisoarea militară de pe strada I.V. Stalin, fostă Carol. Mi s-a comunicat, la plecare, că voi fi judecat exemplar în faţa unităţii.

Au fost plecări cu zecile din unitate, după aflarea ştirii cu prelungirea armatei. Nici una nu s-a numit dezertare, deşi unii s-au întors şi după o lună de zile, după ce li s-au trimis scrisori părinţilor lor că dacă nu...

Nici azi nu pot să înţeleg cum, celor reveniţi după 8 şi chiar 15 zile în unitate, maxima pedeapsă aplicată a fost faptul că i-au tuns, mă rog, pedepse administrative, în timp ce eu... n-o dau pe seama ghinionului, ghinionul şi-l face omul! Asta e! Pe mine mă cheamă Gheorghe şi, în plus, am refuzat să fiu membru UTM; m-au judecat, cu completul venit special, în faţa unităţii. În două ore am fost gata condamnat: 5 ani pentru dezertare şi doi pentru insulta adusă caporalului Vintilă.

„Omoară-mă cu fața!"

Am fost depus la Penitenciarul Constanţa, închisoare militară, şi de acolo am fost transferat la colonia Şantierul nr. 2 Poarta Albă.

Am trecut prin ritualul oricărui nou-venit: baie, pudrare cu DDT, magazie unde am primit zeghe, cearşaf, pătură, pernă, magazia de depunere a îmbrăcămintei personale şi apoi repartiţia pe secţii după înfracţiunea comisă. Am fost repartizat la secţia I1/1 printre cei ce purtau uniformă militară cînd au primit condamnarea ca dezertori, criminali de război, sustrageri din armată, diferite insulte... Aveam brigadier un fost maior, comandant al miliţiei CFR Focşani.

Formaţia de lucru se numea brigadă. Avea o sută unu oameni, acel unu fiind brigadierul. Brigăzile erau formate din deţinuţi grupaţi pe condamnări şi activităţi trecute: militari, sabotori, politici (liberali, ţărănişti, legionari, goghişti, alte partide, foşti activişti UTM etc.), preoţi, administrativi, drept comun (violatori, hoţi, criminali, homosexuali etc.). O brigadă avea la dispoziţie o baracă de locuit. Una sau mai multe barăci cu acelaşi tip de condamnaţi formau o secţie. Acestea erau separate cu garduri de sîrmă ghimpată, prin care nu se putea trece. Existau şi şefi de secţie dintre deţinuţi. Împrejmuirea secţiei avea o poartă şi o cabină de pază lîngă ea. Întreaga colonie era împrejmuită cu trei rînduri de sîrmă ghimpată. Accesul în colonie avea loc pe o singură cale, prevăzută cu două rînduri de porţi. O ecluză din sîrmă ghimpată, în interiorul căreia încăpea brigada, asupra căreia se efectuau controalele la revenirea de la muncă, rareori şi la plecare. În perioada cît am fost deţinut, efectivul nu a scăzut sub 10 000 de oameni, care locuiau în peste 80 de barăci şi secţii marcate de la A la Z. Existau şi secţii de tranzit, ocupate provizoriu cu deţinuţi aduşi în flux continuu din închisorile din ţară. Staţionau cîteva zile,

pînă plecau în alte lagăre pe Canal sau invers, de pe Canal la închisori din țară.

Celelalte lagăre de pe Canal erau „tematice". De exemplu, la Peninsula se aflau cei ce trebuiau să dispară. Așa se și numea: Lagărul de exterminare nr. 1 (mai era și altul la Capul Midia, tot de exterminare). Nu contau anii de condamnare, mulți, puțini, deloc (administrativii), ci obiectivul: distrugerea lor; la Coasta Galeș erau preponderent preoți, la 5-Culme se aflau proiectanți, topometriști, desenatori, planificatori etc. Exista colonie și pentru cei ce au servit regimul: foști chestori, pretori, milițieni, primari comuniști, activiști UTM — la Saligny. La colonia Km 31, către Castelu, se aflau deținuții indisciplinați. Dacă erai trimis aici pe o perioadă mai mare de trei luni, erai sigur că ajungi în cimitir. Se lucra numai la roabă, muncă titanică, fără program, pînă cădeai sau mureai.

Poarta Albă este lagărul în care se aflau din toate aceste categorii. În aceste condiții de diversitate și avînd în vedere numărul enorm de oameni, preocuparea principală a conducerii era de ordin administrativ: evitarea haosului, asigurarea fronturilor de lucru și a hranei. Consecința principală este aceea că brigăzile erau unități autonome, autoordonate, cu viață interioară specifică activităților anterioare. Între extremele: militari ordonați după grade și dreptul comun după gașcă și pumn, era loc pentru toate formulele. Viața unui om atîrna de brigadă în sensul că, dacă unul nu se alinia ordinii interioare, era izolat, nimeni nu-i mai vorbea, îi vărsau mîncarea chipurile accidental, îi puneau în mînă scula de lucru cea mai dificilă, nu-l ajuta nimeni și claca repede. Nu putea fi dus în altă baracă, pentru că motivul persecuției era deja comunicat celorlalți și nu i-ar fi fost mai bine acolo. Ciripitorii nu-și aveau locul decît între ciripitori. Cu cîteva excepții, brigadierii și normatorii erau oameni atașați brigăzilor lor. Căutau soluții colaterale pentru a-și face norma, soluții pentru supraviețuire. Dar

ce brigadier să pui la criminali, la homosexuali sau la cei ce violau păsări sau animale, sau la hoţi şi să se simtă în siguranţă sau să aibă autoritate? Ăştia erau fără frică de Dumnezeu. Erau posedaţi, ca şi cei ce conduceau. Însă puneau dintre criminali la politici, la sabotori, la administrativi şi era vai de mama lor.

Circul zilnic începea la ora 5 cu goarna lui Gongandin, trompetist, fost sergent-major în armată, om la vreo 30 de ani, înalt, solid. Figura în evidenţa barăcii noastre I1/1, dar dormea la poartă, avea o cameră acolo. Avea nişte plămîni aşa de puternici, că goarna lui se auzea pînă spre Castelu, la colonia Km 31, pe Canal şi pînă în Oraşul Nou. El suna deşteptarea, masa, ieşirea la lucru, convocarea normatorilor sau brigadierilor la discuţii sau ordine, stingerea, targa, alarmele. Fiecare cîntare era pe înţelesul destinatarilor.

După programul de dimineaţă, derulat în mare viteză — closet, spălat, masă —, ne adunam pe platoul iadului şi pe şoseaua în linie dreaptă, care ţinea din poartă pînă la secţia G a cuziştilor, liberalilor, ţărăniştilor, uneori şi pe strada pietruită, pînă la I1/1 vizavi de bucătărie sau I1/2 a legionarilor. Platoul acesta situat lîngă poartă, mare cît un stadion, populat timp de o oră cu peste 4000 de oameni cîţi ieşeau în schimbul I (în celelalte două schimburi ieşeau circa trei mii de oameni), părea un infern. Unii vindeau pe ţigări pîinea (raţia pe o zi se primea dimineaţa), alţii curele, obiecte artizanale, tabachere de o frumuseţe rară lucrate din cozi de periuţe de dinţi cu sculpturi, cu femei, cu flori pe ele, scrumiere sculptate în piatră, cristale de stîncă, statuete din os — bijuterii, nu alta! mărunţişuri, haine, cuţitaşe din cuie, care iei, care dai, care vrei... tîrg adevărat. Alţii umblau după informaţii: cine a mai venit, cine a mai plecat, care eşti din Herăşti, din Alba Iulia, din... Tot aici se reglau conturi, se produceau furturi, răzbunări, omoruri. Numai vara era ziuă la ora adunării pe platou,

altfel, în semiîntuneric sau noapte, fiecare devenea vulnerabil şi, de regulă, nu rămînea nici un cont neplătit. Nu puteai să te fereşti pentru că duşmanul se putea folosi de intermediari. În privinţa hoţiilor, obiectul vital era cantarola. Fără ea primeai mîncarea în palmă... Era locul în care cădeau cei slabi, oameni bolnavi de epilepsie, ulcere cronice, istoviţi de muncă, epuizaţi după ani lungi de detenţie, care abia îşi mai tîrau zeghea peticită de zeci de ori sau zdrenţuită dacă au renunţat, că nu mai merită. Pe cei cunoscuţi cu epilepsie îi mai ajuta cîte unul strîngîndu-i de deget, dar, de regulă, rămîneau la pămînt. Din 40 de brigăzi ale schimbului unu, zilnic 10-15 rămîneau semănaţi pe jos, că era ploaie, ger sau zăpadă. Gongandin anunţa targa — „targa-n sus, targa-n jos, că e unul puturos" se putea traduce semnalul lui — şi venea doctorul Blazian* însoţit de doi purtători de targă, unul dintre ei: nea Matei, un om la 50 de ani, de la sabotori, celălalt mai tînăr. În prezenţa jandarmului i se înfigeau ace sub unghii nenorocitului căzut, muribundului, mortului. Dacă mai avea viaţă în el, ţipa; morţii, ba! Pentru a descuraja simulările, înfigeau acul sub toate unghiile nefericitului, indiferent că ţipa de la prima. Se întîmpla uneori ca unii să fie declaraţi simulanţi şi atunci goarna lui Gongandin anunţa pe ţiganul care venea cu lanţurile şi i le punea pe mîini şi picioare acolo, în poartă, după care era dus la 33 — carcera unde putea să moară dacă avea chef. Bolnavii căzuţi primeau primul ajutor de la Blazian acolo, în poartă, apoi erau transportaţi la infirmerie. Primul ajutor consta în a-i lua de jos, din ploaie sau zăpadă şi a-i duce în camera vorbitor de la poartă, apoi la infirmerie. Dar cînd erau mulţi şi se umplea şi camera de la poartă, şi infirmeria, rămîneau în marginea drumului multă vreme, pînă cînd unii, în-

---

* Deţinut de drept comun, Blazian era, în realitate, doar fost student la Medicină, în momentul condamnării (n. ed.).

gheţaţi, nu mai aveau nevoie de nici un ajutor şi ajungeau direct la morgă.

Doctorul Blazian a fost omul care a salvat, după părerea mea, mii de vieţi. Mii. Opera, tăia imediat dacă era cazul. A lucrat vreo trei luni şi cu renumitul doctor Juvara. Au operat, în perioada asta, sute de ulcere. Medicul Juvara fusese arestat pentru deţinere de aur. Cînd l-au adus de la Văcăreşti, a fost aşteptat în gara Nazarcea de comandantul închisorii şi de medicii Marinescu şi Ionescu Dan Meltiade. L-au instalat într-o cameră pusă la punct, în spitalul lagărului... Sigur, respect pentru el, mai puţin spaţiu pentru nenorociţi în spital... Asta era. S-au făcut presiuni internaţionale pentru el, altfel nu se poate înţelege cum după numai trei luni a fost eliberat. Condamnările pentru aur erau uniforme: 25 de ani. Revenind la Blazian, în asta văd eu meritul lui, că ce putea să scape din ghearele caraliilor şi ale morţii, scăpa. Sigur, nu putea acoperi disperarea generală, dar cît putea, făcea.

Cu puţin timp înainte de momentul începerii defilării prin poartă, Gongandin dădea un semnal de linişte „toreo toreaaala", apoi unul scurt „tuuut", ceea ce însemna „brigăzile gata de marş". Ei! şi fiecare de pe unde era împrăştiat după vîndut/cumpărat informaţii se repezea spre brigada lui, toţi în toate sensurile, părţile, o mişcare de ape intrate în clocot, forfotă, ciocniri şi căutări disperate ale locului brigăzii proprii şi în formaţie. Pînă la urmă am marcat pe teren locurile brigăzilor, pentru că oricît s-ar fi silit unii, în neputinţa lor, tot nu ajungeau la timp la brigadă. Nefericitul care rămînea în colonie pentru că nu a ieşit pe poartă cu brigada era vai de mama lui, ajungea direct la carceră cu lanţurile şi bila după el. Şi brigadierul îşi primea porţia lui de pedeapsă, îl lipseau de scrisori, de vorbitor, aşa că problema trebuia rezolvată, iar marcajul a fost o soluţie oarecum salvatoare.

Ne încolonam pe cinci rînduri, să ne poată număra proştii gradaţi în ecluză şi apoi se deschidea poarta exterioară de ieşire din colonie, moment în care brigadierul anunţa „detaşamentul X, punct de lucru Y" şi imediat militarii de pază aflaţi în exteriorul lagărului ne încadrau în cordon, cu automatele in faţă, gata de lupta cu muribunzii, şi ne conduceau la punctele de lucru.

În faza aceasta Canalul era un şanţ uriaş, cu versanţi în două trepte. În frontul de înaintare, la baza-talveg, se aflau simultan două garnituri de vagoane la încărcat; alte două, perechi cu acestea, pentru a se asigura continuitatea lucrului în front, se aflau la descărcat. Tot în frontul de înaintare, dar pe treptele versanţilor se aflau la încărcat cîte o garnitură şi la descărcat, perechile lor. Ieşirea din front, talveg şi trepte se făcea pe rampe lente, în lungul Canalului, pînă la locurile de descărcare din dreapta sau din stînga lui.

Prin urmare, opt garnituri, patru în front la încărcat, patru sus la descărcat, asigurau avansul şi continuitatea lucrului. Opt garnituri, opt locomotive cu abur, opt perechi de linii de cale ferată ce începeau şi avansau o dată cu frontul şi sfîrşeau la punctele de descărcare ca nişte mustăţi. Aşa le şi numeam. Încărcarea în front se făcea cu două excavatoare aduse în 1950 din URSS şi manual. Foarte mult manual. Descărcarea se făcea manual. Unele garnituri aveau şi posibilităţi de deschidere pneumatică a obloanelor.

Mustăţile erau montate pe umplutură la o diferenţă de nivel faţă de terenul natural de 10-12 m. Pe măsură ce frontul de umplutură avansa, mustăţile trebuiau mutate, ripate astfel încît să se situeze mereu în vecinătatea rampei, a golului de umplut.

Aceasta fiind tehnologia, locurile în care am lucrat din aprilie 1952 pînă în iunie 1953 au fost 1B descărcări manuale,

riparea mustăţilor, prelungirea liniilor în front, întreţinerea căilor, care evident se lăsau, terenul fiind moale, necompactat.

Descărcarea unui vagon care avea 7-10 metri cubi şi a întregii garnituri trebuia să se facă în 40 de minute fix. Se arunca pămîntul din vagon jos şi se făcea gabaritul, adică se curăţa calea ferată de ceea ce cădea pe ea. Imediat ne încolonam, ne numărau şi se dădea liber la garnitură să plece. În intervalul scurt pînă venea altă garnitură materialul descărcat era aruncat pe panta rambleului — a hăului de umplut — prin unul sau două relee manuale, funcţie de cît de aproape era mustaţa de pantă. Nenorocirea era că aproape totdeauna materialul era ud, mocirlos, se lipea de lopată. Gabaritul în situaţia asta era o teroare. Trebuia intrat pe sub roţile trenului, să iei cu mîinile, cu gamela, cu orice, să le eliberezi să poată pleca. Erau patru oameni la un vagon. Ce să faci mai întîi în 40 de minute? Să dai jos aproape doi metri cubi aruncîndu-i la 3-5 metri, să mai cureţi linia, să mai respiri, ce să mai respiri? că dacă nu făceai şi releul, să arunci în pantă valul de pămînt din vecinătatea mustăţii, următoarea garnitură o descărcai peste val. Mai multă mocirlă intra între şine. Nu mai ieşea garnitura nici trasă cu boii. Patru oameni! Şi ce oameni! Umbre cu palme de talpă. Nu făceai asta o zi, ci zile şi luni, unii aveau deja doi ani şi erau resemnaţi. Sfîrşitul nu le era departe. De-o mai fi o zi bine, de nu...

Am fost normator de la început. Mai făcusem normare în primele săptămîni de armată, aveam calificare, desigur dosarul mă însoţea, iar lipsa de normatori era mare. Primeam schiţa lăsată de normatorul pe care-l schimbam, o controlam dacă este conformă cu terenul şi începeam treaba de unde au lăsat-o: releu la distanţă de, descărcare, gabarit. Fiecare activitate avea preţul ei lei/mc, atîţia metri cubi din fiecare, apoi la finele schimbului întocmeam bonul de lucru cu schiţa mea,

ce trebuia confirmată de şeful de punct de lucru civil. Sau infirmată, după caz.

Norocul meu şi al brigăzii mele a fost că, în timp ce eram artelnic, l-am cunoscut pe Gogu Artinescu. Era normator-şef şi avea legitimaţie, permis să intre în orice brigadă să verifice normatorul local şi să-l mai şi instruiască. Aici am aflat abia ce funcţie avea el. Nu avea nimeni curaj să-i spună ceva sau să comenteze, că era de ajuns să te trezeşti priponit în lanţuri la 33. Totuşi l-am văzut binevoitor şi insistent, amabil cu mine, venea chiar destul de des parcă să mă ajute; după cîteva vizite am riscat să am încredere în el, apucasem să cunosc şi eu oamenii din brigadă şi pentru că tonul relaxat al discuţiilor cu mine l-a impus el, i-am cerut să ne ajute într-un fel, dacă poate, că în brigadă sînt totuşi oameni care au luptat pentru ţara asta, poate s-o îndura Dumnezeu să scape cu zile de aici.

— Cu ce te pot ajuta?!

Mi s-a părut cam dură întrebarea şi am crezut pe moment că am greşit exprimîndu-mi mila. S-a gîndit un pic, cît m-au trecut pe mine fiorii cu gîndul la 33, şi zice:

— Îţi bag un buldozer să facă releul.

— Orice ajutor e bun, dar pot să-l trec în normă ca fiind făcut manual? Mie îmi trebuie metri cubi cantităţi pentru ei.

— Bine, vedem noi, ne descurcăm...

Ne-am descurcat. Am rămas cu descărcatul şi gabaritul făcut manual, dar în bon treceam şi releul tot manual. Mi se confirma aşa, şi ieşeam bine. Avea putere omul ăsta. Pînă către iarnă am mers aşa. În colonie mai exista un platou mult mai mic decît cel de la poartă. Într-o latură a lui se afla Panoul de onoare cu brigăzile fruntaşe şi spărgătorii de norme. Noi îi spuneam Panoul „cine moare mai repede". Adică: dacă vrei să mori rapid, n-ai decît să depăşeşti normele, altfel imposibil de depăşit, pentru că se lua ca bază pentru ele vîrful, performanţele, nu media. După ce ne-a băgat buldozerul la releu,

amenințam serios locul I în ierarhia „cine moare mai repede". Riscam invidii și să pierdem sprijinul, așa că mai lăsam în contul celor ce veneau să ne schimbe din cantitățile ce le raportam. Îi spuneam lui Gogu că nu trebuie să fim primii pe panou. Prin iunie, iulie, au adus și vagoane de mare capacitate, basculante. Peste 80 de tone avea unul. Astea parcă mai mult au îngreunat situația, pentru că vărsau din ele o cantitate uriașă de material la distanță mică de șină, încît pămîntul descărcat se rezema de roțile vagonului. A face gabaritul în condițiile astea era o muncă titanică. Dacă însă pămîntul era ud, calea de rulare se îngropa pur și simplu cu mîl. În situația asta încă și vagonul trebuia curățat de pămîntul lipit de el. O muncă fizică epuizantă. Nu aveam apă la locurile de muncă. Așteptam vagoanele cu apa strînsă prin colțuri, puțină, urcam și luam cu gamelele ori cu gura și puneam în gamele. Iarna luam gheața. Murdari pînă-n dinți, uzi, tăvăliți pe sub vagoanele împotmolite în mîl să facem gabaritul, fără apă, cu hrana care era, în frigul care trecea prin oase, așa am lucrat pînă tîrziu, în iarna '52.

Trăiam stări ciudate, de confuzie totală, în care nu mai eram prezent printre aceşti oameni scheletizați, cu fețele crăpate de arsuri sau ger, cu buzele crăpate de sete sau suferințe interioare, cu ochii rămași singuri să domine fețele, implorînd ajutor, priviri mate, care nu mai treceau dincolo de vîrful lopeții. Focuri mocnite, gata să se stingă. Am avut o dată o criză de asta teribilă, că parcă am ieșit din mine (ca atunci cînd am fost bolnav de tifos) și mă vedeam din afara cordonului de pază, din spatele unui soldat. Cordonul ne păzea la oarece distanță de brigada care lucra în lungul căii ferate, la releu. Garnitura era plecată. Între brigadă și cordon erau pancarde cu „Trecerea interzisă". Împușcau fără somație și primeau zece zile permisie, uneori și un ceas de mînă. Au fost și cazuri cînd un mi-

litar chema un deţinut: „Bă, ia vino-ncoa' şi ia asta de aici" — omul făcea pasul dincolo şi... pac! aleluia!

Eu mă vedeam din afara cordonului, înăuntrul lui şi mă chemam de acolo. Oare se poate aşa ceva? Aici înăuntru, fără să ştiu ce fac, complet absent, am luat-o încet, cu caietul meu de normator în mînă, pe traverse, una, încă una, încă una, abia mă tîram, somnambul, străin de mine şi absent total, pînă m-am trezit cu ţeava pistolului acelui soldat din cordon, în piept. Mi-a dispărut brusc starea de absenţă, de somnambulism. M-am trezit cu o scuturătură teribilă, parcă am fost electrocutat, să mi se desprindă pielea capului cu păr cu tot de fiori reci şi mi s-au înmuiat parcă oasele picioarelor.

— Ce faci, omule, vrei să mori?

— De ce nu m-ai făcut atent? am zis eu cu o voce care nu era a mea.

— Du-te înapoi!

— Dacă vrei să mă omori, sînt aici, omoară-mă cu faţa!

— Du-te înapoi!

L-am privit în ochi, parcă ne-am hipnotizat, pentru că n-a coborît pistolul tot timpul cît eu am coborît de pe ecartament şi am parcurs de-a-ndăratelea cei 15 m între el şi indicatorul „Trecerea interzisă". Cînd am văzut indicatorul (la ducere nu-l văzusem, de altfel nici nu auzisem nimic) şi am intrat în cordon, mi-a venit aşa un leşin, o sfîrşeală şi m-am prăbuşit pe piatra ecartamentului. Toţi deţinuţii erau înmărmuriţi. A venit la mine brigadierul Călugăreanu şi m-a ridicat.

— Ce-ai făcut, omule, ştii unde ai fost, ce-ai făcut? uite cum arăţi, alb la faţă... aduceţi un pic de apă!

Mi-a dat cu apă pe faţă şi mi-am revenit. Deţinuţii nu aveau voie să se strîngă lîngă mine, dar toţi erau perplecşi. Probabil că şi muţenia lor a făcut să nu mi se întîmple nimic, pentru că mi-au spus după aceea că şeful cordonului şi alţii din cor-

don nu au văzut faza. Că ei, deţinuţii, se uitau să vadă care dintre soldaţi va trage primul după ce am depăşit marcajul.

Nu s-a dat nici o alarmă şi nu mi-au făcut nimic atunci pe loc. Aveam în cordon pe Sandu Birlic, care poate o fi spus colegilor lui că sîntem consăteni, altfel nu-mi explic cum am scăpat, că eu nu la Sandu am ajuns. După reguli trebuia să fiu legat pe loc la mîini, dat pe mîna santinelei şi trimis la 33. Abia cînd ne-am încolonat de plecare am auzit întrebări şoptite: „Ce-ai făcut, măi Gheorghe, ai vrut să te omori?" Da' nu-mi venea să cred ce-am trăit, pentru că eu cel din afara cordonului numai la început m-am văzut între deţinuţi şi m-am chemat, pe urmă nu mai ştiu nimic... greu de spus ce a fost şi cum să răspunzi la întrebare. Cînd am ajuns în poartă, Călugăreanu mi-a luat carnetul de normator, m-a predat pazei de poartă şi a plecat. A venit nu după mult timp comandantul cu paza şi ordinea, lt. Cojan, m-a băgat în baraca vorbitor familial, avea şi dosarul meu cu el, gata, mi-am zis, urmează lanţurile. S-a aşezat la o masă, mi-a cerut să mă aşez şi eu, a răsfoit în tăcere dosarul vreo două minute şi apoi:

— N-ai nici o abatere, ce-ai vrut să faci? Să evadezi?

— Domnule, nu ştiu ce s-a întîmplat cu mine. Nu ştiu!

— Cunoşti soldatul care era?

— Nu-l cunosc.

— Da' cunoşti pe vreunul dintre ei?

— Nu cunosc! (N-aveam voie să spun, îi pedepsea pe toţi sau schimba cordonul...)

— Mîine nu mai ieşi la lucru! a zis aşa... şi a plecat.

— Să trăiţi, am înţeles!

M-a ţinut vreo patru zile pe cracă — ultimul pat de sus — în cameră, cu mîncarea porţie redusă, 1/8 din pîine, „limba", cum îi spuneam noi. În timpul ăsta au intervenit: brigadierul Călugăreanu la Azimioara, omul care se ocupa de CEC-uri, acesta la Iarka, arhitectul Palatului din Poarta Albă-Oraşul

Nou, care la rîndul lui i-a vorbit lui Cojan. Am fost iertat şi trimis din nou la treabă pe acelaşi post şi cu acelaşi cordon de pază.

Moartea pe toate feţele

Moartea îşi începea ritualul triumfător în poartă. La început mi se făcea rău cînd vedeam convulsiile epilepticilor, cînd auzeam gemetele cronicilor de ulcer, ţipetele celor cu ace înfipte sub unghii. Cu timpul, asemeni celor mai vechi decît mine în lagăr, am devenit imun. Fiecare cu ceasul lui. Fereasă Dumnezeu de clipa cînd nu mai ai în tine nici o speranţă. De muncă, boli, furtuni de praf, soare sau ger nu te scutea nimeni, orice funcţie ai fi avut. Cînd bei apă din colţurile vagonului, din bălţile mici umplute cu apă de ploaie, cînd organismul e vlăguit de muncă şi lipsă de hrană, dizenteria face ravagii imediate, dar alte boli rodeau pe dinăuntru metodic, fără să se vadă. Ochii fiecăruia cereau ajutor şi nimeni nu avea de dat. Doar vorbele între noi, dacă erau bune, mai ajutau, consolau.

Anticamera morţii dirijate era 33-ul — carcera. Puţini au ieşit de acolo, faţă de cîţi au intrat. Se intra pentru legături cu civilii, deţinerea unei bucăţi de ziar oricît de mici sau neînsemnate, acestea fiind considerate abateri grave, dar şi pentru un morcov furat sau cotoare de varză dacă te-a prins caraliul. La noi la militari mai treceau cu vederea, vezi Doamne şi noi păream tot corbi chiar cu zeghea pe noi şi corb la corb... dar, dacă voiau s-o facă, o făceau. Numai că ei aveau corbul în suflet. Caraliu asta înseamna: suflet negru. Şi mulţi aşa îl aveau.

Cel care punea cătuşele nituite era un ţigan, jiganie păroasă, Molnar, de prin Baia Mare. „Obiectul" care se monta pe om era format dintr-un lanţ cît pentru un pas, de capetele căruia erau prinse două brăţări ţigăneşti făcute de fierari, din

metal forjat, late cam de 10 cm, neînchise, cu gulere prevăzute cu găuri pentru nituri. La jumătatea lanțului erau prinse două obiecte: piciorul din fier beton de 15 mm al unui teu cu două ochiuri la capete, de care se agățau cătușele puse pe mîini, și un alt lanț de care era legată o bilă de 10 kg. Îl întindea pe nefericit culcat pe spate să-i poată bate niturile la brățări și le bătea în dușmănie, pe nicovala aia, să-i rupă picioarele de la început. Nu punea cîrpe între brățară și osul piciorului cînd bătea nitul, așa că vai de mama lui ce simțea. Nefericitul era dus la 33 — carcera făcută într-un fost grajd. Avea pereții tencuiți cu sare, pe care curgea apa tot timpul, condens din aer, din respirație, din transpirație. Omul trebuia să se plimbe tot timpul, de la 5 dimineața pînă la 10 seara, cu bila după el și brățările acelea frecîndu-i pielea și carnea pe oasele picioarelor. „Plimbă ursul!" era vorba caraliului și, dacă nu te plimbai, pedeapsa creștea pînă cînd nu mai ieșeai viu. Pedepsele inițiale cu acest „echipament" complet erau de 7, 14, 21 de zile sau fără termen. Pedepse mai mici puteau fi fără bilă, fără teu sau fără amîndouă, doar cu lanțurile, să audă Flueraru Ion, Pădureanu sau Dobre, trei dintre cei nouă caralii care făceau cu schimbul 24 cu 48, că „plimbi ursul". Cei cu șapte zile stăteau în comun. Aveau 15 paturi pe patru rînduri. Pe paturi nu aveau saltele, ci rogojini rupte, vai de mama lor, cu 80% ploșnițe în ele. Cei cu pedepse mai grele aveau celule, probabil că se așteptă moartea lor și nu mai trebuia să fie cunoscuți. Hrana o zi o primeai „normală" (limba de pîine, optimea și surogatul de zeamă dimineața, felurile unu și doi la prînz, iar seara, ce mai era), ca pe secție în zilele în care nu munceai. Alte două zile nu primeai decît limba de pîine dimineața, o mîncai și cu asta, basta! Una da, două nu! Da' cine se ducea la 33 își făcea cruce și „Doamne, fă ce vrei cu mine!" Dacă totuși se întîmpla să se întoarcă din morți, chinul era să-i taie nitul de la brățări cu dalta; sub ele era carne vie, pe alocuri os...

Se murea din toate motivele: mizerie, consum de sfeclă furajeră anume pusă în drumul nostru, dizenterie şi alte boli, accidente. Mi-a fost dat să văd (şi poate de aceea m-o fi ţinut Dumnezeu în viaţă pînă acum, să spun asta, să depun şi eu mărturie) cum, într-o noapte din iarna '52, o locomotivă a intrat într-o brigadă ce lucra pe calea de rulare la deszăpezire. Era şi viscol, ei lucrau cu capetele acoperite, să se protejeze, n-au auzit locomotiva, mecanicul nu i-a văzut, iar 86 dintre deţinuţi şi doi soldaţi au murit. După ce a trecut prin ei, au fost ţinuţi pe loc pînă cînd altă brigadă a trecut să-i ia. În aşteptare, în ger şi viscol, au murit şi cei răniţi doar. Eu am văzut cum îi aduceau cei vii pe cei morţi: cu picioarele pe umerii celui din faţă, iar cel din spate ţinea de capul mortului sloi, alţii duceau braţe, alţii jumătăţi de oameni. O coloană împestriţată cu cadavre întregi sau bucăţi. Teribilă, zguduitoare reprezentare a nimicului vieţii de acolo. Morţii erau ţepeni şi goi, deci accidentul avusese loc cu cîteva ore bune înainte şi nu a venit brigada în colonie înainte de terminarea schimbului, iar cei vii îi dezbrăcaseră pe cei morţi să-şi mai pună pe ei un petec de haină. Nu aveai pe tine decît izmenele, pantalonul de zeghe, care era foarte rar — dacă aveai un pulover, bine, nimeni nu-ţi dădea, de la magazie din ale tale nu aveai voie să-ţi iei — şi cămaşa cazonă, pe care ar fi trebuit să ţi-o schimbe o dată la trei săptămîni. Am plîns atunci.

Dintre militarii din brigada mea au murit trei. Nu dintre cei bătrîni, pentru că-i mai protejam noi, în sensul că, dacă vedeam că vreunul nu mai poate, se repezeau unul, doi, din cei mai tineri şi făceau în locul lui, încărcau sau cărau, după caz, să-i iasă şi omului norma. Noi eram tineri, aveam rezerve sufleteşti şi fizice, iar lor le datoram atmosfera din baracă, de linişte, împăcare, răbdare, că toate trec, cu voia lui Dumnezeu. Un militar a murit de icter, ceilalţi doi au fost internaţi la infirmerie şi n-au mai venit înapoi. După vreo două săptă-

mîni mi-a cerut un sanitar datele lor. Mai uşor puteau fi luate de la mine decît de la grefă. L-am întrebat pe sanitar cu dus şi întors:

— Ce e cu băieţii, mai sînt speranţe să vină înapoi la brigadă?

— Ce să mai vină, au dat în primire...

Am asistat şi la o tentativă de omor. Îl cunoşteam pe nea Ţurcanu, omul care împărţea pîinea dimineaţa la subsolul bucătăriei. Venea fiecare normator cu doi, trei oameni solizi după el, normatorul avea efectivul propriu, înmulţit cu gramajul rezulta numărul de pîini. Nea Ţurcanu totdeauna îmi scăpa cîte o pîine în plus, poate şi la alţii la fel şi zicea „mai repede, mai repede să nu..." şi plecam cu sacii cu pîine.

Acum eram la corvoadă mai multe brigăzi, ca de obicei, în sala aceea enormă de-i spuneam Restaurant. La un moment dat l-am văzut pe nea Ţurcanu trecînd prin restaurant să ajungă la bucătărie. L-au ajuns din urmă Fintea şi încă doi ai lui, care i-au tăiat calea. Fintea şi-a pus mîna stîngă în ceafa lui Ţurcanu, l-a întors cu faţa către el şi i-a zis:

— No, mă! Ştii tu ce-ai făcut la Piteşti. Tu eşti Ţurcanu!* No!

Cît a vorbit, a scos cu dreapta un cuţit mare şi i l-a înfipt în piept pe partea inimii. A ieşit cuţitul prin spatele lui Ţurcanu, care a căzut jos ca fulgerat şi-i ţîşnea sîngele din el. Cuţitul a rămas în mîna lui Fintea. Ceilalţi doi s-au dus la locurile lor la corvoadă, Fintea a rămas lîngă Ţurcanu. Au venit caraliii.

— Ce s-a întîmplat?

— No, ia cuţitul, acuma nu-mi mai trebă!

A luat caraliul cuţitul şi pe Fintea şi l-a dus la Penitenciarul lagărului, care avea celulă pentru una-patru persoane, în

---

* Prima mărturie, neconfirmată încă de martori sau documente, despre prezenţa la Poarta Albă a lui Eugen Ţurcanu (n. ed.).

funcție de pedeapsă. Pe Țurcanu l-au pus pe o pătură și fuga la spital, la Blazian. Intrigat și curios, în agitația aia am luat-o și eu pe lîngă magazia de îmbrăcăminte pentru deținuți, am traversat fostul teren de fotbal din fața infirmeriei, era un pic de zăpadă, lapoviță, și m-am dus să văd, să aflu: l-a omorît, cine-i ăsta, de ce l-a tăiat... Blazian, care altfel era săritor, operativ, a salvat mii de vieți omul ăsta, acum — ca niciodată — pasiv, lent, zice:

— Aa, ăsta-i Țurcanu, mai trăiește, mă?

— Păi, hîrîie așa...

Sîngele îi ieșea și pe gură, și pe nas.

— Ia pune-l, mă, acolo!

L-au pus pe un pat și spune unul:

— Hai, mă, să-l dezbrăcăm...

— Dă-l, bă, în p... mă-sii, să moară. Ăsta trebuie să moară, a zis celălalt... și Blazian nu se grăbea deloc.

Nu-i înțelegeam rostul vorbelor. Unul dacă se tăia la deget, nu știa care să-și rupă mai repede batista, să-i lege rana, să-l ajute imediat. Pe urmă am aflat că ăsta era Țurcanu de la Pitești, omul Securității cu nenorocirile și reeducarea... Fintea era din Oaș, fusese condamnat pentru crimă cu nuanță politică, omorîse primarul. Aici avea gașca lui. Toți cît ușile de lați în spate. Trecuse și el prin Pitești...

Țurcanu nu a murit în noaptea aceea. A doua zi au venit doctorii Marinescu și Meltiade și l-au trimis la Constanța, la spital, și mai tîrziu, peste vreo două luni, am aflat printr-un deținut că Țurcanu trăiește... În toamna lui '54 a avut loc procesul studenților cu reeducarea de la Pitești. A fost proces public în Poarta Albă*.

---

* În realitate, procesul lui E. Țurcanu și al celor 21 de studenți din lotul lui s-a judecat în septembrie-noiembrie 1954 la Tribunalul Militar pentru Unitățile M.A.I. București (n. ed.).

Nu a fost asta singura reglare de conturi. S-au omorît pentru mult mai puţin sau pentru nimic, o ceartă la barbut, o limbă de pîine datorie... aceasta era plusul, contribuţia deţinuţilor înşişi la numărul celor doborîţi de suferinţe. Morţii erau depuşi la morga aflată lîngă baie, complet goi, cu o etichetă cu numărul de marcă legată de degetul mare de la un picior. Unora le mai făcea autopsie, apoi erau puşi în lăzi de lemn cîte doi, unul cu capul la picioarele celuilalt. Brigada morţii avea gropile comune pregătite într-o latură a cimitirului din Poarta Albă — sat şi, toată noaptea, Stan şi Culai, doi măgăruşi înhămaţi la o cărucioară cu patru roţi micuţe pe bucşe, căruţă de om sărac chipurile, cărau, trăgînd din greu cîte două lăzi o dată la gropile acelea, trei-patru curse pe noapte. Cînd ajungeau în ecluza de la poartă, ieşea din biroul lui, vecin cu cel al ofiţerului de serviciu, sergentul Mionici cu o suliţă metalică în mînă, pe care o înfigea cu putere, ţinînd-o strîns cu ambele mîini, în inima fiecărui mort. Să fie sigur că e mort după o săptămînă-două cît a stat cadavrul la morgă şi pentru a descuraja tentativele de evadare prin substituire, să nu simuleze vreunul că e mort... După această operaţie, privită şi de militarii din foişoarele înalte de pază aflate în dreapta şi stînga porţii de ieşire, se deschidea această poartă, iar Stan şi Culai, la pas, îşi continuau cursa. Dimineaţa, înainte de deşteptare, nişte deţinuţi, mereu aceiaşi, erau duşi să astupe groapa în care au fost depuşi. N-am putut uita toată viaţa pasiunea cu care sergentul Mionici înfigea suliţa în inima mortului. Mă cutremur de fiecare dată cînd îmi amintesc.

Cînd au apărut oarece discuţii în comuna Poarta Albă, că le ocupau terenul cu morţii, nu i-au mai cărat acolo, ci la baza taluzului rampei de descărcare a excavaţiilor de pe malul drept al Canalului, cam în dreptul hangarelor de avioane din satul Poarta Albă. Brigada morţii acoperea puţin sicriele, apoi valul de pămînt şi mocirlă avansa peste ei gros de peste cinci me-

tri. Altă zonă a morţii a fost dumbrava de salcîmi din Poarta Albă-sat.

Această destrăbălăre a morţii recente a fost completată de alta. Timp de vreo două săptămîni, pe mustaţa de descărcare 1B, unde lucram, au venit vagoane cu pămînt în care se aflau zeci, sute de oase umane şi cranii. Cînd făceam releul spre panta taluzului, ele se rostogoleau mai departe la baza lui şi stăteau la soare, albe, zile în şir, pînă cînd valul de pămînt avansa şi le astupa iară. Teribilă imagine a micimii noastre, a strivirii vieţii şi morţii, a disprețului pentru amîndouă. În avansul lui de melc, Canalul a intersectat un vechi cimitir turcesc.

Zarzavaturi la „restaurant"

Dumnezeu a făcut lumea în şase zile, iar în a şaptea s-a repauzat. Cele şase zile ale creaţiei nu au nume biblic, dar a şaptea se numeşte Sabat. Duminica, ziua Soarelui, ziua Învierii Mîntuitorului, a fost aleasă ca zi de odihnă de către creştini. Ciudăţenia este că regimul ateu, care încarcerase mii de preoţi, mulţi dintre ei pe Canal, la Coasta Galeş şi Peninsula, a menţinut oficial duminica, zi de repaus. Tot de repaus erau zilele de sărbători oficiale nou-apărute: 23 August, 7 Noiembrie, 1 Mai, precum şi acelea în care starea vremii făcea imposibil lucrul: ploi sau ninsori abundente.

Repausul ateu este însă complet diferit de cel creştin. Deţinutul trebuia să se odihnească prin muncă, nu prin rugăciune sau meditaţie. În astfel de zile doar că nu ieşeam la săpături. Erau zile de program administrativ: curăţenie în baracă, bătut saltele şi altele, iar, prin rotaţie, unor brigăzi le venea rîndul la baie sau la „restaurant", la pregătirea zarzavaturilor, legumelor, conservelor ce se băgau în cazan, un fel de a zice, erau zeci de cazane la rînd. Pipăiam şi noi materia primă. Tone, vagoane de produse. Şi ce produse! Varza era clocită toată,

cartofii împuţiţi, morcovii putregai, spanacul doar tulpini cu spicul de seminţe în vîrf: frunzele luaseră de mult alte drumuri. Mai aruncam unele tulpini prea noduroase, dar venea şeful bucătar şi verifica ce ai dat la o parte. În ce priveşte morcovii, pentru diversificarea hranei aveam diferite sortimente: morcovi autohtoni, morcovi furajeri bulgăreşti uriaşi, morcovi raşi şi conservaţi la borcan, jumătate morcov, jumătate viermi — proteine! De mirosul cepei stricate intrat în haine nu scăpam trei zile. Varianta conservată era tot plină de viermi.

Cum ieşeau mîncărurile cu asemenea ingrediente? Păi viermii ieşeau la suprafaţă, dar nu-i îndepărta nimeni; norocul celui ce primea polonicul de deasupra. O mîncare rară era ciorba de gîndaci, adică de fasole colorată. Fasole albă vedeam doar o dată pe an, din greşeală. Chiar şi după gîndaci îţi trebuia o bicicletă să alergi ca să-i găseşti: două, trei boabe la polonic; dacă era mîncare scăzută de fasole, numărul creştea pînă la 10-15 boabe. Ciorba cu 20 de boabe de arpacaş era bună şi bogată. Apă fiartă în care înotau, peştişori minusculi, cele 20 de boabe ce păreau vii. Prindeam cîte unul şi mestecam îndelung, să nu treacă nedestupat. Ciorba de murături se numea de perişoare şi îţi scîrţîiau dinţii după ea o săptămînă. Uneori ne răsfăţau cu mîncare de linte, iar suprema satisfacţie, mîncarea mîncărurilor, era cea de năut. Era consistentă. Puneai mîna la burtă, era ceva acolo unde de regulă se afla împărăţia nimicului.

Aceste zile în care ne venea rîndul la „restaurant" le aşteptam totuşi cu nerăbdare. Nu ne împiedica nimeni să băgăm în gură cu discreţie din ceea ce alegeam sau curăţam. După o zi la curăţat morcovi, alte două ieşeam afară. În nesaţul nostru ajungeam să consumăm şi două kilograme de morcovi. Dar dacă ne pica rîndul la fasole... o ronţăiam crudă, greţoasă; mai bine mori de foame, dar tocmai asta nu voiam. Năutul

era bun şi crud, soia crudă nu are egal. Ei, dar dacă te-a bătut norocul la curăţat ceapă... plîngeam şi mîncam. Însă eu discret o mîncam cu pămînt galben. Cu o burtă de ceapă se făcea pielea roşie cu mîncărimi, ardea pe dinăuntru, mulţi vomau. Desigur toate acestea consumate cu lăcomie, în starea de subnutriţie în care ne aflam, făceau rău. Dar morţi n-am văzut decît din cauza consumului de sfeclă furajeră.

Cînd veneam după atîta muncă, hal de vite ce păream a fi, în zilele din toamna tîrzie a lui '52, drumul nostru trecea printr-un cîmp în care fusese semănată sfeclă furajeră. Militarii din escortă, ori că unii mai erau băieţi buni, ori că ştiau ei ce o să păţim, ne lăsau să mai smulgem cîte una. Crescuseră cam la suprafaţă, aşa. Nu toţi din rîndul de cinci luau, doar cei de pe margine. Cînd se ajungea în poartă, la percheziţie, ne căutau de ziare, scrisori, cuţite, nu de sfeclă. Noaptea în dormitor puteai crede că eşti într-un grajd cu vaci. Toată lumea rumega, ronţăia, hîr, har, hîr, har, pînă le dădea gata. Se aduna ceva în stomac. Numai că stomacul unora n-a suportat ceva-ul acela care se umfla acolo şi crăpa ca la vite. Am mai mîncat, domnule, şmirghel — porumb boabe crud. Apoi ăsta să-l spargi în măsele precum caii, să-l mesteci cu gustul lui imposibil şi să-l înghiţi e ca şi cum ţi-ai turna nisip pe gît; gust aşa de rău... aşa de greu poţi să-l înghiţi... e ceva... n-am cum să vă spun, de-a dreptul animalic. Da nu aveai încotro, nu aveam altceva. Mîncai, domnule. Şi cînd te gîndeşti cît de bună poate fi mămăliga sau boabele de porumb fierte! Am avut şi bucuria de a pune mîna pe arpacaş crud, o bonetă plină. A fost după ce a trecut prima zăpadă din '53 şi am avut acces clandestin la urluitor. Trei zile am mîncat din el. Nu le-am copt pentru că îmi părea rău de boabele care săreau ca purecii de pe tabla încinsă, aşezată pe jarul din sobă.

Era toamnă. O zi mohorîtă. Ploua cu stropi deşi, reci şi mici, ce pătrundeau pînă la piele prin nimicurile peticite de pe noi. Ne întorceam de la punctul de lucru 1B, spre colonia Poarta Albă, pe un drum lăturalnic. Pe cîmp mai erau culturi tîrzii, neculese de ţărani. La marginea unui lot rămăseseră ridichi negre. Ne-am repezit în ele. Pămîntul fiind moale, se smulgeau uşor. Am apucat şi eu vreo două mari cam cît doi pumni aşa lipiţi unul de altul şi am revenit în coloană. În halul în care arătam, murdari şi uzi pînă la piele, nu ne-a mai percheziţionat nimeni la intrarea în colonie, aşa că am scăpat cu ele.

Ironia a făcut ca, în seara aceea, mîncarea ce am primit-o să fie ciulama de năut, mai precis năut măcinat în urluitor şi apoi fiert. Fiertura se îngroşa cînd se răcea. Am mîncat ciulama cu ridichi pe săturate, pînă ni s-au înroşit urechile de iuţeala lor. După un timp s-a dat stingerea şi iată cum o sută de oameni frînţi de oboseală şi frig, cu burţile pline de năut şi ridichi dorm la un loc în aceeaşi cameră.

La intrarea în baracă, în dreapta se afla spălătorul comun, iar în stînga o cameră în care dormea Călugăreanu şi eu în noaptea aia, pentru că lucrasem la documente, hîrtii, tîrziu după stingere. M-a trezit din somn o palmă zdravănă.

— Scoală, bă, ce dracu, că-mi dau lacrimile! mi-a zis Călugăreanu trăgîndu-mă jos din pat.

— Ce e, bă!

— Păi ţie nu-ţi miroase?

— Oi fi făcut pe mine, zic eu ameţit de somn, de palmă şi de mirosul insuportabil.

Am deschis ferestrele camerei şi încercam să înţelegem ce ni se întîmplă. Şi se întîmpla că burţile noastre bolboroseau şi fabricau gaze. Fiind ora 12 noaptea, Călugăreanu, ca şef de brigadă, trebuia să inspecteze dormitorul. Cînd a deschis uşa

camerei spre holul de intrare, a năvălit dinăuntru un miros usturător, greu, imposibil. La intrarea în dormitorul comun, cu uşile deschise, plantonul zăcea în transă şi înăuntru se auzeau gemete agonizante.

Călugăreanu a sunat alarma, apoi, ţinîndu-ne respiraţia, ne-am repezit să deschidem ferestrele. Cei din dormitor nu erau în stare. Larma din secţia noastră l-a adus în cîteva minute şi pe şeful de secţie, sergentul-major Bădescu, un ţăran care văzuse şi auzise multe în viaţa lui. Încerca să intre în dormitor. Noi stam în uşă afară.

— Ce e, Călugărene, ce s-a întîmplat acolo?!

— Nu mai intraţi şi dumneavoastră...

A insistat şi i-am făcut loc să treacă. După cîţiva paşi pe hol, spre dormitorul comun, s-a întors ameţit.

— Ce-i aicea, mă, otravă? Cu ce aţi dat aici?

Am aprins ţigări şi i-am povestit ce şi cum. Situaţia părea serioasă, plantonul pe care-l scosesem pe braţe la aer încă nu ştia pe ce lume e, dar cînd şi-au dat drumul la rîs înăuntru, ne-am eliberat şi noi. Rîdeam în hohote şi băşeam precum caii la împerechere.

— Păi voi nu ştiţi că cea mai nenorocită băşină e de la ridichi, a zis Bădescu şi a plecat ţinîndu-se de burtă.

Capete de vită

Cînd mă gîndesc şi astăzi la anii aceia, mă îngrozeşte amintirea, domnule, mi se ridică părul în cap, mă furnică pielea. De lipsă de somn mori repede. Sufletul pleacă, el ştie unde, şi trupul devine inert, greu, gunoi, hoit. Poţi să dai în el, că nu se mai trezeşte. Starea de trezie nu putea fi impusă mai mult de cîteva zile şi nopţi continuu. Mai puţine decît degetele de la o mînă. Dar starea de foame o puteau impune şi organis-

mul nu ceda repede. Se consuma pe sine. Dispăreau pe rînd fesele, pulpele, mușchii, ambalajul din piele devenea prea larg, se cuta, atîrna. Sub ochi se făceau pungi, ochii se împietreau, privirile deveneau fixe. Alarma în corp era generală. Stare de panică. Totul în jur era evaluat, cîntărit: e bun de mîncat sau nu este.

Am văzut o dată, la controlul făcut în poartă, că s-au găsit la trei persoane rîme. Lucram la săpături și au găsit rîme mari de pămînt. Înfășurate în cîte o batistă, cîrpe murdare, strînse ghem (mai văzusem șerpi încolăciți la alții), cam cît un pumn de mare și băgate într-un buzunar interior la zeghe. Peste zeghe venea mantaua găurită, peticită, doar numele mai era de ea. Trecea vîntul prin ea ca apa prin ciur. I-a pus să le scoată.

— Ce faceți, mă, cu ele? i-a întrebat, înjurîndu-i.

— Le mîncăm, ce să facem! a răspuns unul.

Tremurau de frică.

— Cum, mă, rîme?

— Dacă ne e foame?

Păi brigadierul striga la ei să dea toporește, adică lopată după lopată. Cum să poți da la lopată cu nimicul primit ca hrană? La pămînt, lopețile bune erau alea „inima lui Stalin", ușoare. La CFR erau lopeți grele, cu nituri. Te cocoșau. Carp Nicolae, un caporal de prin Niculițel, mare canalie printre caralii, cu victime la activ, le-a dat cîte un șut în cur, să plece, cu rîmele lor cu tot.

I-am urmărit pe oamenii ăștia cu rîmele de la A4/2. Eram curios: cum, domnule, să mănînce rîme! Am crezut că fac altceva cu ele, să văd, poate îmi servește și mie. Ei, ăștia cu rîmele erau vorbiți cu alții care mergeau la corvoadă la „restaurant", să aducă un pic de unsoare, ulei, ceva. Aveau cam două linguri pe fundul gamelei așezate pe două cărămizi, între care făceau un mic foc din ierburi uscate. Rîmele le spălau foarte bine, le storceau de pămînt și le puneau, încă vii fiind, în gră-

simea aceea încinsă, după care astupau cu un capac. Făceau focul foarte slab şi mai dădeau gamela la o parte de pe foc, pînă se făceau un pic crocante. Unele se ardeau că nu aveau unsoare ca lumea. Dar pînă atunci, cu zeama din ele se fierbeau un pic în suc propriu şi abia apoi începeau să se frigă. Împărţeau egal, erau şase persoane şi mîncau cu poftă. N-am recurs la metodă, că n-aş fi putut mînca.

Barăcile A4 erau singurele făcute din zidărie de cărămidă, în lagăr. În ele erau cazaţi militari din ăştia cu regim mai uşor, UTM-işti, membri de partid, foşti, evident. Erau mai bine văzuţi decît noi, tot militari, dar periculoşi... cu condamnări grele, de la barăcile I1, prin urmare ei puteau să mai umble, nu erau chiar aşa vînaţi ca noi. Ajungeau mai des la corvoadă, care oricum însemna o muncă cu mîncarea, nu cu pămîntul, ceea ce era un avantaj mare. În spatele bucătăriei şi al morii de măcinat, se afla o grămadă mare, hăăă... mare, de oase de vită, provenite de la căpăţînile (altfel de oase nu s-au adus niciodată pentru deţinuţi) care se fierbeau în cazan întregi şi din ţurloaie cu resturi de măduvă, articulaţii neroase, aduse de la masa caraliilor şi popota ofiţerilor din afara lagărului. Ăştia de la A4/2 cînd mergeau la corvoadă, scăpau acolo trei-cinci persoane, pe rînd, căutau ţurloaie din alea şi le băteau de o piatră pînă mai ieşeau un bob, două de măduvă, urme slabe de grăsime. Asta era grăsimea pe care o foloseau la rîme. Mai găseau şi urme de carne chiar pe oasele de la căpăţîni, dar aia era după baftă, aşchii cît unghia, nimicuri pe care le înghiţeau pe loc. Nenorocirea ar fi fost să-i prindă, că 33-ul le era asigurat. Au avut însă nefericirea să aibă ca brigadier un fost plutonier de miliţie, Gîngu Aurel, oltean de fel, informator, care făcea mari nenorociri. Bătea crunt, dădea 25 la fund cu coada lopeţii fără să ezite sau să obosească. Mare canalie!

Am auzit doar vorbindu-se că la o baracă sau alta s-au mîncat cîini, pisici, şerpi, dar eu n-am văzut. Carnea ce se prepara

în cazanele lagărului nu provenea decît din capete de vite şi ciolanele inferioare cu copite. O garnitură de tren avea şapte-opt vagoane frigorifice în care se aduceau căpăţînile. Iarna erau aduse şi cu vagoane închise, normale. Le garau pe o linie în dreptul intrării în Oraşul Nou Poarta Albă astfel încît uşile vagoanelor să fie în partea dinspre şosea, să nu se vadă din sat ce se întîmpla. Pe şosea era oprită circulaţia. Vedeam coloană uneori de sute de maşini oprite departe, dincolo de lagăr şi în sensul celălalt, departe de locul de descărcare, iar securiştii umblau printre maşini să nu fie cineva cu vreun aparat de fotografiat. Altfel peste tot erau semne, indicatoare cu „Fotografiatul interzis", mai cu seamă în zona coloniei. Paza asta era întinsă şi în afara şoselei, pînă către Nisipari. Circulaţia pe şosea, în mod normal, era intensă, cu maşini fie ale Canalului, fie civile, tractoare, căruţe, oameni. Era forfotă zi şi noapte, de vreme ce se lucra în trei schimburi...

Ei, faza asta cu descărcatul capetelor belite şi oprirea circulaţiei se petrecea numai între schimburi. Noi lucram aici în dreapta (către Dorobanţu), la punctul 1B descărcări manuale şi cărat cu roaba — „eu sînt rob şi tu eşti roabă, eu nu pot şi tu nu vrei" era salutul nostru către ea cînd o luam în primire. Cînd vedeam că sînt vagoane frigorifice garate pe linia de descărcare, ştiam ce urmează, ce ne aşteaptă. Noaptea sau ziua, iarnă sau vară, desculţ, dezbrăcat, bolnav, bătrîn cum erai, treceai prin faţa uşii vagonului şi primeai pe umăr un cap belit de vită, apoi brigada se refăcea şi se continua drumul spre colonie. Vă imaginaţi acum sute de oameni cu asemenea încărcătură îngheţată pe umăr, nepreocupaţi de drum, fiecare căutînd să taie o bucăţică de limbă, de carne, de buză, de ceva acolo, cu cuţitaşul din cui turtit (toţi aveau şi dacă erau prinşi, ziceau că e pentru curăţat lopata). Era foarte greu să reuşeşti să tai, iar ca să muşti din limba îngheţată atîrnînd în afara gurii mamutului, nu reuşeai decît să-ţi congelezi gura. Cînd ca-

petele erau aduse necongelate, în vagoane închise, obişnuite, cuţitaşul trebuia să taie foarte bine ca să reuşeşti să iei o bucăţică. Pentru că nu aveau posibilităţi de păstrare la rece, în situaţiile astea, aruncam capetele direct în cazan. Odată, iarna, în timp ce ieşeam pe poartă să mergem la muncă, am văzut o coloană de vreo şapte-opt brigăzi (fiecare a 101 persoane) trecînd dinspre Districtul 1 via Poarta Albă (locul de descărcare) spre Nazarcea, purtînd pe umeri capete din astea congelate. Un spectacol teribil, grotesc, oameni cu capul mascat de capul vitei, care abia se duceau pe sine după o zi de muncă şi ani de privaţiuni, cocoşaţi sub greutatea capetelor ălora belite şi îngheţate şi neavînd de ce le prinde... Asta pe fondul alb orbitor al zăpezii... Nu pot să exprim ce am trăit atunci. Priveam muţi ceva monstruos şi m-a luat ameţeala. De cîte ori am visat scena şi de cîte ori mi-a revenit imaginea, treaz fiind, tot nu am avut cuvinte pentru ea. Efigie, emblemă, pecete... pentru toată viaţa.

După preparare, mîncarea era scoasă din cazane cu ajutorul unor găleţi-polonic cu cozi de lemn, avînd o capacitate de 15 sau 20 de porţii. Era pusă în butoaie-hîrdaie echivalente ca volum cu 101 porţii minim, efectivul unei brigăzi. Pe fiecare butoi se scria cu cretă, în momentul umplerii: secţia X, brigada Y, număr de porţii, conform cu lista pe care o avea în faţă bucătarul-şef nea Petrică Dumitriu, un om bun, în vîrstă, bucătar de profesie, nu ştiu motivul pentru care era condamnat. Eu mă aveam bine cu el pentru că într-o împrejurare mi-a cerut creion. Am riscat şi i-am dat jumătate. Era o crimă să dai creion unui deţinut. Uneori, cînd ne venea rîndul la corvoadă, îmi mai strecura cîte o jumătate de limbă din cazan, pe care o ascundeam într-un dedesubt şi mă ardea de mă lua plînsul. După ce punea în hîrdău numărul de porţii scris pe listă, bucătarul mai adăuga o jumătate sau un polonic de mîn-

care. După ce toată hrana era distribuită în hîrdaie, se introducea un lemn prin torţile de metal ale lor şi două persoane viguroase purtau pe umăr sau în mînă capetele lemnului de care atîrna hîrdăul. Desigur, la 11 000 de oameni cîţi erau în Poarta Albă, organizaţi în brigăzi de cîte 101 oameni, rezultau circa 100 de hîrdaie de felul întîi şi 100 de felul doi, cu doi oameni la fiecare hîrdău — 400 de oameni zdraveni o dată, greu de găsit atîţia! Se făcea distribuţia în trei sau patru ture, cu un număr mai mic de hîrdaie perechi şi în general cu oameni bine hrăniţi, tot condamnaţi, dar mereu de serviciu la bucătărie... Plecau în şir indian cu ele şi strigau: vine caravanaaa! Se opreau la poarta secţiei X şi lăsau încărcătura corespunzătoare, de unde era preluată tot de vînjoşii fiecărei brigăzi a secţiei şi dusă înăuntru la cel care făcea distribuţia.

Această persoană, mai în vîrstă, respectată de majoritatea membrilor brigăzii, trebuia să fie corectă, să amestece bine hîrdăul şi la un fel şi la altul, să ţină minte cui a dat azi jumările (care nu se amestecau, plutind la suprafaţă), iar data viitoare, peste un timp, cînd mai avea mîncarea jumări, să dea şi celorlalţi. La fel cu ciorba de capete, din care, după ce se scoteau oasele, în cazan şi hîrdău găseam ochi, urechi cu păr, limbă, carne, fiecare cu norocul lui, dar data viitoare distribuitorul trebuia să forţeze şi norocul altuia. Sigur, o situaţie mai specială era aceea cînd ciorba era de ciolane inferioare. Se aruncau oasele lungi, dar copitele cine le căuta să le scoată din cazan? Aşa că te pomeneai cu o copită cu bălegarul între unghii care îţi umplea gamela şi parcă erai mulţumit că aveai ce roade. Scăpai să nu-ţi mai rozi propriile unghii pentru gramul de calciu şi proteine ce-l bănuiai ascuns în adîncurile lor.

Pîinea se distribuia numai dimineaţa. Raţia pe o zi era de 750 de grame în zilele de muncă, din care 350 de grame era subvenţionată de Direcţia generală a Canalului, beneficiarul lucrărilor, şi 400 de grame generoasa ofertă a Ministerului de

Interne în zilele fără muncă pe Canal. Desigur, o mîncai imediat, ce să-i mai porţi grija toată ziua.

Venea rîndul fiecărei secţii, după un program prestabilit, să efectueze aceste operaţii, manevre cu hîrdaiele la umplere şi transport, după ce în prealabil au participat la pregătirea zarzavaturilor etc. Această corvoadă nu era lucru uşor de făcut, avea şi multe etape slabe, în care se transferau preferenţial porţii de la un hîrdău la altul, se mergea chiar pînă la a goli un hîrdău întreg în alte trei, patru, a-i şterge inscripţionarea cu cretă şi a-i spune bucătarului la ultimul transport că brigada x nu are hrană. Era pregătit bucătarul pentru astfel de faze, care oricum nu se repetau prea des, în lipsa unei motivaţii solide. Altfel spus, ce motivaţie ar fi avut liberalii corvodari (spre exemplu) să distribuie hîrdăul cuziştilor în hîrdaiele ţărăniştilor, sabotorilor şi legionarilor (tot spre exemplu), şi asta cu riscul de a fi depistaţi şi a suporta consecinţele!? Operaţia aceasta de redistribuire s-a făcut numai în zisul „restaurant" în timp ce se perindau la umplere cele o sută de perechi de hîrdaie. După ce caravana pleca, nu se putea face acest lucru, dar se putea fura un hîrdău întreg. Seara, pe furtună, pe viscol, pe ploaie era vai de mama ei de caravană şi de hrană. Zăpada şi ploaia măreau cu una, două gamele de apă volumul iniţial, praful adăugat îl simţeai în dinţi, iar pe viscol şi troiene... ei ştiu cum se descurcau.

Nu trebuie să vă imaginaţi că eram o lume moartă sufleteşte, că după ce intram în baracă am fi fost muţi, că ne-am fi privit şi nu mai vedeam nimic în noi decît negru şi gol. Nici după cele mai rele şi grele zile nu eram aşa. Eram vii. Şi cuvintele aveau forţă. Mutau ora înapoi sau înainte într-un timp convenabil. Trăiam altădată.

În baraca I1/1 şi în secţia noastră de militari în care am fost repartizat se aflau generalii Pretorian, Mociulski, Batcu

şi Dobreanu, condamnaţi pentru crime de război, Catană Mihai, fost aviator al Maiestăţii sale Regele Mihai, locotenenţi-colonei, colonei, mă rog, şase sute de militari, dar şi avocaţi cunoscuţi mie din Budeştiul reşedinţă de plasă: Costel Ionescu, Pitulescu, Voretkievici Victor (soţia lui, doctoriţă, ne-a cumpărat casa în Budeşti şi m-a trimis pe mine la şcoală în clasa I), Nicolae Ciocanu, grefierul Rădulescu şi alţii, oameni care au însemnat ceva în viaţa mea de copil. Normal să gîndesc că nu putea fi bine nici dincolo de lagăr, într-o ţară ce şi-a permis luxul de a renunţa la serviciile atîtor oameni deosebiţi şi ale altor sute de mii ca ei aflaţi pe tot Canalul şi în alte închisori din ţară. Veşti aveam din toate închisorile, pentru că prin Poarta Albă treceau toţi înainte de a ajunge la destinaţia finală: specialiştii la 5-Culme, preoţii la Coasta Galeş (acest lagăr a fost evacuat la jumătatea lunii noiembrie '52 din cauza condiţiilor inumane, din lipsa apei, pe care o cărau cu butoaiele etc.), cei cu grele condamnări în lagărele de exterminare de la Peninsula şi Capul Midia etc.

Cît ne priveşte pe noi, militarii de rînd, mulţi şi abia ieşiţi din opinci, mă rog, acum eram încălţaţi în obiele şi cutii de marmeladă, noi nu cunoşteam lumea, nu aveam o educaţie, nu ştiam multe... eram şi tineri, copii la 20 de ani cu oarece prostii făcute sau vorbe spuse. Să fi făcut armata nu la ciankaişişti, ci într-un corp de elită şi tot n-aş fi cunoscut patru generali o dată şi nu în exerciţiul funcţiunii ordonate, ci ca oameni, extraordinari oameni. În fond ei ne-au ţinut în frîu de nu ne-am luat lumea în cap şi n-am înnebunit, nu ne-am pierdut. Noi îi respectam ca ceea ce erau, generali, şi le acordam ajutor după caz, cînd nu mai puteau face faţă la muncă, spre exemplu. Şi comandantul lagărului, cu toată autoritatea lui, nu-şi permitea să-i umilească.

Era o dată în poartă locotenentul Cojan, unul înalt, slab, părea un vagabond, fusese hingher prin cartierul Coiciu din

Constanţa, iar acum mare comandant cu paza şi ordinea în lagăr. Brigada noastră de 101 urma să iasă pe poartă. Aliniaţi cîte cinci, să ne poată număra gradaţii analfabeţi, generalii şi aviatorul Catană erau în primul rînd. Se ieşea pe poartă în pas de front „un'doi, un'doi", cu picioarele drepte şi mai săltate. Nu numai noi militarii, toată omenirea ieşea aşa pe poartă, chiar dacă avea omul 60 de ani şi abia se tîra, tot asta era comanda. Dar cu ce să baţi pasul de front? Cu papucii cu talpă de lemn, cu bocancii rupţi sau încălţaţi în cutiile de lemn în care a fost marmeladă, sau cu picioarele înfăşurate în cîrpe şi saci de hîrtie de la ciment, sau desculţ care nu avea nimic... Ei, generalii condamnaţi la 25 de ani, nu aveau voie la pachete, vorbitor sau altele şi arătau jalnic în saboţii de lemn (iarna se adunau pe talpa lor şi 10-15 cm de zăpadă sau noroi pe ploaie, pentru că nu se îndoia talpa să se poată desprinde); jalnic arătam noi toţi, tunşi chilug, tigve golite de conţinut, dovleci.

Cojan ştia că primii cinci sînt generali şi, cînd au ajuns în poartă, a zis flegmatic:

— Sus piciorul, generale!

Generalul Mociulski, un bărbat înalt, solid, foarte impunător, foarte serios, chiar tuns şi încălţat în lăzi cum era, s-a oprit; imediat s-a oprit toată brigada. În liniştea de mormînt ce a urmat, am auzit vorbele lui:

— Bă mîrlane, eu am apărat ţara asta. Pentru că am apărat-o eu, tu eşti locotenent acuma. Cînd ţi-oi da un pumn, te scot din cizme!

Comandantul Cojan a rămas blocat. Se uita la general cît era de mare şi nu-i ieşea nimic din gură. După cîteva momente a dat brigăzii „Stînga'mprejur!" şi ne-a trimis în baracă. Pe general l-a reţinut în poartă.

Aşteptam toţi îngrijoraţi. Credeam că-l vor pune în lanţuri, să-l trimită la 33. Lanţurile se băteau acolo în poartă, pe

loc. Un ţigan de prin Baia Mare făcea operaţia asta. Trimiteau după el un curier, venea ţiganul în pas alergător, avea nicovala acolo şi bătea niturile în duşmănie. Ei bine, după vreo 20 de minute a venit generalul în baracă cu mîinile la spate, cum avea obiceiul şi a început să rîdă:

— Ce faceţi, copii?!

În afară de vreo 30 care erau mai în vîrstă, restul eram toţi tineri, soldaţi. Erau şi ofiţeri mai tineri, pînă în 33 de ani. Acuma noi „copiii" nu ne permiteam să-i punem întrebări. Îl respectam ca pe un general. Disciplina asta era aceeaşi la toate barăcile cu militari.

— V-a plăcut cum i-am zis-o lui Cojan?

Am început să rîdem, ne-am eliberat de tensiune.

— Ce-ai păţit, mă? a întrebat generalul de corp de armată Batcu, un om mic de statură, Piticul, mereu bine dispus şi amabil cu toţi.

— Nimic, precum vezi! Ce poate păţi un general de la un locotenent?!

— Doamne fereşte! Asta-i o minune! Noi credeam că ţi-au bătut lanţurile şi eşti deja la 33.

În zilele lungi de iarnă, fără activitate, se organizau procese, un fel de teatru. Desigur, existau acolo condamnaţi pentru toate delictele. Pe bază de voluntariat se oferea cîte unul, criminal de război, sabotor sau altul care atentase la pudoarea unei fete, să fie judecat; se ofereau, tot voluntar, avocaţi pentru acuzare, apărare şi juriu şi începea dezbaterea. Se întîmpla totul într-una din barăcile secţiei, nu aveam voie în alte secţii, exista o împrejmuire de sîrmă ce separa secţiile. Ceea ce spuneau ei în dezbateri, felul cum spuneau, argumentele, legile invocate, replicile „fără ţinută", jocul de-a adevărul, uite-l, nu e, ba e doar o categorie spirituală, accesibil, posibil de cunoscut doar pe această cale, toate astea ridicau tensiunea, declanşau comentarii, rîsete, mirare. Mai era şi aspectul nos-

tru jalnic faţă de dezbaterea în cauză, uneori gravă. Plecam de acolo plutind aşa pe teme şi probleme noi, evadam parcă în altă lume, mai uitam de necazuri. Nu pleca oricine dintr-o baracă în alta, plecau generalii şi cîţiva avocaţi, dar, fiind normator, şi o voi spune mereu: unul corect pe cît era posibil, mă luau şi pe mine, mă simpatizau, mă învăţau, îmi spuneau multe, ei bănuiau că nu mai scapă, luptaseră în Răsărit, se tot zvonea că vor fi trimişi în Rusia să fie executaţi, şi încă mai aşteptau americanii. Era o credinţă extraordinară, o religie, o certitudine că vin americanii: n-are cum să nu vină şi nu exista nici un cuvînt de îndoială sau împotrivă. Agăţarea de un pai... Aveam 24 de ani şi mă interesa orice. Nopţi întregi ascultam discuţiile lor şi încercam să înţeleg lumea în care trăiesc. Eu cunoscusem doar sărăcia, foametea, tifosul, satul. Aici auzeam gînduri înalte, aspiraţii, vedeam cum văd ei. Aşa de mult se vorbea despre şi erau aşteptaţi americanii, încît mă duceam şi deschideam geamul să văd dacă nu cumva dincolo de sîrme au şi apărut tancurile lor. „Bă, n-or să vină aici niciodată, cel mult la graniţă!" mă aducea la realitate o voce. Cînd erau bine dispuşi, încropeau un proces şi după stingere, dar, în situaţia asta, fiecare dintre protagonişti se afla în patul lui, nu aveam voie în grup după ora 10 seara.

Uneori făceau procese calde, adevărate, cînd îi prindeau pe doi că trăiau împreună, de exemplu. Ştirea ajungea la şeful de brigadă, un fost colonel, fost şef de miliţie la Focşani. Vinovaţilor li se oferea alternativa: ori îi raporta, caz în care s-ar fi ales cu o condamnare suplimentară şi schimbarea secţiei, ceea ce era o nenorocire să-i ducă prospătură în baraca homosexualilor, de exemplu, ori acceptau un proces intern în baracă, cu uşa închisă şi o sută unu (minus doi) gură-cască puşi pe rîs.

— Ei, ia spune, domnule X, eşti femeie?

— Nu sînt, dar dacă mi-a promis trei pachete de ţigări...

Intervenea apoi avocatul acuzării, care amintea de păcatul Sodomei şi Gomorei, pedeapsa lui Dumnezeu şi cîte şi mai cîte, apoi puneau să vorbească un medic, de la care aflam că ne-ar fi trebuit două luni, cu mîncarea ce o primeam, ca organismul să asimileze energia necesară unui act sexual şi asta dacă am fi stat degeaba, fără muncă; prin urmare, dacă nu ne stăpînim pornirile astea, sîntem pierduţi şi fizic şi mintal, ajungem la impotenţă, noi sîntem tineri, băieţi de treabă, mai vrem să avem familie, copii, n-o să mai putem, va rîde lumea de noi.

Mai exagera doctorul, noi ne prindeam, dar în felul ăsta ne făceau educaţie. Lumea era mai proastă atunci, mai ruşinoasă, mai creştină. A te face de rîs în sat era ca şi cum ţi-ai da foc la casă. Puteai pleca, te ocolea lumea ca ciumat. Aşa era şi aici, din păcate, că nu mai vorbea nimeni cu ei, ca să nu se bănuiască o punere la cale a unei întîlniri amoroase... în closet. Era pedeapsă grea să nu poţi vorbi cu nimeni. Nici să-ţi schimbi locul nu se putea, căci vorba rea mergea înaintea lor.

În felul ăsta ne-au ţinut „bătrînii" noştri în exemple, în procese, în vorbe.

În baracă se practicau diverse jocuri, cu sau fără risipă de energie, după vîrstă şi experienţă. La Ţintar, campionul campionilor era generalul Batcu. Jucam cu boabe de porumb, de fasole, pietricele, după caz. Visul fiecăruia — să-l bată pe general. Şi nu se putea. Era atît de dibaci, atît de bine le vedea, că nu avea nimeni ce să-i facă. Car şi moară, una, două şi gata, altul! Mai vrea cineva? Nimeni! Era şi orgolios, parcă e o regulă: orgoliul mare se aciuează lîngă oamenii mici. Îi mai ziceau dintre cei mari:

— Mai lasă, domnule, să te bată unul! Alege-l!

— Cum să-l las să mă bată?

— Ca să mai joace cineva cu tine! Nu vezi că toţi te ocolesc?

— Ce joc mai e ăla, să-l las eu să mă bată!

— Ziceam şi eu...

— Nici dacă-mi dă mîncarea nu pot...

Cărţile de joc le făceam din cutiile de chibrituri. Pocher şi 21 se jucau. Pe ţigări, pe două, trei roabe de cărat în locul celuilalt; niciodată nu s-a jucat pe mîncare, în baraca noastră de militari. Ar fi ajuns vestea imediat la generali şi ne luau cu binişorul la prelucrat:

— Bine, mă băiete, tu vrei să-l omori pe ăsta, nu are şi el familie, nu vrea şi el să mai iasă viu de aici să şi-o vadă...

Era greu să pleci cu capul sus din faţa lor, cred că nici un tată nu ar fi avut metodele, delicateţea şi fermitatea şi chiar răbdarea lor, să corecteze la noi un mod greşit de a privi faptele sau viaţa. Vedeau mai departe şi mai grav. Pe noi, tinerii, ne vedeau liberi, scăpaţi din această încercare şi ne pregăteau pentru altele...

Cu mult mai grav ar fi fost să-ţi dai mîncarea pe ţigări. Atunci ne săpuneau bine:

— Nu ţi-e frică de Dumnezeu, că îl omori pe ăsta de două ori? O dată că îi iei mîncarea şi o dată că îi dai tutun în loc? Asta doar pentru că tu ai voie la pachet şi el nu are...

Nici unul dintre generali nu fuma. Au fumat, dar, cînd s-au văzut la necaz, au renunţat. Ne-au povestit cum le-a adus regina-mamă ţigări bune, alese, pe front, cu ce i-a servit, ce au vorbit cu ea, mă rog, erau generali de divizie cu 10 000 de ostaşi în subordine şi cel puţin 200 de ofiţeri, oameni cu carte multă, cu Academia Militară, oameni educaţi, ce mai!... Pentru asta îi respectam noi mai mult, că nu se pretau la nimic. Nici măcar la vorbe spuse aşa într-o doară sau injurii împotriva celor care le meritau cu prisosinţă. Răbdau tot şi făceau cît puteau face.

Ţigările au fost o problemă mare totdeauna. O vreme ne lăsau pachetele întregi. Apoi le tăiau în două, apoi în trei, ca nu cumva să se introducă prin ele înscrisuri. Pretexte. De fapt, s-a constatat că unii trăiau numai cu fum. Îşi dădeau pîinea şi hrana pe fum. Se fuma orice frunză şi iarbă uscată în care se adăuga puţin tutun din chiştoace, pentru aromă. Numai frunza de plop nu era bună, că făcea explozie. Pocnea o dată şi gata, terminai cu ţigara. Dar îţi sărea şi degetul. Cînd tăiau ţigările în trei nu mai înţelegeai nimic din ele. Îţi trebuia hîrtie să le refaci. Şi de unde hîrtie? Foile de flori erau un deliciu. Coaja papurii de la rogojini, branţurile de la încălţăminte desfăcute în foiţe, speculate la maximum. Aveau mirosul împreunării între aromele deţinutului şi cele ale Canalului. Talpa era cîmpul urii şi iubirii dintre ei. Mosc în descompunere.

Cărţile acestea mai mari erau uşor de găsit, că nu ştiai cînd venea percheziţia („toată lumea afară în izmene şi cămaşă, mîinile sus, dă jos izmenele, întoarce fundul, apleacă-te, ce mă-ta-n-cur ai ascuns acolo, băi banditule", şi ne uitau acolo, în faţa barăcii, în izmene şi cămaşă, pe ploaie sau pe zăpadă, pînă terminau ei cercetarea în baracă), aşa că am făcut cărţi din părţile laterale ale cutiilor de chibrituri, cele cu catran; erau mici, frumos colorate, uniforme pe dos, se filau cu uşurinţă şi puteau fi palmate mai lesne.

Se juca şi Tîrşa în baraca noastră. Între sobă şi uşă erau vreo 12 metri de culoar marcat, între paturi. În faţa sobei se făcea „casa" cu var pe pardoseala pavată cu cărămizi sau betonată; în casă se aşezau trei pietre plate, numerotate, iar cei de pe margine făceau pariurile: atîtea ţigări pe piatra unu, doi sau trei. Jucătorul arunca tîrşa pe culoar încercînd să nimerească aleasa.

Bîza era jocul la care se plăteau poliţele. Cu vorbe urîte sau cu bătaia nu puteai rezolva o „scadenţă" cu unul, pentru că ajungeai la carceră, dar la Bîză puteai plăti oricîte. Ne

şi pregăteam scîndurici şi-l plesneam cu ele... sufla în palmă un minut. Se făceau şi două, trei Bîze simultan. Cînd rămîneai pe margine să priveşti, îţi dădeai seama că, dacă era prins la mijloc cel vizat de grup să încaseze, nu mai avea scăpare, pentru că nu confirma nimeni că a ghicit. Le încasa la palmă şi cu talpa de la pantof, şi cu sabotul, nu scăpa decît cu palmele umflate. Capra se juca pe echipe de patru. Prin alegerea cu banul o echipă sărea şi ceilalţi se aşezau capră doi cîte doi, aplecaţi de mijloc, cap în cap pe direcţii perpendiculare; la centru erau deci patru capete. Se alegea direcţia din care se sare, se alerga 5-7 metri pe culoar, se rezemau mîinile pe fundul unei capre, se sărea cît mai sus, ca să cazi cît mai apăsat pe capră şi să laşi loc şi celorlalţi din echipa de săritori. Capra nu trebuia nici să mişte, nici să cadă cu ceilalţi patru pe cocoaşă. Problema era că săreau trei sau toţi patru pe unul singur dintre căprari, încercînd să-l doboare, să dezechilibreze capra. Trebuia să ai vînă să-i poţi ţine şi era mai greu cu vîna din ciorba de „libărci", viermi sau „perişoare"... Dacă reuşea să-i ţină un timp stabilit sau dacă unul dintre săritori cădea de pe capră, atunci se schimbau rolurile echipelor.

Cam astea erau jocurile tinerilor în baraca noastră, în timpul liber, duminica după-amiază sau în zilele cînd lucrul era imposibil. Cei mai în vîrstă, aproape fără excepţie, ieşeau în curtea secţiei, se grupau pe afinităţi, pe grade, pîlcuri-pîlcuri, aşezaţi pe jos pe iarbă. Discutau politică, ei ştiu ce. Eram totuşi peste şase sute de oameni în secţie. Cînd nu erau condiţii pentru ieşit afară, în baracă făceau doar politică, discuţii nesfîrşite, uneori certuri. Accesul era liber pentru toţi gură-cască.

A murit dracul...

La sfîrşit de februarie '53 era încă zăpadă pe colo, pe colo, dar munca se reluase la toate punctele de lucru. Cam fără spor,

accesele erau grele, pământul moale se lipea de lopeți și de vagoanele ce veneau la descărcat cu multă mocirlă chiar și cu zăpadă. Plutea prin aer o lehamite legată și de vremea în schimbare, de briza mai caldă. Mai erau și tot felul de zvonuri despre Canal, că ar fi greșit, ne mai agățam și noi de orice adiere, de orice pai, de orice cuvînt ce ne-ar fi dat un gram de motivație pentru calvarul zilei. Că de venirea americanilor ne-am cam vindecat.

Pe fondul acesta de lipsă de vlagă, de perspectivă, și vreme cu aspect de primăvară, a venit ziua de trei martie. Eram a șasea și a șaptea brigadă pregătite pentru a ieși pe poartă la muncă, dimineața la schimbul I, cînd un murmur insistent a început să curgă printre noi, cum că schimbul III s-ar fi întors mai devreme de la treabă și nu se știa cauza. Eram în așteptare, plecarea întîrzia, încordarea creștea și îl vedem pe secretarul coloniei, fost colonel, unul care nu făcea nici rău, nici bine, nu avea treabă cu noi, trecînd pe la fiecare brigadă în parte, dînd ordin „stînga'mprejur și la baracă". Cum operația s-a început din coada coloanei de brigăzi și cum cei care se întorceau și plecau spre baracă aruncau cu bonete, căciuli în sus și strigau „uraaa, s-a terminat Canalul", cînd ne-a venit rîndul și nouă am făcut la fel și așa, dintr-o dată, sufletele noastre s-au descătușat, s-au luminat. Ce să zici, ce să crezi? Vreme bună și să nu ieșim la lucru și asta fără motiv, fără argumente! După ce am ajuns la barăci, în atmosfera asta de bucurie, a sunat Gongandin adunarea brigadierilor. Le-a comunicat unul Ungureanu Gheorghe, fost ofițer de miliție, că pînă pe 5 martie, cînd vor primi alte instrucțiuni, sîntem liberi. Le-a vorbit frumos, cu „măi băieți" și „domnilor", dar tot fără motiv, fără explicații. Ne-au comunicat brigadierii ce li s-a spus, dar starea de spirit devenise greu de controlat, de stăpînit. „Gata, s-a terminat cu ei și cu Canalul lor", se țeseau în șoaptă planuri de răzbunare, americanii veneau iar și orice zbor

de avion prin zonă părea să fie semnalul. În condiţiile astea nu ne-au ţinut în baracă decît pe 3 şi pe 4; pe 5 martie am ieşit din nou la muncă. Întrebări peste întrebări, militari, civili, nimeni nu avea răspunsuri.

Muncă serioasă, dură, pe la ora nouă eram deja sătui de treabă, cînd ni s-a dat ordin de adunare. Noi, brigăzile, eram aşa la distanţe de cîteva sute de metri, ne vedeam unii pe alţii şi pe cei de sus şi pe cei de jos din canal. La toţi aceeaşi mişcare de strîngere, de grupare. Luai lopata, cuţitaşul de nămol, o curăţai rapid, căciula pe cap dacă ţi-o dădusei jos de transpiraţie, şi în grabă la adunare, încolonarea pe cinci rînduri. Gata! Am primit ordinul să stăm jos. Eram uluiţi, ce s-a mai întîmplat?! Se mai făceau asemenea chestii cînd era o evadare, spre exemplu, sau ştiu eu? Exerciţii pentru cazul de evadare. Se dădea alarmă pe tot Canalul, toţi cu burta la pămînt, că era noroi sau ploaie sau uscat, iarnă sau vară. Acum diferenţa consta în faptul că ordinul n-a avut duritatea altora şi în plus ne-au cerut să ne aşezăm. După cîteva momente de stat, s-a declanşat un vacarm asurzitor de la sutele de sirene ale locomotivelor, erau sute care intrau şi ieşeau din Canal, sirene ale vapoarelor, dangăt de clopote de biserici, claxoane ale maşinilor. Ni s-a făcut părul măciucă, stam striviţi de larma asta imensă, chirciţi, şi nu ştiam de ce. Cînd s-a terminat uruitul ăsta, care parcă ieşea şi din pămînt, nu numai prin aer, ne-am ridicat, ne-am încolonat, ne-au numărat din nou, o fi intrat vreunul în pămînt, ştiu eu? Ne-am dus din nou la lucru.

În partea în care eram eu la treabă se afla în cordonul de pază unul Sandu Birlic, consătean mai mic ca mine cu vreun an, şi l-am văzut că tot îmi făcea semne mai ciudate, dar eu nu puteam să înţeleg ce vrea. Nu putea vorbi tare, l-ar fi auzit altul din cordon, aşa că m-am făcut cu treabă mai aproape de el. Lucram la burat piatră sub calea ferată, la un şantier sub Coasta Galeş. M-am apropiat de zonă cu frică şi discre-

ţie privindu-l, mai notam, mai număram traverse, el, cu arma la spate, tot punea mîinile pe piept şi închidea ochii, apoi le lăsa în jos, dar tot nu pricepeam nimic şi, cînd am fost într-un moment potrivit, l-am întrebat:

— Băi, ce tot pui mîinile pe piept, ce dracu ai?

— A murit Stalin, bă!

Dintr-o dată m-am văzut liber, o plesni dracului şi Gheorghiu-Dej şi or dispărea ăştia de pe capul nostru... Am revenit în brigadă tot „preocupat" de treabă şi le-am dat vestea, a murit Stalin, a murit Stalin din gură în gură, şarpele cunoaşterii şi oamenii se eliberau de o povară, crucindu-se. A murit dracul, a crăpat, sîntem liberi, fraţilor! Tot restul zilei s-a lucrat... rezemaţi în cozile lopeţilor şi făcînd planuri viitoare iluzorii.

Mai erau cîteva zile pînă împlineam un an de detenţie. Nu ştiu cînd s-a dus, parcă aş fi trăit în afara timpului, fără vreri, amorţit, fără dorinţe sau gînduri legate de lumea de afară sau de viaţa mea. Nu am primit nici o veste de la soţie şi copil, nu am trimis nici eu, neştiind unde se mai află, nu m-a căutat nimeni, nici acasă nu am scris.

După moartea lui Stalin însă, parcă li s-a luat tuturor o ceaţă de pe suflet şi toate gîndurile şi planurile ascunse ale fiecăruia ieşeau la iveală. Dărîmau, construiau, luau totul de la un început iluzoriu, se făceau planuri de viaţă, iar libertatea părea iminentă şi firească. Aveam o fierbere interioară amplificată şi de explozia de verdeaţă şi flori de afară, încît simţeam că plesnesc. Ritualul zilnic al muncii, mîncării, odihnei nu-mi mai amorţea gîndurile şi nesomnul se prelungea pînă tîrziu.

Pe fondul acesta mi-a venit ca o pleaşcă anunţul că va trebui să fiu prezent la Tribunalul Constanţa pentru judecarea recursului. Făcusem recursul atunci, după condamnare, şi iată

că abia după un an îmi venea rîndul. Erau mii şi mii de dosare la recurs. Am fost transferat la Penitenciarul Constanţa cu vreo trei zile înainte de ziua recursului. Aceste trei zile de aşteptare au răscolit în mine toate fibrele de nervi şi gînduri, fel de fel de calcule, dacă mai scade din pedeapsă, dacă mai creşte. Dacă rămîn cei şapte ani de condamnare, ies la 31, dar într-atîţia morţi de la o zi la alta, cînd moartea era palpabilă printre noi, „dă-te, fă, mai încolo, mă încurci" ai fi putut spune, decît să se laude urîta că m-a avut pe îndelete cînd a vrut ea, după anii de silnicie, cînd voi arăta ca oricare dintre cei din jur, schelet tîrîtor, mai bine să o înfrunt eu acum... ce mai, din toate măruntaiele mele îşi făcea loc imperativ ideea de a evada. Nu mai puteam aştepta să hotărască alţii pentru mine.

Cunoşteam Tribunalul Constanţa din vremea cînd am lucrat la Pază. Se afla în aceeaşi clădire cu Procuratura, avînd intrări separate. Nu era obiectivul nostru, dar am avut ocazia să-l văd şi să fac calcule pe unde ar putea-o şterge vreunul dintre zecile de nefericiţi care erau aduşi acolo zilnic. Avea un closet la vreo zece metri de intrarea din spate a clădirii. De la closet pînă la malul abrupt al falezei care dădea spre plaja Modern mai erau vreo trei metri. Cînd voi fi dus la Tribunal, dacă aş solicita să merg la closet... putea fi o posibilitate, dar malul e foarte înalt, oi putea rezista căderii fără să-mi rup ceva... Cu gîndul ăsta am făcut drumul pînă la Tribunal, în ziua recursului.

Ne-au introdus pe toţi care aveam recursuri în ziua aceea într-o cameră-sală, acolo. Erau de prin toate lagărele de la Canal. Printre cei veniţi de la Cernavodă-Columbia îl văd pe unul de la mine din comună, Marincea Gheorghe. M-am lipit de el, am schimbat cîteva vorbe, de cînd este, unde, cît are, eu cu gîndul să fug cu orice risc. I-am spus lui Marincea că fug. Am observat o altă uşă la camera în care ne aflam, am deschis-o uşor şi am dat în nişte trepte, pe care am coborît în

beci. Marincea a închis uşa la loc. Aici se afla un topor, un tîrnăcop, o lopată şi lemne, steri de fag. Beciul avea două ferestre mici (cca 40 cm înălţime), care ieşeau chiar la nivelul trotuarului de la faţadă, spre strada Karl Marx; pleca din bd Mircea strada asta. Am pus un ster din grămadă rezemat de zid, sub fereastra formată din două rame, am împins în ele, se deschideau în exterior, şi cu destulă dificultate, pentru că fiind mici mă incomodau, am ieşit pe jumătate afară, moment în care m-au văzut santinelele de la poarta Procuraturii şi de la poarta Tribunalului. Erau dezorientate, nu ştiau ce să creadă, oi fi, n-oi fi deţinut, eram îmbrăcat civil, într-un trening albastru, tenişi, capul descoperit; am continuat, am ieşit şi am luat-o la fugă. Distanţa dintre mine şi primul soldat să fi fost de vreo 8 metri, iar între ei vreo 10 metri. Le-am văzut armele PPS pe piept, cu centurile după gît, fugeam cu disperare, nu ştiam unde să dispar mai repede; mă aşteptam să tragă, dar am auzit tropăituri după mine şi am apucat să dau colţul pe o stradă care se înfunda cu o unitate militară sovietică. Unitatea avea un gard înalt de peste doi metri, din scîndură. Alergam ezitînd către gard, am văzut şi santinela în post — capela ei deasupra gardului —, m-a văzut şi ea, probabil i-a văzut la capul străzii şi pe urmăritori (erau trei, la cei doi militari se adăugase şi procurorul Creţu, care a sărit pe geam cu pistolul în mînă, cum am aflat mai tîrziu) şi m-a îndemnat cu mîna şi cu vocea.

— *Idi, idi, idi siuda!*

A coborît din post, a dat la o parte o scîndură din gard şi am intrat pe acolo, după care a pus-o imediat la loc. Scîndura fusese mai de mult mişcată, nu atunci a scos-o el din cuie. *Ţanţarap, posîndi* („hoţ, condamnat"), mi-a zis, mă rog, a dedus că sînt fugit şi urmărit, eu nu l-am putut ajuta să înţeleagă altceva, însă pe moment mi-am dat seama că nu îmi făcea rău. M-a întrebat şi cu gura, şi cu mîna dacă fumez, i-am spus

„da", mi-a dat ţigări şi m-a ascuns sub o tanchetă blindată. Era o unitate de blindate.

Urmăritorii au venit pînă la gardul unităţii, gardul era întreg, cine îşi permitea să intre peste ruşi să întrebe! Am auzit discuţii, pe unde a luat-o... am auzit şi cînd s-au îndepărtat. Ghemuit sub tanchetă, eu muream de frică cu ţigara în gură, una după alta.

Cînd a ieşit santinela din post, a stat de vorbă cu schimbul ce i-a venit, apoi mi-a adus mîncare, pîine multă, un pumn de tutun-mahorcă şi un ziar de-al lor, să fac pipe din el. Mi-a atras atenţia prin semne să nu ia foc ceva, era ulei pe acolo. Am stat aşa pînă dimineaţa, cînd, tot prima santinelă mi-a adus iar mîncare, *spiciki* („chibrituri") şi tutun. Am mîncat tot, după care, prin altă parte, mi-a deschis gardul şi mi-a dat drumul într-o curte: *Paşli!* Am „paşlit-o". Am mers pitit pe lîngă un gard, pe care l-am sărit, dînd în altă curte şi m-am rezemat de un cais înflorit. Lîngă un alt cais înflorit era un coteţ de găini şi pe urmă casa. Un cîine legat lătra continuu şi-mi bara calea, încît nu puteam trece să ies în stradă ca un om paşnic. M-am ascuns în coteţ. Cînd am intrat, am auzit ceva pe stradă, zgomot, apoi găinile au început să sară care încotro, de pe ouă, mă rog, zarvă mare, ce mai... Coteţul era foarte încăpător, însă plin de păduchi, aşa încît i-am luat şi în urechi, în alea 10-15 minute cît am stat în el. Cu toţi nervii încordaţi, cu urechile atente la vorbe de afară, nu la cotcodace, am auzit o voce de femeie: „da, e aici în coteţ" şi în cîteva minute am auzit paşi şi am văzut o ţeavă de automat băgată printre scîndurile coteţului.

— Ieşi afară că te ciurui, a zis o voce de bărbat.

Am ieşit. Mi-au pus cătuşe şi m-au dus înapoi la Penitenciarul Constanţa.

La prima poartă miliţianul nu mi-a zis nimic, dar la a doua poartă, la intrarea în secţie, era plutonierul Ciontea. Ăsta a

scos pistolul, mi-a îndesat țeava TT-ului în dinți, apoi în gură și atîta mi-a învîrtit-o și frecat-o acolo, pînă cînd mi-a zdrobit gura și cerul gurii cu cătarea, cu ținta. A năvălit sîngele pe gură. De țipat nu puteam țipa, toată țeava îmi era în gură și gîlgîia așa sîngele. Cînd s-a săturat de frecat și înjurat, m-a lăsat. M-au dus la infirmerie, mi-au pus ceva în gură, încă mai sîngera, dar nu așa tare, apoi am fost dus la directorul închisorii. Era un bărbat la vreo 55 de ani, cu chelie. M-a văzut în halul ăla și m-a întrebat:

— Pentru ce ești condamnat și ce-i cu tine aici?

— Domnule director, mă numesc Gheorghe, am fost militar, n-am mai putut suporta armata la muncă, am dezertat, fiindu-mi dor de soție și copil, și de asta sînt aici. I-am răspuns vorbind din piept, că gura îmi era plină cu pansamentul.

— Cît ești condamnat?

— Total șapte ani; cinci și doi.

— Cine te-a bătut?

— Domnul plutonier din poarta doi.

Pe urmă am aflat cum îl cheamă. A evada atunci dintr-o închisoare era o mare nenorocire pentru om. Nu moartea, că ar fi fost prea simplu, prea puțin glonțul și gata. Dar te băteau zi și noapte cu cearșaful ud, cu vîna de bou peste oase, pe coaste, cu vărgi la tălpi, pînă se umflau labele ca pîinea; trebuia să țipi, să urli ca din gură de șarpe, să audă ceilalți chinul îndurat. Problema lor nu era viața ta, a unuia, pe care nu dădeau doi bani, ci a-i ține pe ceilalți în frîu. A-i distruge mintal, ca nu cumva să încerce și alții. Toate astea eu le-am trăit pe pielea mea mai tîrziu, dar aici, acum, nu mi-au făcut absolut nimic. Nici nu m-a mai întrebat altceva, nici nu mi-au făcut încă un dosar de evadare, pentru care trei-cinci ani supliment se dădeau ușor. A fost om bun directorul ăsta de închisoare; așa cred că o fi gîndit: „Oricum își ia pedeapsa, ce mai trebuie omorît un copil...“ A văzut disperarea mea. M-au trimis din

nou la Poarta Albă. De atunci n-au mai adus deţinuţi în haine civile la recursuri.

Am văzut coperta dosarului meu cu diagonală albastră (a deţinuţilor militari) în mîna gardianului care m-a condus la Poarta Albă. Scria pe ea cu cerneală roşie: fff periculos. Diagonală roşie aveau dosarele deţinuţilor politici. Celelalte coperte de dosare nu aveau un marcaj special. Eram deci de trei ori foarte periculos. Şi mă lăsam condus ca oaia după fluierul cu foc automat al ciobanului. Adevărul este că mulţi dintre cei ce ne păzeau ciobani au şi fost pînă să-i ia militari. Mai mult decît opinci n-au purtat, mai mult decît patru clase nu aveau, iar numărătoarea din „şinşi" în „şinşi" şi-au perfecţionat-o numărîndu-ne pe noi de zece ori pe zi: înainte de plecarea fiecărei garnituri şi de alte cîteva ori la ieşire pe poartă, la alarme, sosire la loc de muncă, plecare, puşcături în carieră.

Am fost repartizat tot la secţia militară I1/1 de unde plecasem. Nu mai eram normator. Munceam cot la cot cu ceilalţi, jos în canal, lucrări de c. f. Foloseam furci de fier cu zece colţi, foarte grele, lopeţi nituite pentru eroi ai muncii; cozile aveau crăpături şi rupturi la capete şi nu erau bine fixate în tocul sculei. Aruncam cu ele piatră concasată, ripam cu lomul liniile unde era nevoie, le ridicam unde erau lăsate. Aruncam o dată cu piatra toate gîndurile negre, cît mai departe, şi altele veneau, flux continuu din creier în lopată, care-şi dubla, tripla, înzecea greutatea, crăpîndu-mi palmele şi mintea. De ce fac asta, pînă cînd fac, ce voi fi eu după şapte ani, cine dintre ai mei va mai trăi...

În frontul de lucru erau vreo şapte excavatoare care încărcau în cele patru garnituri de vagoane ce se aflau simultan la umplere. Brigăzile încărcau şi ele cu roabele, urcîndu-le pe rampe din dulapi de lemn sau taluzau malurile. Forfotă mare şi praf ca o ceaţă în toată valea Canalului. Traseul nostru zil-

nic, indiferent de schimb, începea din poarta coloniei pînă către Orașul Nou, traversa terasamentul cu peste 10 linii de cale ferată prin zona Districtului CFR nr. 1 Poarta Albă, aceasta fiind și intrarea în Orașul Nou, apoi continua pe drumul pietruit dintre Oraș și Palatul Administrativ, coborîtor la talvegul Canalului. De aici brigăzile erau distribuite, pe jos sau îmbarcate în vagoane, în stînga pînă aproape de Galeșu și Nazarcea, cu punctele 2T descărcări manuale, B2 încărcări manuale, taluzări, întreținere căi ferate, unde ne aflam și noi, sau spre dreapta pînă către Dorobanțu, cu 1B descărcări manuale, taluzări etc. Orașul Nou Poarta Albă, cu cele vreo 20 de clădiri tip, cu magazin, poștă, miliție, spital și cămin cultural (unde a avut loc Procesul Sabotorilor Canalului) și Palatul Administrativ, toate din cărămidă, au fost construite cu deținuți. Proiectul Palatului a fost făcut de inginerul Iarka. Peste 15 metri grosime are stratul argilos pe care a fost fundată construcția. Se pare că s-ar fi tasat neuniform. Nu erau tehnici și tehnologii pentru compactarea în profunzime sau armarea fundațiilor pe argilă. Pentru tasarea asta a fost condamnat la 25 de ani ca sabotor. Însă umbla nepăzit în perimetrul de lucru al deținuților din Poarta Albă. Tot la proiecte lucra. Era un om bun și dacă putea să ajute pe cineva, o făcea.

După vreo lună și jumătate de muncă de asta, m-a văzut iar Dumnezeu, prin ochii domnului Iarka. A schimbat cîteva vorbe cu șeful cordonului de pază și cu brigadierul, apoi a venit către mine în brigadă și a zis: „Tu ai fost normator." „Am fost", i-am răspuns, iar în cîteva cuvinte și de ce nu mai sînt. Nu știu cu cine a vorbit, dar am fost numit iar.

Nu era treabă ușoară sau simplă să faci normare. Existau tentații și provocări. Te puteai bate cu cifre și calcule pentru încadrarea corectă a cantităților în norme și prețuri unitare, pentru care aveam tabele, puteai căuta soluții tehnice de ajutor al echipei în fiecare etapă de lucru sau te puteai repezi la

oameni şi abia către venirea schimbului să scrii în fugă pe hîrtie ce au făcut, lucru nediferenţiat, riscînd să nu ieşi cu norma nici cantitativ, nici valoric. Spre exemplu, venea pămînt care putea fi tasat, afînat, mocirlos, cu piatră, terţiar... cu oase şi cranii! diferit în vagoane diferite. Urma bascularea. Mocirla venită de la draglina ce săpa sub apă se tasa aşa de tare, că la basculare curgea chişaiul de deasupra, nu oriunde, ci mai mult între roţi, iar restul, mai mult de jumătate, se lua la lopată cu mare greutate. Apoi să mai faci ecartamentul tăvălindu-te pe sub vagon în noroi..., toate astea în 40 de minute fix, să plece garnitura... şi releul după aceea... repede, că venea altă garnitură al cărei conţinut basculat peste primul ar fi îngropat complet linia şi nu mai pleca nici în opt ore, nu în 40 de minute. Muncă foarte, foarte grea, în ritm infernal, nu o zi, nu două, ci săptămîni şi luni. Normatorul putea, urmărind detaliile locale, pe vagoane, etape şi faze, să scoată „pe cinstite" norma valoric. Mai greu era cantitativ, întrucît cantităţile se stabileau arbitrar sau după performanţele unora, reale sau fictive. Nu cunoşteam performerii afişaţi la panou în atîta omenire aflată acolo.

Puteai deci să fii normator care să ai grija muncii tale cu înregistratul cantităţii, calităţii, distanţelor, preţului etc. sau altfel, care să îţi faci „griji", asumate voluntar: să forţezi, să sperii, să ameninţi, să baţi oamenii să facă lucru peste puterile lor. De regulă aceştia nici nu înregistrau toate fazele muncii, aveau gaşcă, oameni preferaţi, favorizaţi, în brigadă, în contul cărora treceau cantităţi nefăcute, norma şi încă în plus, să le asigure pachetul, vorbitorul etc., în timp ce pe ceilalţi îi îngropau de tot. Pentru că cel ce nu îşi făcea norma nu-şi lua hrana şi era trimis înapoi la lucru, din poartă, să-şi mai ia un bon suplimentar cu cantităţi făcute. Era trimis înapoi, dar nu la acelaşi punct de lucru, pentru că acolo se afla brigada venită la schimb. Dacă i se făcea unui nenorocit treaba asta de cîteva

ori, ăla sigur se număra repede printre cei căzuți în poartă dimineața. Căzut pentru totdeauna.

La noi, la militari, așa ceva nu s-a făcut. Noi respectam gradele pe care le-au purtat, iar oamenii aceștia, generali, colonei, ne priveau ca pe niște copii ai lor. Ne-au învățat multe, erau oameni care știau cîteva limbi străine, care au avut contacte la toate nivelurile statului, cu experiență în a stăpîni și manevra situațiile grave sau pe muchie de cuțit. Dacă eu am fost normator la ei, asta s-a întîmplat numai pentru că aveam o condamnare mai ușoară decît a lor, pentru că am fost cunoscut de Gogu Artinescu în timp ce eram artelnic și pentru că, presupun eu, acest lagăr n-a fost de exterminare prin concepție, ci de muncă și atunci normatorii au fost potriviți, să zic, pentru fiecare categorie de deținuți: militar la militari și... hoț la hoți.

Apoi oamenii aceștia mari pe mine chiar mă simpatizau și mă pregăteau: „Măi copile, uite cum stau lucrurile, uite cum trebuie să te comporți pe unde te vei duce, nu numai aici, pentru că nu va dura o veșnicie și despre ce se întîmplă acum se va întreba odată, se va scrie, că nu pot fi omorîți toți și dacă nu, va întreba Dumnezeu, că fiecăruia îi vine rîndul să fie întrebat.“ Deci la noi, la secțiile militare, nu s-a pus problema ca un brigadier sau un normator să forțeze un deținut la muncă, din contră, îmi făceam o relație cu șeful de șantier pentru un sprijin tehnic sau un bon bun acceptat. Pe de altă parte, n-am lăsat pe nimeni să se remarce individual, decît în raport cu ceilalți care nu puteau, în sensul de a-i ajuta să-și facă sectorul, gabaritul, releul etc. Ei știau că 40% din cantitatea valorică făcută le revenea lor, în bani pe CEC. Indiferent de cît făcea fiecare, calculam valoarea 40% pe total brigadă și o distribuiam pe om în mod egal. Au fost oarecare cîrteli, dar s-au potolit repede pentru că, pe cont propriu, fără un buldozer, fără bunăvoința cîștigată de mine la normatorul-șef sau șeful

de şantier, n-ar fi făcut nici 80% din normă, zi de zi. Evidenţa asta cu 40% pe CEC-ul propriu era ţinută de domnul Azimioara pe baza rapoartelor noastre lunare, acceptate, contrasemnate de şefii civili.

Dacă alta ar fi fost situaţia decît cea expusă, apoi luna asta şi jumătate cît am muncit cot la cot cu ei ar fi fost de ajuns să mă termine, fie şi numai trecîndu-se în dreptul meu nu media pe brigadă, ci cantitatea pe care o făceam, totdeauna inferioară, pentru că eram cum eram, mai firav, mai nepotrivit cu uneltele alea mari. Trebuia să fiu ajutat şi m-au ajutat.

Ar mai fi de precizat, ca un aspect specific al muncii de normator la Poarta Albă, faptul că bonul de lucru era la discreţia noastră, întrucît, fiind peste o sută de normatori, relaţia cu cei ce controlau era una statistică. Nu erai urmărit, controlat, decît dacă erai vizat.

Ca normator, acum puteam umbla din nou mai pe la grefă, la lt. Keller, şeful ei, către spital, mai pe la CEC, la domnul Azimioara, să dăm rapoartele cu cele patruzeci de procente cuvenite fiecăruia, mai pe la birouri, să dăm situaţia de efective şi hrană. Domnul Azimioara fusese secretarul Băncii de Stat Constanţa, avea o condamnare de 25 de ani, nu ştiu motivul. Umblam deci şi auzeam zvonuri, că n-ar fi bun Canalul, că s-a greşit traseul, că se va sista. Zvonuri fel de fel, unele insistente. Nouă ni se cereau mai din scurt rapoartele de lucru, relaţiile cu civilii erau mai concise, mă refer la cei ce-mi semnau bonuri, cele curente. Printre ştirile de la ei, o veste categorică: la Bucureşti va avea loc Festivalul Mondial al Tineretului. Aşteptam cu inima la gură evenimentul pentru că speram într-o pauză de lucru, un decret de diminuare a pedepselor, de graţiere, de... ne făceam iluzii.

Pe 20 iulie, cu zece zile înainte de Festival, ni s-a spus în poartă că s-a terminat Canalul. Nu ne mai primeau la lucru. Toată lumea părea liberă, bucurie mare, ne strîngeam în braţe,

ne sărutam, mai săream gardurile pe la politici, pe la sabotori, pe la unii, pe la alţii, toată lumea bucuroasă. Caraliii păreau şi ei dezorientaţi şi ne cereau nouă informaţii de pe la ofiţerii superiori deţinuţi. Poate erau capcane, dar situaţia era de aşa natură, că altceva decît „Bine, domnule, dumneavoastră sînteţi liberi, aveţi gazete şi nu ştiţi?..." nu se putea răspunde. Pe alţii îi mai luam şi la mişto:

— Dumneata eşti caporal, domnule, ai grad mare, ce grijă ai cu ce-o să fie?

— Păi dacă atîţia deţinuţi or să plece, noi vom merge la colectiv, cum să nu mă intereseze?

— Lasă grija asta pe capul dumitale, acolo...

Au fost şi situaţii de ameninţări, de răzbunări. Timp de aproape o lună — pînă s-a terminat Festivalul, pe 14 august — am fost liberi. Mai ieşeam, pe rînd, cîte o brigadă la săpat prin curte, întreţinut nişte floricele, să dea un aspect oarecare, sau nişte sfeclă furajeră pe platou... Lîncezeală şi poveşti, pînă spre ziuă, despre lumea din interiorul fiecăruia. Pe grupuri, pe afinităţi, teme, jocuri, de toate.

Noi, normatorii, nu stăteam însă degeaba. Făceam tabele. Eram chemaţi cu aceste tabele cu deţinuţii în ordine alfabetică (pentru ca prostul de caraliu să afle şi el că abecedarul începe cu A şi se termină cu Z) şi vreo zece coloane după ei: tata, mama, anul, luna, ziua naşterii, profesia, ultimul domiciliu, condamnarea, cît a executat, cît mai are, motivul condamnării şi altele. Toate astea mergeau la grefă, la lt. Keller, care le confrunta cu dosarul fiecăruia, vedea neconcordanţe, sublinia cu roşu, le trimitea înapoi, clarificam cu deţinutul; o muncă enormă să scrii o sută de nume în vreo opt exemplare, cu un singur indigo tocit şi terminat, şi cu un creion pe care îl ascuţeai nonstop, nu erau pixuri pe vremea aceea. Nu mi s-a mai cerut niciodată o evidenţă aşa de strictă, o nebunie; ameţisem.

S-a terminat Festivalul şi aşteptam pasul următor, sub apăsarea acestor situaţii cerute şi date. Ce va veni, ce se va întîmpla... Mie mi-a spus la CEC domnul Azimioara, cu care eram în relaţii foarte bune, îl mai ajutam acolo...

— Măi Gheorghe, se fac nişte trieri şi, după părerea mea, tu vei pleca la stadion, la Constanţa.

— Ce să fac eu acolo? Ce-i acolo?

— Ştiu doar că se face un stadion, e un şantier, altceva nu ştiu să-ţi spun.

Atîta ştiam şi eu din vremea cînd păzeam, dar ce păzeam nu ştiam. Cînd am ieşit de la domnul Azimioara, inginerul Iarka venea către CEC. M-a chemat, i-am mulţumit de ajutorul mai vechi şi îmi zice:

— Tu o să mergi la şantierul stadionului, la Constanţa!

— Ştiu că lucrau deţinuţii de la Peninsula, tot Canal şi încă mai rău...

— Canalul e gata, închis pentru alte lucrări. Tu şi alţii mergeţi acolo unde a crezut grefa că ar fi bine. M-au consultat şi cam asta e. Nu te încadrai pentru Suceava, Aiud, Sighet... Sănătate!

Cînd am auzit de asta... păi cîte poveşti s-au spus de către cei care au venit de acolo... Aşa că... am fost transferat la Peninsula-Lagărul nr. 1 de exterminare... Aşa am citit eu antetul pe fişe. Gata, s-a terminat cu mine! mi-am zis.

Apa neagră

M-am minunat de multe ori privind de aproape stupii sau muşuroaiele de furnici înalte pînă la genunchii mei de copil. Oare cum să nu te gîndeşti la ce se întîmplă înăuntru, de unde ştiu nişte fiinţe atît de mici necuvîntătoare să facă ceva ce pare peste puterile lor, cum se organizează, cine le dirijează, care le este scopul. Au oare stupul şi muşuroiul suflet propriu în

legătură directă cu sufletul fiecărui membru al grupului? Auzisem despre piramidele din Egipt, unde milioane de sclavi au lucrat să le ridice. Oare numai frica de biciul şefilor să-i fi determinat să asculte şi să facă fapte ce par imposibile şi cu riscul vieţii? Mi-am petrecut patru ani, în vremea războiului, lîngă cel mai mare lagăr de deţinuţi din ţară, cel de la Budeşti, vînzîndu-le ocazional sau sistematic fel de fel de produse de cîmp sau haine. Aveam 14 ani, învăţasem şi rusă, puteam discuta cu ei, ne lăsau paznicii nemţi. Am simţit eu că deasupra acelor oameni înfrînţi, bolnavi, plini de păduchi, vai de mama lor, e ceva mai tare ca vrerea fiecăruia, un suflet comun în suferinţă, supunere şi speranţă, cu totul diferit de ce simţeam în comună, la hore şi tîrguri. Am învăţat apoi la orele de religie, în şcoală, despre construcţia Babilonului, eşuată prin amestecul graiurilor, cînd orgoliul oamenilor a sfidat pe Dumnezeu.

Asemenea şi în acest lagăr (cu peste 11 000 de deţinuţi permanenţi, cu alţi circa 3000 în tranzit, separaţi pe secţii, politici, militari, legionari, sabotori, drept comun, administrativi, criminali etc.) era ceva, o forţă deasupra, care în mine, în noi se manifesta prin renunţare, resemnare, speranţă, aşteptare, chiar împăcare cu situaţia, starea, munca, zădărnicia ei. Sigur, armele, uniformele, forţa în general erau vizibile, manifeste, dar dacă tot se cerea moartea prin muncă în condiţii imposibile, soare ucigător, furtuni de praf teribile, ger şi zăpadă, fără apă, cu mîncare pe care n-aş numi-o aşa, cred că se putea alege şi moartea prin revoltă, prin refuzul de a munci, de a mînca. Oare să ne fi împiedicat „spiritul de conservare"? Această sintagmă nu a căpătat în mintea mea consistenţă, conţinut, nici atunci, nici mai tîrziu. Poate trebuie plecat de la spirit, de la credinţă?

Am fost botezat creştin şi cred că toţi, buni sau răi, avem un singur Judecător.

Trebuia să existe un „acolo", un surghiun unde să ajungă grupuri şi indivizi?

Mai trebuia ales locul. Putea fi între Dunăre şi Bucureşti sau Slatina. De ce Dobrogea?

Unde credeţi că începea Canalul? La Cerna-voda (apă neagră-slav), continua pe Valea Cara-su (apă neagră-tătaresc, turcesc). Unde credeţi că sfîrşea Canalul? La Valea Neagră (Peninsula, unde s-a plîns şi s-a murit mai mult) şi la Marea Neagră. Deci o apă neagră trebuia dusă printr-o vale neagră la o mare neagră. Originea cuvintelor Cerna, Cara şi Neagră ne spune chiar şi cine conduce, supraveghează şi execută lucrarea. Pentru că în spirit toate sînt mai dinainte ştiute şi consemnate în hărţi şi cărţi.

Cînd se putea împlini această predestinare a locului? Se poate intui răspunsul: cînd în vîrful piramidei decizionale a ţării a venit un regim fără Dumnezeu. Oraşul slavei sau Oraşul fundamental Axiopolis, de pe malul drept al Dunării, e moştenit de Cernavodă, slav, pe malul stîng al Văii Carasu.

Stăpînirile sînt de la El, dar această stăpînire era fără El. Trebuia să dăm Cezarului ce-i al lui şi să ne plecăm capul sub sabia lui. Problema este că, acesta fiind fără Dumnezeu, a vrut şi mijlocul îndoit, şi genunchii, a vrut să ne lipim de pămînt, a vrut să ne îngropăm în el, şi încă nu i-a ajuns pentru că acest Cezar fără Dumnezeu de fapt voia sufletul nostru. Cine nu l-a dat a ajuns „acolo", la Canal, să ducă o apă neagră, pe o Vale Neagră la o Mare Neagră. Numai aceştia puteau ajunge „acolo". Numai dintre ei puteau fi martiri pentru o finalitate spirituală pe care nu o mai controla Răul, ci Dumnezeu. Pămîntul Dobrogei venit mai tîrziu la trupul ţării îşi cerea jertfa de sînge şi spirit românesc. Dacă celelalte provincii şi-au dat în timp această jertfă, Dobrogea a vrut-o toată o dată. Că cine va mai gîndi acest pămînt fără Canal, cine va putea face abstracţie de suferinţa şi sacrificiul lor, care au trans-

format apa neagră într-o apă a Iordanului sfinţită de Hristos? Ce altceva decît Hristos a fost Omul, spiritul şi trupul comun a mii de preoţi în odăjdii şi al zecilor de mii de deţinuţi care au trudit la Canal? Hristos botezat într-o mare a plîngerii.

În România comunismul şi-a avut unul din izvoarele răului în Canal. Poate că Stalin a fost sursa principală, tutela tuturor relelor şi o dată cu dispariţia lui au rămas izvoarele locale. Cetatea slavei a devenit „suverană şi independentă", orgolioasă peste măsură şi după douăzeci şi doi de ani a deschis din nou lucrările la el. Deosebirile constau în aceea că părea un act de mîndrie naţională şi că sclavii nu mai erau ţinuţi cu biciul, ci cu salarii, cu bani obţinuţi din sărăcirea tuturor românilor. Într-un fel, în această fază, toţi am fost muncitori la Canal şi ne-am mai şi mîndrit cu măreaţa realizare.

Cum se manifesta Răul? Prin oameni cu o forţă psihică paralizantă, hipnotică. Într-o primă perioadă l-am avut prim brigadier pe Stănciugel, un ţigan de prin partea Ardealului. Ăsta nu era om, era fiară. Atît de rău şi atît de liber lăsat să-şi facă de cap. Cînd spunea unuia „jiganie paroasă" sau „dihanie paroasă", ăla ajungea pe brînci la baraca lui, dacă mai ajungea, altfel direct la 33 cu lanţuri, să „plimbe ursul". Avea multe victime, dar pe un căpitan de aviaţie deţinut aproape l-a omorît în bătaie, apoi, încă viu fiind, l-a aruncat în cuptorul de ars cărămizi. Cărămizile se lucrau cu deţinuţi foarte bolnavi, care nu puteau să iasă la roabă, la muncile epuizante din canal. Căpitanul era printre aceştia.

După Stănciugel, a fost numit unul Varga, de la criminali, avea 25 de ani condamnare. Tot rău, dar nu aşa cu moartea pe faţă şi din nimic.

Pe aceştia, pe şefi, nu-i ţinea mult, pentru că se secerau multe vieţi la comandă, se făceau înscenări unora care urmau, după termen, să se elibereze, şi autorităţile nu-i voiau liberi. Le provocau un scandal, le plasau un bănuţ „de ocazie", un

drog, după care urma judecata sumară şi prelungirea pedepsei. În special la sabotori, oameni bogaţi care, chipurile, n-ar fi dat oarece dare şi autorităţile s-au învrednicit să le facă un proces; la administrativi, tot oameni bogaţi, cărora nu le-au făcut nici un proces şi i-au trimis pentru 30, 40, 60 de luni, care luni nu făceau ani, ci secole, pentru că ei aveau cel mai crunt regim de teroare şi trebuiau să nu se mai întoarcă. Probabil averea lor trebuia să rămînă confiscată pentru redresarea economică a patriei!

Primii brigadieri, după ce îndeplineau cîteva „misiuni" de curăţire, erau la rîndul lor „eliberaţi" cu un glonţ, cum a fost cazul cu Ţurcanu.

L-am cunoscut mai tîrziu pe Tili Raicovici, un mare tîlhar, din Buzău de loc. Un tip bine făcut, cu semne de vărsat de vînt pe faţă. Cînd venea el, se făcea o linişte de mormînt. Nu trebuiau rostite cuvinte pentru asta. Cred că dacă ne-ar fi privit şi 10 minute fără să spună nimic, nimeni nu-şi lua ochii de la el. Cum spuneam, aveau o forţă psihică hipnotică. Răul din spirit curgea prin ei şi dezagrega orice rezistenţă.

Poarta albă

Paştele şi Crăciunul erau zilele în care ni se dădea cea mai proastă mîncare posibilă. Aveam pe unul nea Marinică, era omul care îşi făcea cruce şi cînd punea mîna pe lopată. În noaptea asta de Crăciun a dat tonul la cîţiva în jurul lui şi au început să cînte în surdină colinde şi cîntece, „astăzi s-a născut Hristos..." Era după stingere, linişte, ne ţineam respiraţia să auzim, unii amplificau cu vocea proprie. După un timp s-a răspîndit în baracă un miros intens de şorici. De unde o fi găsit şi de cînd a păstrat-o nea Marinică, o talpă de opincă din piele de porc... el ştie. O pusese pe jar într-o cutie de conservă şi tămîia cu ea. Miros şi cîntec şi dintr-o dată am fost cu

toţii în altă lume. În lumea naşterii Mîntuitorului, a iubirii şi adevărului.

Pe aceste văi şi maluri dobrogene/ am dat cu veacuri înapoi lumina/ şi amarele lacrimi uscate pe gene/ în suflete aveau rădăcina... Era o strofă dintr-o poezie ce umbla printre noi.

Coasta Galeş era mai în aval de noi cu vreo trei kilometri. Cred că a fost cea mai nenorocită colonie. Aşezată pe stîncă, nu aveau apă, o cărau cu măgarii cu sacaua, o colectau de la streşini în gamele. Nu aveau cantină. Un chin. Într-un total de 3000 de oameni, avea peste 800 de preoţi; foarte mulţi lucrau în hainele în care fuseseră luaţi. Aveau o linie-mustaţă făcută şi lucrau la descărcări. Noi montam alta. Eram vecini, puteam vorbi. În slujba lor, înainte de arestare, trebuiau să se spovedească. Cum vremurile erau tulburi, dacă le-a adus un preot cu „har" şi stele pe umeri în loc de stea în frunte, s-au dus ca mieii la spovedit şi de acolo direct la Canal. „Dacă vrei să ştii de ce sînt şi mor pe aici, tot un preot m-a spus", mi-a şoptit o barbă albă. Cu ce l-a „spus", nu mi-a spus. Şi pe învăţătorul Dinu din Hotarele tot un preot l-a „spus".

Deţinuţii care suportau cel mai greu detenţia erau cei ce se considerau nevinovaţi în totalitate. Aceştia şi cînd dormeau tot aşa spuneau: „N-am făcut nimic, nu ştiu nimic, ce caut eu aici, de ce sînt aici; Doamne, de ce mă pedepseşti?" Obsedant, dureros, de milă. Administrativul, de exemplu. Îl lua de acasă, de pe stradă, de la slujbă, fără nici o acuzaţie, fără proces, fără să anunţe familia şi... 60 de luni la Canal. Nu-şi găsea locul, nu ştia ce e cu el, simţea permanent nevoia să stea de vorbă cu cineva, să explice că el n-a făcut nimic, să nu stea singur, să nu-i întoarcă cineva spatele. Cred că înnebunea dacă i se refuza vorba. Dacă nu cumva deviasem cu toţii într-o normalitate absurdă în care lumea kafkiană a fost excedată: îţi făceai singur „procesul", îţi căutai singur vinovăţiile, şi sfîrşeai prin a accepta şi verdictul!

Canalul acesta pe care cu cazmaua şi lopata urma să îl dăm noi gata, lozinca partidului, trebuia să treacă prin... Poarta Albă. Apa neagră a vieţilor noastre trebuia să treacă prin Poarta Albă. Aproape toată omenirea condamnată la Canal a trecut pentru un timp mai lung sau mai scurt prin Poarta Albă.

Eu am văzut această „Poartă Albă". Urmărisem cum se stinge viaţa lui nea Marinuş din comună cu mine. Era la sabotori. Zece ani pentru nişte lopeţi. Le-ar fi vîndut fără coadă şi ar fi trecut în scripte că le-a vîndut cu coadă. Avea magazinul lui de produse fieroase. Înainte de anchetă avea 130 de kilograme, după aceea în jurul a 100, cînd a murit de dizenterie, vreo 70. Umblam împleticindu-mă în gînduri, în lipsă de sens. Am ajuns în spatele spitalului şi unde trebuiau să fie rîndurile de gard din sîrmă ghimpată, înalte de trei metri, cu vălătuci de sîrmă între ele, cu zona greblată în faţa lor, nu mai era nimic. Era o Poartă de lumină şi nea Marinuş stătea ca o umbră în mijlocul ei. „Vii cu mine?" mi-a zis. Îl ştiam bolnav şi acum părea foarte degajat, volubil. Am plecat către el fără să-i răspund. După puţin timp aud:

— Băi, băi, băi, băi, un-te duci?

Poarta a dispărut, m-am văzut unde sînt, călcasem doi paşi pe zona greblată, miliţianul din post avea arma spre mine şi am îngheţat, am înţepenit acolo. Nici înainte spre moarte, nici înapoi.

— De ce eşti condamnat?

— Am fost militar şi am dezertat de dor de copil.

— Du-te înapoi, că-mi fac păcat cu tine...

Nu puteam, domnule, să comand picioarelor!

— Du-te, că trag!

Nu ştiu ce resorturi s-au dezlegat acum, că m-am putut întoarce, nepăsător dacă trage sau nu. Asta era poarta trecerii noastre. Poarta albă.

Mesaje în piatră

Am stat o săptămînă în Peninsula. Nu făceam nimic. Eram în tranzit, izolaţi. Nu aveam voie să luăm — sub nici o formă — legătură cu vechii deţinuţi. Mîncarea era mult mai slabă şi mai puţină decît în Poarta Albă. Mămăliga nefiartă, mai mult terci; primeai un calup şi, dacă nu-l ţineai bine în mînă, îţi scăpa printre degete. O mizerie. Am văzut deţinuţi mult mai în vîrstă şi mi-am zis că, dacă nu au murit, săracii, pînă acum... eram totuşi tînăr... prinde omul curaj din orice.

După o săptămînă, vreo 40 am fost încărcaţi într-o maşină descoperită, bine păziţi, cu bagajele după noi. Ce bagaje, un pulovăr, izmene, cămaşa şi pufoaica militară, vestonul gri, bocanci, obiele, lucrurile pe care le-am avut din dotarea DRM-ului la arestare, rămase în magazie, în valiza improvizată din scînduri.

Am luat-o prin Valea Neagră, Ovidiu, Oieria Constanţa, apoi pe Strada Primăverii, care pleca de la ghiol pe lîngă stadionul în construcţie. Fusese înainte groapa lui Ouatu, depozitul de gunoaie al oraşului. Lucrarea era împrejmuită cu sîrmă ghimpată. Am ocolit spre Tăbăcăriei şi am ajuns la Moara lui Assan, care avea o stea roşie în cinci colţuri în vîrful construcţiei. Aici ne-au debarcat. Chiar în spatele morii. Am văzut vreo trei barăci pustii, nu mi-am dat seama că e închisoarea. Între timp, în jurul nostru s-a făcut potop de puşti. Ne-au aliniat, numărat şi ne-au mînat în colonie, în ţarcul dintre porţi. Era pe la ora zece dimineaţa. A venit comandantul cu sergentul grefier şi ne-au făcut apelul nominal cu mama, tata şi: treci acolo, acolo şi acolo, trei grupe după criterii de ei ştiute. Apoi, la dormitoare. N-am intrat bine, că apare unul care nu venise cu noi şi întreabă:

— Care sînteţi din Ilfov?

— Eu sînt. Gheorghe al rumâncii (eram singurul).

Parcă a tresărit.

— De unde?

— Din Budeşti.

— Stai aici.

Am stat. El i-a luat pe ceilalţi şi i-a împărţit pe locurile libere din baracă, apoi a venit la mine.

— Măi băiatule, eu sînt tot din Budeşti.

— Nu te cunosc.

— Eu te cunosc. Sînt Mircea lui Bîrcă. Erai copil cînd ne-am mutat în Bucureşti. Pentru ce eşti aici?

— Dezertare din armată.

— Unde ai făcut-o?

— La Siutghiol.

— Păi de cîte ori am trecut noi cu felinarele noaptea pe acolo... tu erai în barăcile alea din dreapta?

— Acolo eram. Tu pentru ce eşti aici?

— Noi sîntem trei fraţi aici, arestaţi acum cinci ani. Am trecut prin Piteşti, Aiud, Jilava, Peninsula şi uite-ne aici. Un văr de-al nostru, îl ştii, dar nu-i pronunţ numele, a dat o notă informativă şi ne-au luat într-o noapte pe toţi trei. Nu ştim nimic de ai noştri, de atunci. Nu avem voie la scrisori, pachet, vorbitor, nimic.

— Înseamnă că sînteţi politici.

— Aşa. Paul e foarte, foarte bolnav de stomac. Nu cred că mai scapă... Ce faceţi aici?

— Ne-am calificat pietrari şi asta facem. Cioplim piatră. Mai sînt de-ai noştri din satele vecine, dulgheri, zidari... ai să vezi tu mîine.

— Şi acum, aici?

— Am fost scutit trei zile şi sînt planton.

Lucrarea era subvenţionată de Sfatul Popular al oraşului Constanţa. Mîncarea era ca la cantină. Nu se punea problema foamei. În plus, unde s-a făcut fîntîna arteziană aveau un fel

de subsol, beci, tunel, tranşee acoperită, nici nu ştiu cum s-o numesc, cu o suprafaţă de vreo 50 mp, în care creşteau ciuperci peste tot, chiar şi pe pereţi. Nu ştiu ce secret aveau, poate pământul gras sau poate le cultivau, dar e cert că erau ciuperci multe. Şi caraliii luau de acolo. Mai aruncau şi civilii pachete cu alimente cînd deţinuţii se aflau la barăci şi se retrăgea cordonul. Deci era mîncare. Noi am mîncat şi în ziua în care am fost aduşi, chiar dacă nu eram în porţie.

A doua zi am început treaba. Lucrarea era avansată, groapa făcută, nivelată, cîteva rînduri de trepte la tribună, din piatră, montate. Pe suprafaţa stadionului se împrăştia zgură pentru drenare şi apoi urma gazonul. Nu se lucra cu lopeţi „inima lui Stalin". Zgura era uşoară. Mînuiam grebla, roaba, lopata. Cerneam zgura prin ciururi, cea mică nu se punea, împrăştiam, nivelam cu grebla, udam. Cotele erau marcate prin ţăruşi de cotă. În prima zi, într-un moment potrivit, cînd şeful de punct de lucru a lipsit un pic, am şters-o de lîngă ai mei să văd şantierul, o trecere în revistă neautorizată. Am urcat scările viitoarelor tribune, acum erau de pămînt, neîmbrăcate în piatră, şi am ajuns la colibele învelite în rogojini ale pietrarilor. M-am oprit la un grup de trei care ciopleau la acelaşi model, cu ochelari de protecţie pe nas şi o coală de calc în vecinătate, pe care era desenat modelul de cioplit:

— Ce faceţi aici?

Au întors capetele spre mine nedumeriţi; aveau ciocane de lemn şi dălţi de fier în mîini. Mă priveau muţi.

— Vă văd aşa... de ce nu vorbiţi cu mine? Am venit din Poarta Albă la Peninsula şi acum aici. Mă cunoaşte nea Mircea Bîrcă...

Unul din ei, nea Călin, Dumnezeu să-l ierte, tresare:

— Mă, da de unde eşti tu?

— Din Budeşti, Ilfov.

— Tu ai fost pe la Şoldanu vreodată?

— Păi numai o dată? Cum să nu?

— E, eu sînt Călin, chiaburul din Şoldanu. Ce-ai păţit, măi copile, de ce eşti aici?

— Am fugit din armată. Da ce faceţi aici?

— Priveşte şi tu hîrtia aia, asta facem; ai făcut aşa ceva?

— N-am atins daltă şi ciocan de pietrar în viaţa mea. Însă am dat la lopată, am fost şi normator...

— Cum mă? Normator?

— Da, normator. Dar de ce te miri?

— Păi bine, mă... eu am auzit că, la voi, normatorii băteau deţinuţii...

— Arăt ca unul care bate? Aşa... am auzit şi eu că aveaţi informatori în brigăzi...

Mi-au întors spatele şi gata discuţia cu mine. Nici un cuvînt în plus. Nu mi-au mai dat nici o atenţie. Am plecat. Am mai căscat gura un pic la Fîntîna Dragonului, m-am minunat, m-am îngrozit de frumuseţea şi chipul fioros al dragonilor, proporţiile delfinilor şi lucrării, de perfecţiunea îmbinărilor de detaliu ale pietrelor cioplite şi... m-a trezit din reverie un caporal:

— Ce-i cu tine, nu te-am văzut pe aici, de unde eşti?

— Să trăiţi! Sînt deţinutul Gheorghe... Ne-a dat de lucru acolo şi am venit şi eu să văd...

— Stînga'mprejur! Fugi acolo! Ia-o pe aici!

Mi-a arătat nişte dărăpănături pe unde să o iau şi am dispărut ca un iepure către ai mei.

Am lucrat aici vreo 20 de zile, pînă s-a terminat zgura. Avea rol de filtru invers. Sub ea erau canale de colectare, o reţea de tubulatură găurită. Peste ea s-a pus un strat de pămînt negru, cernut, apoi unul de îngrăşămînt natural, apoi iar pămînt şi iar îngrăşămînt, şi iar pămînt. Cu zgură cu tot, straturile astea aveau vreun metru grosime. Apoi s-a semănat gazon şi s-a udat. Oricît am fi udat, nu băltea apa.

În intervalul acesta am mai vorbit cu nea Mircea. Mă mai duceam la el, la treptele de la tribună. Ciopleau piatra aşa fel încît, cînd aşezau treapta superioară, o rezemau 6-8 cm pe treapta inferioară printr-un nut-feder de racordare, să se ţină una de alta. Apoi pietrele vecine pe acelaşi rînd erau cioplite să iasă curbura potcoavei amfiteatrului. Era meserie adevărată munca asta cu piatra. Dar ce am văzut în special e că alegeau pietrele cu găuri de forare în ele, le ciopleau astfel încît gaura să rămînă în lungul blocului, în miezul lui, apoi o înfundau la un capăt şi introduceau în interiorul ei mesaje scrise pe te miri ce: hîrtie, bucăţi de piatră, piele de la încălţări, după care închideau şi celălalt capăt al găurii. Cu mesajul în el montau blocul pe piatră. Sînt zeci de mesaje îngropate în miezul pietrelor amfiteatrului. Nea Mircea mi-a dat şi mie ocazia să-mi introduc un mesaj: „Gheorghe, Budeşti, Ilfov, condamnat pentru dezertare, n-am fost vinovat... data". Am fost vinovat? În faţa Ta, Doamne, sigur! Altfel n-aş fi fost aici.

După aceste 20 de zile se redistribuiau oamenii care au lucrat la zgură. Pe mine m-a chemat dl Ioan Puşchilă, arhitectul stadionului. Cred că era tot deţinut, pentru că avea un birou acolo, dormea acolo; era ajutat de cîţiva studenţi, băieţi de treabă. M-a măsurat aşa din cap pînă-n picioare, m-a cîntărit, mi-a pus cîteva întrebări.

— Bine, măi Gheorghe. De mîine să mergi la brigada 2, să cunoşti mai întîi oamenii şi lucrările vreo două zile, vezi cum se procedează, cum se sapă, cum se încarcă, manual, cu moldă, te orientezi.

— Mă duc, domnule inginer.

Am plecat, m-am transferat la baraca brigăzii 2 şi am văzut ce şi cum se face. Am stat vreo patru zile fără să fac nimic. Se săpau fundaţiile pentru susţinerea tribunelor pe o latură a potcoavei stadionului, cu o maşinărie de forat puţuri prin învîrtire. S-au turnat stîlpii de susţinere în zona de depozit de

gunoaie vechi de pe vremea romanilor. Cînd săpa foreza şi o descărcau, scormoneam prin acel gunoi devenit pămînt. Găseam cărămizi cu inscripţii, am găsit şi o monedă (nu numai eu am găsit) cu împăratul Maximilian, pe verso avea două femei, două zîne... S-a curăţat cu apă tare foarte frumos. Mi-a furat-o unul Emil, m-a văzut cînd am ascuns-o într-o nişă din scîndura geamantanului.

Aveam normativul în faţă, cronometrul, aveam coeficientul de preţ, cantitatea de la adîncimea la adîncimea şi în felul acesta am normat manopera pentru şase stîlpi. A fost muncă multă la stadion şi la fîntînă. Aproape 300 de deţinuţi se aflau acolo, dar alţii vreo 200 ciopleau piatra în carieră la Adis Abeba, punctul lor de lucru special. Toţi aceştia erau elita, intelectualii recalificaţi, poeţi, scriitori, oameni politici, medici, avocaţi. Mă gîndesc că nu există în România un monument mai reprezentativ al muncii şi îndemînării lor, al suferinţelor lor, ca acest stadion-amfiteatru din piatră şi Fîntîna Dragonului. Ele ar trebui să fie totdeauna proprietate publică şi protejate ca atare, cu numele lor dăltuite în piatră. Fîntîna poate fi chiar acest mausoleu.

Pietrarii ajunseseră cu treptele tribunelor aproape de rîndul de sus, de terminare. Mai mergeam şi pe la ei, ne cunoşteam acum, doar luam masa împreună, eu aveam munca mea, nu mai eram suspectul din prima zi şi intratul în vorbă mi se părea mai firesc. Era printre ei unul glumeţ tare, ne făcea să mai uităm de necazuri. L-am întrebat în ziua aceea:

— Ştiu că nu te superi de întrebare; de unde eşti matale, bre, de loc?

— Din munţii Ialomiţei...

— Păi avem munţi în Ialomiţa?

— Avem, nu avem, eu de acolo sînt. Da' de ce mă întrebi?

— Păi nu ştiam unde vin munţii Ialomiţei!

— Vezi? Acolo de unde sînt eu, adică mama.

În timp ce eram acolo, trec nişte avioane cu reacţie, cu un zgomot infernal; noi, cu ochii şi gurile căscate după ele, nu am văzut cînd au apărut primarul oraşului, era turc, însoţit de comandantul şantierului, Petrică parcă se numea, şi încă mulţi după ei.

— Ce vă uitaţi, bă, după avioane, credeţi că vin americanii? Pînă-or veni, vă băgăm noi în pămînt! Puneţi mîna pe treabă!

— Să trăiţi, dom'primar! Am înţeles! O să intrăm în pămînt. Da' vin? a zis ăsta cu hazul.

Ne-a întors spatele imediat, cu toată liota, şi s-au dus spre alt sector. Veniseră în inspecţie. Nu era prima dată.

— De ce zici mata, bre, că intrăm în pămînt pînă atunci? Nu vin mai repede?

— Eee, băi copile... nu scăpăm noi de ăştia aşa uşor... uite vezi steaua aia de pe moara lui Assan? Cînd n-o mai fi acolo sus, atunci scăpăm de ăştia... Cînd n-ai să mai vezi nicăieri pe pămîntul ăsta stea roşie în cinci colţuri...

După vizită ne-au încolonat cîte cinci, ne-au dus în colonie la masă; în urma noastră se desfăcea cordonul care făcea cercetări prin toate gropile, tunelele şi tufişurile, peste tot. Mîncam o oră, suna balanga, caraliii căutau din nou să nu fi aruncat ceva civilii, copiii care veneau lîngă împrejmuire să vadă, apoi intram la lucru, apoi iar la masă, în urma noastră controlul, dimineaţa controlul şi nu ştiam ce dăunează mai tare minţii omului: ritualul nostru sau ritualul lor?

Pe la sfîrşitul lui august s-a mai făcut o triere. Au rămas numai pietrarii calificaţi. Aveau normă fixă. Ne-au îmbarcat în maşini şi după vreo oră ne-au debarcat în Eforie, cam pe malul mării, la un fost liceu militar sau poate în vacanţă. Condiţii cam de lux. Lume pestriţă, dar oameni deosebiţi ca pregătire: medici, ingineri, arhitecţi, un scriitor (nu-i mai ştiu numele, dar îl pomenea mereu pe Radu Gyr, fusese cu el în

penitenciar la Aiud, îi recita versurile), un cîntăreţ şi... Gheorghe, adică eu. Dormitorul, o singură sală pentru vreo 30 de persoane, paturi neetajate, saltele noi. La masă mergeam încolonaţi, mîncam la Hotel Bellona într-o sală specială, mîncare bună, desert... sanatoriu, ce mai. Pentru muncă mergeam tot încolonaţi, cîte doi, nu cîte cinci. Echipamentul nostru şi al caraliilor era nou: salopete albastre, nimic vărgat pe noi. Ne-au prelucrat foarte bine şi insistent: nu avem voie să vorbim cu civilii, dacă ne întreabă nu răspundem, cine o face pleacă la Peninsula. Comportarea de aici se trece la Dosar. Nu ne păzeau cu arme la vedere. Erau mai lungi şi mai bufante la şold salopetele lor.

Amenajam un parc. Să fie deosebit, cu alei cu... dichis. Aşa a şi ieşit. Am scos nişte pomi ce încurcau noile alei, am plantat arbuşti şi alte săpături manuale, am împrăştiat piatră pe alei... pînă a ieşit cum au dorit cei doi ingineri horticoli civili ce ştiau proiectul. Civilii păreau a şti ce sîntem şi nu ne provocau cu vorbe, dar îngropau cînd nu eram noi, în pămînt sau sub frunze, un pic la vedere, pachetele cu medicamente uzuale, cu hrană... Simţeam aşa o compasiune tăcută.

Am lucrat şi pe terasa clădirii liceului unde eram cazaţi. Terasa avea o bordură de beton pe contur şi se voia turnată încă una subţire la 60 de centimetri spre interior, ca să se pună între ele mraniţă şi flori. Eram într-o pauză, lumea împrăştiată pe colo, pe colo, după fructe, unii sus, era soare şi, pe terasă, o umbrelă mare tot de noi montată, după proiectul ce se făcea acolo. Printre noi se afla şi Mitran Marin, cîntăreţul, aşa-i spuneau ăştia de la Peninsula, care-l cunoşteau şi-i cereau uneori seara să le cînte ceva şi el nu cînta. Mă ducea gîndul la ceva populare, geamparale, foaie verde, aoleo lele... Acum stătea pe un scaun sub umbrelă, picior peste picior şi dus aşa cu ochii peste mare... cînd a început să cînte... arii din opere clasice... S-au oprit toţi din treaba lor, ieşeau de pe unde erau

şi-l priveau, se deschideau ferestrele la clădirile învecinate, se opreau trecătorii să asculte... ce n-am mai auzit şi m-a răscolit aşa de tare, că parcă toate mările lumii mi le-ar fi adus sub picioare şi pluteam... plîngeam dinlăuntrul meu. Parcă şi cerul s-a deschis să-l asculte Dumnezeu. O voce fantastică. N-am mai auzit în viaţa mea una să mă tulbure atît de profund.

Nu i-au făcut nimic caraliii. L-au ascultat şi ei. Unul s-a îndurat să-i spună:

— Cînţi frumos, păcat de tine că te-ai apucat să faci politică.

Avea 15 ani condamnare, era student la Conservator cînd l-au arestat. A avut după aceea, cît am stat acolo, oarece probleme, că s-a îndrăgostit o fată de el şi de vocea lui şi din ziua aceea îi trimitea bileţele, vorbe, căuta orice mijloc să-i vorbească. A respins toate astea de frică şi de lipsă de sens; 15 ani nu trec mîine...

Cînd am terminat lucrările din parc, ne-au adus înapoi la stadion şi de aici, în aceeaşi zi echipaţi în zeghe, ne-au distribuit în locurile de pe unde veneam.

La Peninsula, deţinuţii nu erau separaţi în sensul militarii cu militarii, sabotorii cu sabotorii etc. Lotul venit de la Eforie a fost împrăştiat prin diverse barăci după cum erau priciuri libere, cred. Unde am fost repartizat se aflau şi deţinuţi de drept comun şi administrativi şi sabotori... Acuma mie, venit de la lucrări în parc, de la aer cum s-ar zice, de la hotel, totul îmi părea îngrozitor: locul, suferinţele oamenilor, hrana. Cît de puţin îi trebuie omului să uite de unde a plecat...

Vecin cu mine de prici era unul Saracoveanu Constantin, om la vreo 60 de ani, bolnav tare. Aveam cu mine nişte aspirine, medicamente uzuale de astea lăsate de civili în parc, să le găsim noi. Am vrut să-i dau şi lui, să-l ajut cumva. Mi-a spus:

— Nu mai umbla tu cu aspirine, cu una, cu alta, să-mi dai. Eu nu mă mai fac bine cu astea. Dacă vrei să mă ajuți, fă cumva să ajungă la comandantul închisorii, lt.-col. Stelea, vorbele astea: „Un prieten al lui cu care a fost în Spania vrea să-i vorbească neapărat."

— Păi cum poate, bre, un deținut ca mine să ajungă la comandant?

— Nu știu, ține-i calea, mai trece pe la infirmerie, ieși la raport dacă se poate, acostează un caraliu...

— Mata mă trimiți în foc, la baraca disciplinară...

— Dacă vrei să mă ajuți, este singura posibilitate de a o face. Și eu am familie și încă doresc să scap, să mi-o revăd...

Am rămas încurcat. Nu știam pentru ce este condamnat. Trecuse ceva timp de la sistarea lucrărilor Canalului, deținuții politici fuseseră împrăștiați prin țară, aici în baracă și în altele era lume amestecată, atmosfera era cu totul alta decît cea de la Poarta Albă. Lume închisă, fiecare pentru el, răceală, suspiciune... De altfel, erau și proaspăt aduși de pe unde s-au restrîns activitățile, dar se și vedea, se simțea că în Peninsula fusese altă atmosferă decît la Poarta Albă. Trebuia să fii prudent și cu umbra ta, o suspectai să nu te trădeze sau îți trebuia un intermediar cunoscut să ți-o prezinte ca să stai de vorbă cu ea. Eu n-am fost așa nici înainte de a fi condamnat, nici după. Ce aveam de spus, spuneam. Dedesubturi în vorbe, las' să vedem... sugerez că... n-a fost timp de speculații și subtilități în viața mea. Lumea din care veneam era mai simplă, mai directă, mai în da și nu, mai în adevăr.

Am luat de bun ce mi-a spus, chiar am simțit-o ca pe o provocare personală. Merge sau nu! În fond suferința omului era evidentă și dacă el și-a numit leacul... M-am dus la poarta secției. Era dimineață. M-a văzut un caraliu că bîntui pe acolo și zice:

— Bă, ia vino-ncoace! Cum te cheamă?!

— Domnule caporal, ce să vă mai spun cum mă cheamă, mai bine să vă spun ce am de spus.

N-am vrut să-i spun numele, că îmi făcea raport în care înflorea de zece ori infracţiunea ce am făcut-o pînă o numea abatere de la regulament. Asta l-a intrigat. Se apropia amenințător, dar am rămas calm.

— Ce vrei, mă?

— Aştept pe domnul comandant Stelea să treacă la infirmerie, pentru că un deţinut care a fost cu dînsul în Spania, aşa mi-a spus deţinutul, vrea să-i vorbească.

— Ia vino'ncoa, mă!

A descuiat poarta, mi-a luat batista, şireturile, cureaua, ţigările, chibritul şi m-a uitat Dumnezeu în carceră pînă după-amiază pe la două. Era o celulă înaltă, friguroasă, cu ciment pe jos. Îmi făceam fel de fel de gînduri, ce-o fi avut bătrînul cu mine, ce i-am făcut eu, oare m-or ţine să nu mă piardă pînă or putea raporta comandantului... ce nu-i trece omului prin cap cînd nu-şi poate stăpîni gîndurile, cînd nu se poate concentra. Am mai făcut o constatare foarte importantă pentru mine: anume că numai cînd te gîndeşti la Dumnezeu sau la oarece, dar ceri înainte ajutorul Lui, poţi să stai cu gîndul mult timp pe direcţia aleasă. Altfel, atîtea alte gînduri te înăbuşă, te sugrumă, că uiţi de la ce ai plecat, nu ajungi la răspunsul mulţumitor şi iar o iei de capăt, ca o moară în gol. De mare ajutor mi-a fost constatarea asta atunci şi altă dată şi cred că numai rugăciunile mamei acolo acasă m-au ajutat s-o aflu.

M-a trezit din reverie zgomotul zăvoarelor trase, erau trei. Au deschis şi lacătul. În uşă a apărut locotenent-colonelul, cunoşteam gradele, nu ştiam dacă e cel ce trebuie, dar...

— Să trăiţi, domnule comandant, sînt deţinutul Gheorghe, condamnat pentru... (formula).

— Ia zi, Gheorghe, tu ai vrut să stai de vorbă cu mine?

— Da, domnule comandant, şi am ajuns aici.

— Nu-i nimic, să vedem dacă e de ajuns... hai afară!

Am ieşit şi am mers după el, neînsoţit de caraliul care a rămas acolo. M-a invitat în biroul lui. A pus un pachet de „Canal“ pe masă.

— Fumezi?

— Fumez, dar nu de astea cu miros de mort...

A făcut ochii mari şi mă privea fix, să mă înjure, să mă dea afară... a zîmbit.

— De fapt, ai dreptate...

Nu aveam nimic de pierdut, eram în horă şi, dacă a venit el pînă la mine, îmi era de ajuns să înţeleg că bătrînul spusese adevărul. Şi tot adevăr spusesem şi eu. Canalul murise. A scos o ţigară fină, a mascat pachetul şi nici eu n-am fost obraznic să citesc ostentativ pe ea.

— Pentru ce eşti condamnat, care-i treaba cu tine?

— Domnule comandant, am fugit din armată.

— Păi de ce?

— O făceam la muncă grea, au mai lungit-o cu un an... soţia... copilul... de fapt, am dezertat de la muncă. După cum vedeţi că arăt fizic, nu e pentru mine. Doar dacă vreau să mă sinucid...

— Ce condamnare ai?

— Şapte ani.

— Cît ai făcut?

— Un an şi jumătate.

— Mai ai timp să te sinucizi... Şi te-ai gîndit să începi în dimineaţa asta... Ai un raport de carceră făcut de caporal... Dar mi-a spus că vrei să-mi comunici ceva.

Raportul era în faţa lui, pe masă. Probabil caporalul venise cu el la semnat şi i-o fi cerut detalii asupra întîmplării.

— Domnule comandant, e un bătrîn foarte, foarte bolnav la noi în dormitor, care mi-a spus să vă transmit că „un prieten cu care aţi luptat în Spania vrea să vă vorbească“.

L-am gîdilat un pic spunîndu-i „aţi luptat“ în loc de „aţi fost“. Simţeam că ies bine din împrejurarea asta în care am intrat. Dar cauza intrării era sănătatea moşului şi nu voiam s-o scap din vedere.

— Cum se numeşte?

— Saracoveanu Constantin.

— La ce dormitor este, mă?

— La sabotori, lîngă infirmerie.

— Păi ce cauţi tu acolo?

— Am venit de la Eforie...

Mi s-a părut că înăspreşte tonul, dar, cînd am văzut că mi-a pus pe masă cinci pachete „Canalul“, am ştiut că luase o hotărîre favorabilă bătrînului.

— Le iei?

— Da şi mulţumesc.

Mi-a pus mîna pe umăr şi aşa cu ea pe umărul meu a mers cu mine pînă la poarta închisorii — birourile erau afară. I-a spus ofiţerului de serviciu:

— Îl duci la magazie şi-i dai o pîine şi o cutie şi jumătate de marmeladă.

Pînă m-a învîrtit ăla pe acolo, pînă mi-a dat pîinea şi marmelada — nenorocitul mi-a dat din aia fleaşcă —, pînă am ajuns în dormitor, Saracoveanu nu mai era acolo. Am întrebat de el în timp ce împărţeam marmeladă — cine vrea, cine mai vrea —, ce să faci cu şapte kilograme de marmeladă moale?

— Băi, ne-a spus să-ţi transmitem sănătate, că l-ai salvat...

— Păi ce s-a întîmplat cu el?

— Au venit doi infirmieri cu un caraliu şi l-au luat pe targă.

Am reţinut acest episod nu pentru că aş fi făcut o faptă bună cu un om, ci pentru că cred că am forţat un pic de deschidere în atmosfera apăsătoare, de mormînt, ce mi s-a părut că era în baracă. La noi în Poarta Albă n-am simţit aşa ceva,

apoi nu ştiam cît voi sta aici şi mă îngrozea perspectiva tăcerii, a vorbitului în şoaptă şi, dacă nu voiam să ajung ca ei, de la început trebuia să fiu altfel.

După două zile a venit în baracă doctorul de la infirmerie, tot deţinut:

— Cine e Gheorghe?

— Prezent!

— Vino încoace, trebuie să faci un vaccin.

Am plecat cu el. Mi-a dat drumul caraliul pe poarta secţiei şi alt caraliu la poarta infirmeriei — erau împrejmuite cu sîrmă ghimpată barăcile, închisori în interiorul închisorii — şi am intrat în cabinetul medicului.

— Măi Gheorghe, tu eşti cam bolnav, mă, eşti cam slăbit...

— Domnule doctor, hrana, munca, ştiţi dumneavoastră cum e, de fapt nu ştiţi, că sînteţi medic... (Guriţă îl chema şi era condamnat politic.)

— Lasă, mă, că am săpat şi eu, mai mult decît tine... Cîţi ani ai de cînd eşti arestat?

— Unu şi jumătate.

— Eşti mic, mă copile. Eu am şapte ani de cînd sînt prin puşcării. Cînd m-a selecţionat pe mine pentru munca asta — ca să-ţi dai dumneata seama că nu numai munca distruge omul — pentru mine era ca şi cum aş învia din morţi, ieşeam la aer, vedeam soarele. La Jilava, unde eram, venea de două, trei ori pe an Marin Constantinescu, comandantul penitenciarelor pe ţară, cerceta fiecare celulă, în fundul pămîntului, acolo erau astea, privea fiecare deţinut şi zicea: „Încă n-ai luat culoarea becului, mai stai..."

Aveai culoarea becului, păreai mort viu... era o şansă să ajungi la soare la Canal. Dacă te încăpăţînai să fii bolnav de ficat sau hipertensiune, sau constipat, în care cazuri aveai faţa congestionată, aşteptai altă vizită a caraliului... Aşa am ajuns eu la Canal. Avînd culoarea becului...

Ştiam că spune adevărul, auzisem şi de la alţi deţinuţi care au venit de la 8-Reduit de la Jilava, dar şi de la Aiud, Piteşti şi altele. Acelaşi şef, aceleaşi metode. Am rămas nedumerit după expunerea lui, dar cauza era că nu înţelegeam unde vrea să ajungă, de ce m-a chemat, că doar nu ca să îmi povestească. Dacă n-am răspuns, a revenit la prezent.

— Mă, da tu eşti cam slăbuţ, slăbuţ tare, ia să-ţi văd şi mîinile.

Le-a privit, nu prea erau crăpate, s-a muncit normal la parc, nu s-a dat la lopată toporeşte, ca pe vremea Canalului.

— Păi bine, bă, da tu nu prea ai muncit!...

— Destul, domnule doctor, cît să mai am un pic de sănătate în mine...

— Asta o să vedem. Şi ca să vedem îţi fac o internare pentru cîteva zile.

— Domnule doctor, poate vine vreun ordin să se mai plece de aici la Poarta Albă. N-aş vrea să rămîn aici... Ştiţi cum e, se învaţă măgarul cu samarul... mai poţi lua legătura cu alte barăci, mai o corvoadă, mai mănînci nişte morcovi, e altfel.

— Deocamdată trebuie să rămîi aici internat, du-te şi ia-ţi bagajul.

Exista un caraliu care însoţea infirmierii, m-a dat pe mîna ăluia şi a mers cu mine să-mi iau obiectele. Apoi mi-a făcut internarea. Infirmeria nu era mare, avea un singur salon. Cînd am intrat, singurul pat se afla lîngă Saracoveanu. Mi-am dat seama că e lucrătura lui. Mi-a spus-o şi el:

— Eu am făcut asta, să te înzdrăveneşti şi tu un pic. Cît te-or ţine, nu ştiu.

Primeam mîncare bună, vitamine, injecţii şi era linişte chiar şi cu ofurile bolnavilor. Şapte zile mi-a vorbit Saracoveanu despre Spania, despre viaţa lor de chelneri ajunşi în preajma

lui Dolores Ibarruri, preşedinta Partidului Comunist din Spania, despre multe. Asta a fost prietenia lui cu comandantul. Dar uite că a ţinut cont de ea. Ar fi putut să nu ţină şi eu m-aş fi ales cu zile de carceră încercînd să ajut un comunist... De fapt, pe patul de suferinţă şi în faţa lui Dumnezeu nu cred că purtăm etichete, ci doar fapte bune sau rele, după voia Lui. Saracoveanu se îmbolnăvise de plămîni la Jilava şi a ajuns aici avînd culoarea becului. Fusese condamnat ca sabotor, pentru fals şi uz de fals...

După astea şapte zile mi-a făcut externarea. Pleca un lot la Poarta Albă şi mi-au îndeplinit dorinţa. Saracoveanu mi-a dat un snop de 500 de ţigări legate cu aţă.

— Ai grijă să mori tîrziu şi nu de astea... Sănătate!

În Poarta Albă am fost repartizat de unde am plecat, la militari I1/1. Lumea se schimbase aici. Generalii, criminalii de război şi cei cu condamnări grele au fost trimişi în alte închisori. Doar generalul Pretorian mai era, probabil pentru a se păstra disciplina. Regimul se mai muiase, nu mai era aşa sever. Umpluseră colonia cu de ăştia de drept comun, sabotori şi administrativi. Cu excepţia deţinuţilor politici, trecuţi la drept comun ca să-i ascundă, să nu se ştie unde sînt, toată lumea avea dreptul la o scrisoare, un pachet de alimente de cinci kilograme şi trei sute (în loc de o sută) de ţigări pe lună, dacă muncea. Ţigările încă le tăiau în două. Şi nou-veniţii militari erau cu infracţiuni mai de drept comun. Alta era şi hrana acum, mai multă, mai consistentă şi mă simţeam mai acasă!... Totuşi nu mai era ce-a fost. Dispăruse colegialitatea, nu mai era la preţ mila, compasiunea, unitatea... Se făceau multe afaceri, alt spirit, toate aveau un preţ, nu mai simţeai că la un necaz îţi va sări cineva în ajutor; parcă eram mai aproape de „să moară toţi, dar să trăiesc eu". Nu mai era o suferinţă comună, era una individuală.

Pîinea cea de toate zilele

Primul mare viscol a fost în 12 decembrie 1953. O zăpadă fină, măruntă, nu puteai să respiri în ea. S-a făcut un strat de peste un metru grosime. Era compactă, mai tare ca pămîntul. Ne-a paralizat. Nu eram deloc pregătiţi. Lemnele de foc nu erau tăiate la circular şi repartizate pe barăci, după cum se proceda. Apa s-a oprit. Topeam zăpadă pentru apă de băut. Aveam în baracă două sobe din cărămidă groasă, mari, adînci, intra o jumătate de traversă de cale ferată în ea. Bucătăria se afla în faţa secţiei noastre. În curtea ei era un depozit mare de traverse scoase din uz, nu mai ţineau tirforul înşurubat. Cu voia caraliului din poarta secţiei — avea o cabină acolo — luam traverse şi ne mai încălzeam. Îi trebuia şi lui căldură în cabină. De fapt, mai mult stătea printre deţinuţi, eram mai mulţi, suflam ca boii şi ne încălzeam. Mai erau şi cărbuni, dar uzi, scoteau fum. Nu-i prea puneam în foc, ne era teamă de fumul şi gazele ce se făceau în baracă. A fost o muncă titanică să refacem căile de acces spre cantină, să putem lua mîncarea, şi spre celelalte barăci, să se poată circula. Zăpada de prin părţile laterale ale cărărilor depăşea înălţimea omului.

Abia s-a muiat un pic prima zăpadă şi după cîteva zile de la Anul Nou '54 a venit marea nenorocire, cel mai mare viscol posibil. Noi nu vedeam ce e afară, auzeam doar un vuiet prin aer şi pămînt, ceva sinistru, continuu. Nu rafale. Nu se poate imagina aşa ceva. Ăştia mai în vîrstă care şi-au dat seama de pericol, că nu mai aveam oxigen, au spus să deschidem geamurile. Le-am deschis numai pe o parte, la începutul barăcii, la mijloc şi la capăt. Aşteptam să năvălească viscolul înăuntru. Da' de unde! Zăpada era deasupra ferestrelor. Şi uşile erau blocate. Ei, acuma cu gamele, cu fărăşul, cu table de la patul pe care dormeam (avea plasă din table) ne-am căznit numai la geamul din mijloc să spargem zăpada com-

pactă ca pămîntul, cum spuneam, şi să o străpungem. A fost vai de capul nostru cînd am străpuns. A buit o dată şi a năvălit viscolul înăuntru. Era atît de puternic curentul ăsta, că n-am mai putut să închidem. Cred că tot ce năvălea înăuntru ieşea prin gurile sobelor, circula prin ele, că altă ieşire nu mai exista. Nu s-a stat mult aşa pentru că s-a acoperit repede tunelul nostru. Nivelul zăpezii depăşise streaşina şi gata, la revedere! Două zile am stat nemîncaţi, două încheiate. Etanşaţi. Mormînt pentru 100 de oameni. Nu avea nimeni nimic de mîncare, de unde rezerve? Afară viscolul continua. Auzeam dinăuntru un vaier continuu, toate motoarele pămîntului păreau pornite departe şi vibra tot aerul şi sufletele noastre cu el. Era comandant căpitanul Gheorghiu, jurist de profesie, după cîte am auzit noi. Îl schimbase pe Cojan. Se mai schimbase garda din vremea Canalului. Erau oameni mai buni, se mai putea vorbi cîte ceva, mai auzeai o vorbă, nu doar ţipete, nu trebuia să mai fii mereu în gardă. Ne gîndeam ce or face şi ce ar putea face în condiţiile date. În a treia zi ne-am pomenit cu comandantul în baracă. Militarii au desfăcut un acces la o baracă şi, cu ajutorul oamenilor de acolo, au făcut cîte un acces la fiecare baracă. Nu se putea face cărare, nu se punea problema în trei metri strat de zăpadă să faci cărare. Accesul era de sus în jos. Comandantul era însoţit de trei ofiţeri. În mare, ne-a spus următoarele: nu au cum să ne alimenteze pe o asemenea vreme (pîinea era adusă cu vagoanele pînă la Dorobanţu şi de acolo cu căruţele sau cu maşinile; brutăria era încă în construcţie în colonie); pentru fumători, stocul de tutun la magazinul coloniei s-a terminat, dar vor lua tot ce vor găsi la Via Poarta Albă, inclusiv conserve. Distribuţia lor se va face pe bază de tabel, contra cost, toţi aveam bani pe CEC şi ni-i vor reţine de acolo, noi să facem tabelul cu solicitări — nu erau toţi fumători, dar unii, pentru o ţigară, se lipseau şi de terci, şi de toate; nemaifiind nimic altceva de mîncare, şi neputîn-

du-se nici prepara fără lemne de foc, arpacaşul pe care trebuiau să-l bage în cazan îl vor face uruială, pentru gogoşi şi vom primi cîte una pe zi; avem voie să ieşim afară pentru nevoi, altă soluţie nu este (closetele aflate în curtea secţiei, două mari din zid cu cîte şase cabine, erau complet acoperite); cînd ieşim, să dezvelim coşurile, ca să avem aer; nu cumva să ne pună dracu' să fugim, că practic nu mai există zonă, nimic, totul e alb.

Dacă cineva vrea să meargă voluntar, dintre cei mai sănătoşi, la gara Dorobanţu, că sînt 6-7 vagoane pline cu pîine înzăpezite acolo, să iasă afară bine echipaţi, vor fi mai mulţi, din toate barăcile.

După ce comandantul ne-a spus despre astea şi a ieşit, am putut urca afară şi noi. Păi ce nenorocire ne-au văzut ochii... cît îi puteam ţine deschişi în viscolul cu zăpada măruntă ca făina, care pătrundea prin ce aveam pe noi ca apa, ca vîntul, parcă eram goi. Era tare ca piatra zăpada depusă şi acoperise tot. Pe gaura pe care o făcuseră şi prin care am urcat şi noi, ieşea aburul dinăuntru ca la locomotivă. Nu te vedeai la 5 metri şi te sufocai aşa, nu avea oxigen în ea, ştiu eu? Nu se vedea nici urmă din barăcile secţiei, trecuse şi de coşurile de fum, ghiceam unde ar fi ele.

Reveniţi în baracă, am făcut tabele cu oamenii, cîte pachete de ţigări vrea fiecare, conserve. Ţigări am primit Golf şi Virginia, dar ce, aia era ţigară pentru noi, finet de ăsta? Nouă ne trebuia mahorcă, să simţim că tragem din ea. S-a răspîndit şi vestea că au murit trei santinele în post şi că cei care se mai duc la punctele de pază scufundate, invizibile, poartă măşti de aer.

Vreo 20 din baraca noastră ne-am hotărît să mergem după pîine chiar în condiţiile ce le-am văzut afară. N-au venit ei să ne organizeze. Dar care ne-am simţit mai în putere, mai tineri, mai sănătoşi, în fond şi în baracă ce să facem? Am îm-

prumutat fiecare de la altul ce avea mai bun de încălţat, bocanci, zeghea mai nepeticită pentru a fi îmbrăcaţi cu două, ne-am pus şi cîte o pătură în cap, na! Ne gîndeam şi noi la o bucată de pîine, pentru că cu gogoaşa de arpacaş, ca un trunchi tare, compactă, cam 10 cm diametru, necrescută — arpacaşul nu creşte —, făcusem deja cunoştinţă imediat după vizita comandantului. În plus, ne mai reveniserăm şi noi ăştia mai tineri după oprirea muncii la Canal, nu mai eram chiar epave, prăpădiţi, aşa.

După ce ne-am echipat precum am spus, am ieşit afară. Eram vreo 800-1000 de oameni. Ce oameni, nişte momîi, sperietori de vie; cu gluga aia din pătura strînsă în cap, nu se mai ştia cine e. Ne-am strîns acolo turmă prinsă de viscol pe mormanele de zăpadă. Erau şi militari, nu prea mulţi, probabil că din schimbul de zi au mai lăsat şi în posturi. Era comandantul, erau ofiţerii de la armată şi de la penitenciar, că diferea culoarea la haină. Securitatea era kaki, iar ceilalţi albastru. Însă culorile le vedeai pentru cîteva minute, că pe urmă era totul alb, băgat în făina aia de zăpadă viscolită.

— Luaţi-vă unul de altul de pătură şi înainte! a zis comandantul.

Păi unde înainte, nene, că ne ţinea vîntul, nu puteam face doi paşi. Noi nu eram munţi, eram nişte epave, în fond, şi cu păturile alea pe noi care se îngreuiaseră de zăpada lipicioasă, tare... Mai vedeam oarecum cu ochii, cînd şi cînd, că ne venea pătura ca o broboadă, aici şi aici, şi se mai topea zăpada cu aburul din gură. Important era ca ăla din faţă, caraliul, să ţină direcţia bună, să meargă ca lumea, iar noi unul după altul, pe o cărare din ce în ce mai bătătorită de primii. Am trecut de poartă, mai exact de locul în care ştiam că a fost poarta, că altfel nu era decît alb, doar turnul de alarmă, coşul bucătăriei şi cîteva vîrfuri de pomi erau în afara zăpezii, repere, dar cunoşteam noi terenul şi, încet, încet, ne-am înco-

lonat pe cei 7-800 m pînă la Dorobanţu. Cînd am ajuns eu acolo, am văzut că alţii dintre primii veniţi sau dintre caralii desfăcuseră vagoanele, făcuseră acces la uşi, mă rog, eu cînd am ajuns luam doar pîinea. Ei, aicea, domnule, cine lua trei pîini era cel mai viteaz. Se proceda în felul următor: o pîine o băgai aici la burtă — dar ce s-o ţii la burtă, că-ţi îngheţau maţele, pîinea era îngheţată tun —, una la subsuoară, aşa cum ţineai pătura aia şi una pe unde puteai; nu amîndouă în acelaşi loc, că îngheţai. Eu pe altul nu l-am văzut, că nu aveam cum să-l văd, dar la întoarcere ne căzneam să roadem din coaja pîinii. Ce să rozi, că rodeai din piatră. Aveai mare şansă dacă găseai o coajă mai stîlcită, mai desprinsă, ca să poţi să o mănînci. Rodeai sticlă. Ei, pînă la urmă am ronţăit, cît să ronţăi, că îţi crăpau dinţii, trebuia să te ţii de ăla din faţă, să ţii pătura şi pîinea, cădea, cădeai şi tu, interesul era să nu pierzi pîinea. Se formase cordonul, unii veneau, alţii se întorceau tot pe lîngă ei, deci nu se mai pierdea urma, îţi mai puteai permite o desprindere de fusta celui din faţă. Era o muncă titanică prin zăpada aia să mergi în felul ăsta, nici nu-ţi vine să crezi! Pîinea o lăsai aici în poartă, desfăcuseră ei lîngă un zid acolo cu lopeţile, o aruncai ca pe lemnele tăiate, făceau trosc, trosc, trosc. O astupa zăpada imediat. Erau caralii şi aici la descărcare; mai zicea unul: „Care ai ronţăit din pîine?" „Au ros-o şoarecii în vagon, domnule!" Sărmanii şoareci ar fi fost pietricele dacă ar fi existat. Oricum, nu ne vedeau feţele şi ce nu face omul pentru o aşchie de pîine...

Eu am făcut două ture. Nu cred să fi fost mulţi care să fi făcut trei. Că nu se puteau face. Dar la a doua tură am luat patru pîini şi am descărcat numai trei. Performanţă unică printre cei din baraca noastră. Apoi cînd am ajuns în baracă, vai de mama noastră. În trei zile ne-am uscat. Se mai duceau alţi băieţi, organizat, aşa, şi răscoleau acolo la lemne. Reuşeau să aducă una, două traverse pe zi. Aveau creozotul ăla pe ele,

un fel de petrol în care se fierb să nu putrezească, ardea creozotul o oră şi apoi ardeau şi ele. Cît era zidăria sobei de groasă, se încălzea bine şi ne-am uscat pe rînd acolo. Era un miros teribil înăuntru.

Aşteptam şi noi să vedem pîine în ziua următoare. Ei, n-am văzut-o nici în ziua de azi! Nu i-a durut pe ei de noi, ci de familiile lor. Se înmulţiseră ca iepurii, aveau unii caralii şi cîte cinci-şase copii. Locuiau acolo, în Oraşul Nou Poarta Albă. Doar s-au servit de noi ca să le-o aducem. Oare cîţi ar mai fi ieşit voluntari la cărat în condiţiile date, dacă ar fi ştiut pentru cine o aduc? Apoi, dacă au trecut vreo două zile şi n-a ajuns pîinea la noi, ne-am luat gîndul de la ea. Afară viscolul a continuat vreo şapte-opt zile. Eu însă aveam o problemă: pîinea pe care am reuşit să o iau atunci.

La intrarea în baracă, în afara ei, în marginile tranşeei de acces din zăpadă, urinau foarte mulţi, nu aveau cum altfel, şi nu o puteam înfige în zăpada aia. În interiorul barăcii, în dreapta şi în stînga se aflau două uşi: la biroul brigadierului şi la spălător (o ţeavă cu mai multe găuri, la care se puteau spăla 10-15 o dată). Însă acum nu mai curgea apa. De unde, dacă totul era îngheţat? Spălătorul avea o fereastră cu un geam spart şi am băgat pîinea prin geamul spart în zăpadă, afară. Nu mai era chiar cu toată coaja, am mai ros eu din ea cînd mă puteam strecura neobservat acolo. Dar cu frică. N-o puteam aduce în dormitor, era imposibil să nu te simtă cineva, chiar şi după miros, dacă nu te vedea. Riscurile erau mari. Foamea, de multe ori mai mare. Foame, foame, foame... Îmi veneau gînduri, nu mă lua somnul, gîndul la pîine. Nu că să nu mi-o ia, ci mai mult că o am numai eu. Ei, îmi iau curajul şi mă duc la generalul Pretorian. Era omul care mă iubea foarte mult pe mine; avea aşa, nu ştiu ce, pentru mine. Nu m-am dus cu pîinea în braţe, de! Şi-i zic în şoaptă aşa:

— Domnule general, vă pot oferi şi dumneavoastră o bucată de pîine!?

— Mulţumesc foarte mult! Dar de unde ai tu pîine? mi-a răspuns calm, cu tact.

— Păi, alaltăieri cînd am fost... aşa, aşa, i-am povestit.

— E încă îngheţată?

— S-a mai muiat un pic coaja şi am mai ros-o! În rest e întreagă...

— Măi copile, acuma să o împarţi în 100 de bucăţi e o problemă; dar încearcă şi tu în 15-20 de bucăţi şi dă la care e mai dărîmat, aşa mai... orientează-te!

— Şi dacă-i dau un dumicat tot nu-l îndrept, barem să simtă ceva din ea cîţiva... eu m-am gîndit la dumneavoastră; sînteţi mai în vîrstă, noi mai rezistăm din tinereţe, din...

— Nuu, nu!

Ei, domnule, n-a primit omul ăsta nici un pic. Şi de multe ori făcea educaţie cu noi:

— Cînd luaţi mai multă mîncare, nu o mîncaţi toată o dată, nu e bine, vă învăţaţi stomacul cu mult, şi o dată or zice ăştia „nu mai avem" sau plecaţi la cîte o cursă cu nimic în traistă sau complet insuficient şi ce faceţi atunci?

Multe vorbe bune, multe sfaturi părinteşti aşa, care ne-au prins bine. Dar nu toţi ascultau. Erau unii care, dacă prindeau o sfeclă, o rodeau toată seara şi credeau că pînă dimineaţa trebuie să le curgă şi lapte...

Am plecat ruşinat de fapta mea că am luat o pîine şi de gîndul meu că se va bucura oferindu-i. Bătrînii erau slăbiţi tare, resemnaţi aşa... Eu credeam că doar un pic de lapte şi miere (mă rog o bucată de pîine) ar lipsi ca să facă ceva... de fapt ei erau împăcaţi cu sine şi cu Dumnezeu şi se dedicau nouă, eram copiii lor şi ne voiau vii şi întregi dincolo de situaţia în care ne aflam. Ei nu se vedeau ajunşi la capăt vii.

Aveam printre militari cîţiva buni prieteni, dar am fost cam egoist, că doar jumătate am împărţit-o cu ei, cealaltă jumătate tot eu am mîncat-o, în cîteva zile.

A ţinut viscolul vreo şapte-opt zile, iar situaţia cu o gogoaşă pe zi, vreo douăsprezece. Foame, jale mare, mîncam zăpadă, de foame. Mîncam zăpadă, domnule, numai să mişte un pic maxilarul, altfel ce să mănînci? De unde să iei? Să rozi giurgiuveaua geamului?

Moartea porcilor

Dacă s-a oprit ninsoarea, am mai ieşit şi noi pe-afară. Stranie senzaţie asta, fără garduri şi secţii, doar găuri şi tumuli în jurul lor, prin care se intra şi se ieşea în barăcile devenite bordeie, morminte. Alb de la un capăt la altul şi strălucind, te dureau ochii, iar de găsit, ce să găseşti de mîncat? Mai ieşeam şi noi la o lopată, la aer, dădeam zăpada de la geamuri să intre lumina, acolo jos era îmbîcseală, umezeală şi mai frig decît afară.

Ne pomenim cu unul, de prin Craiova era, nu-mi amintesc numele, era la secţia de drept comun; nu-i cunoşteam motivul condamnării iniţiale, dar, în puşcărie fiind, s-a aflat că are un Napoleon şi atîta l-au bătut, şi l-au bătut, pînă a spus unde îl are, îl ţinea în tocul de la pantof, şi l-au condamnat la 10 ani. Deci vine ăsta şi zice:

— Băi, discutau doi caralii, i-am auzit eu, că mor porcii.

Aveam vreo 200 de porci la porcărie, cai, vreo şase vaci, măgari printre care Stan şi Culai. Animalele au rezistat destul de bine pentru că acolo, lîngă grajduri şi în ele, au apucat să aibă fîn, paie, dar cu porcii treaba era gravă. Ei, cu vorba ăluia a încolţit ideea că am putea avea carne... Cam pe seară aşa, vine altul:

— Băi, care cumpăraţi carne de porc?

— Unde-i, mă, carnea asta?

— La poartă, acolo.

Ne-am cam bulucit pînă acolo, se putea circula peste barăci, doar gropile de coborîre în ele le ocoleam, şi ne-am dus la poartă. Se săpase în căutarea barăcii şi a porţii şi, nu exagerez, în vecinătatea lor era un munte de zăpadă de vreo 12 m înălţime. Ziceai că cine ştie ce aşezare neolitică au dezgropat, aşa păreau săpăturile alea. Acolo, la un dos, erau cei ce vindeau. Dintre deţinuţi erau. Noi aveam bani (nu mulţi, 25-30, maxim 50 de lei de persoană se dădeau din cei pe care îi aveam pe CEC, pentru munca prestată), dar pe cartelă, cu care puteai cumpăra. Te duceai la magazin, îţi tăia un pătrat de un leu; cît luai, atîtea bonuri îţi tăia. Ăştia care aveau carnea erau dintre cei ce lucrau la grajduri.

— Bă, da' nu-i moartă carnea asta?

— Ce moartă, bă, că l-a tăiat viu. Uite, dacă vrei, acuma bag eu o bucată în gură!

— Cum o vindeţi?

— Doi lei kilogramul de carne.

Aveam vreo 15 lei pe cartelă. Carnea era frumoasă, cu puţină grăsime aşa, salivau pe lîngă ea, na, furia aia de foame, de amăreală, dar nu mă puteam hotărî să cumpăr de teamă, o fi fost, nu o fi fost mort, vreo epidemie, ştiu eu? Însă vine atunci unul din banda lui Fintea, care l-a tăiat pe Ţurcanu, ardeleni de ăştia, cinstiţi îi ştiam, nu minţeau şi zice:

— Băi, n-a murit nici un porc, vedeţi-vă de treabă! Tăiem acolo peste ce dăm. Cumpăraţi care aveţi bani, carnea e bună. Şi noi am mîncat.

Parcă mi s-au desfundat o dată nările şi simţurile, ca în săptămîna luminată, cînd miroase totul a mir oriunde ai fi, dacă ai ţinut postul şi dacă crezi, ca în zilele cu teii înfloriţi,

cînd îi simţi de la kilometri, aşa acum, mirosea peste tot a friptură de porc. Poate chiar că unii făceau deja fripturi, dar mie pînă în clipa aia nu mi-a mirosit şi n-am poftit, iar acum mi se părea că mirosul iese din carnea crudă. Am cumpărat de 8 lei, cam 4 kilograme, de unde cîntar? A fost o seară de vis. Ne lingeam degetele, că pîine... de unde? Fiecare a fript-o cum s-a priceput. În sobă, cu foc făcut din contravîntuirile fermelor de acoperiş...

A venit şi comandantul, s-a uitat, a văzut şi a zis: „Să le facă ce le-o face, decît să moară." Asta i-a fost vorba. De aprovizionat, nici nu se punea problema. Nu circula nimic. Umblau zvonuri despre avioane că or să ne paraşuteze alimente, dar... zvonuri au rămas. Aşa au fost sacrificaţi porcii, nu toţi într-o zi, erau şi mari, şi mici, dar chiar dacă i-ar fi sacrificat toţi într-o zi, nu se punea problema păstrării ei la rece. Era gheaţă peste tot.

Sub cerul liber

În criza aia de lemne de foc şi cu viscolul de afară, se căutau fel de fel de soluţii pentru a mai pune un lemn în sobă. Să arzi haine, să arzi bocancii cu tălpi de lemn... nu erau soluţii bune, te condamnai să nu mai ieşi din baracă. Atunci au dat o gaură în tavanul barăcii şi au urcat în pod. Acoperişul şi tavanul erau menţinute de ferme din lemn cu contravîntuiri. Tot în pod erau lopeţile cu cozi din lemn. S-au folosit la foc multe cozi, dar au rupt şi multe contravîntuiri la ferme. Şi cartonul asfaltat din acoperiş îl mai rupeau fraierii, să aibă cu ce aprinde focul. N-au luat totul o dată. Dar azi ceva, mîine ceva, pînă au mai rămas trei-patru popi pe fermele alea. Toate diagonalele dispăruseră. Nu mai spun de acoperişurile closetelor, care au dispărut cu totul.

Acum a stat viscolul, mai apărea şi soarele, a început să se înmoaie zăpada, noi am ieşit la făcut accese. Măi şi ne pomenim într-o seară... vfuup! a căzut tavanul peste noi. Care au fost la cracă — la primul rînd de paturi de sub tavan —, ăia l-au văzut pe Dumnezeu. Vai de mama lor. Să nu te aştepţi, şi să-ţi pice o pleaşcă de moloz în nas... Tavanul era făcut din tencuială aplicată pe şipci. Tencuiala a căzut. Nu era mare înălţimea între rîndul patru de paturi şi tavan, dar oricum greutate, de! S-a umplut dormitorul cu moloz, praf şi, bineînţeles, printre şipci vedeam acum dezastrul din pod. Găuri în carton prin care intra apa direct pe noi. Şi nu numai apa, dar acum, fără tavan şi cu găuri în acoperiş, eram ca afară. Frig, mamă... frig şi umezeală... Foame, frig şi umezeală, adică ploaie în cap, şi poftim viaţă! Cei de pe cracă, cu saltele de paie ude şi pătura udă, erau ca şoarecii în apă, ce mai!... Nu mai zic de curentul de aer. Focul în sobă îl făceam şi să uscăm paturile acum, că altfel căldura dispărea în pod. Nu ţinea la noi decît dacă ne lipeam de sobă.

În fine, a dat Dumnezeu şi s-a reuşit să se pună în funcţiune bucătăria. Mai aveam o zeamă, am auzit chiar că Gheorghiu, comandantul, ar fi vizitat o baracă în timpul mesei şi le-a urat poftă bună la zeamă, ce nu credeam să auzim în închisoarea asta. O urare de bine.

Dacă s-a pus în funcţiune bucătăria, acum trebuiau deschise accese de aprovizionare. Încet, încet, în legătură directă cu vremea de afară în vizibilă îmbunătăţire, ne-am organizat şi noi în brigăzi — un fel de a spune brigăzi, că dacă făceai vînt unuia cu degetul, cădeau trei — şi am luat cunoştinţă cu ce avem de făcut. Eram supţi, domnule, stafii ieşite din mormînt. Ne mai dăduseră şi nişte bocanci cu talpă de lemn, dar mai aveam şi din ceilalţi. Cu ăia din talpă de lemn cum să mergi, că nu se îndoiau. Trebuia să calci cu talpa drept,

să salţi piciorul, parcă defilai continuu şi aveai marele dezavantaj că la zăpadă se făceau tălpi groase de 15 cm. Te răsturnai. Papainoage din zăpadă. Dacă ar fi fost flexibile, zăpada s-ar fi desprins. Au adus de prin depozite lopeţi noi, cele mai bune lopeţi, „inima lui Stalin", mari, întoarse lateral, dar nepotrivite pentru noi în halul în care ne aflam, nepotrivite şi pentru zăpada tasată, piatră nu alta. Era crimă, de! Nu puteai ridica un calup de zăpadă pe mărimea lopeţii. Ne-au scos să deszăpezim linia de cale ferată. Era din nou muncă normată ca în vremea Canalului. Plăteau cei de la căile ferate şi foarte bine. Ne-au împărţit pe brigăzi: Castelu, Dorobanţu, Poarta Albă, Basarabi. De aici au preluat sectorul cei de la 5-Culme şi mai departe alţii.

Ideea era să deschidem un fir de cale ferată. Dar pînă să-l deschizi să te ferească Dumnezeu. Stratul de zăpadă avea o grosime medie de vreo cinci metri, cu o pantă la taluz de 2 la 1 şi cu gabaritul minim egal cu lăţimea traversei 2,40 m la bază, rezulta la partea superioară cam 25-30 de metri lăţimea canalului ăsta prin zăpadă. Se lucra pe trepte laterale şi în frontul de înaintare. Adică cei de la bază aruncau zăpada pe o treaptă cam la un metru şi tot aşa cei cinci metri iniţiali, dar ceea ce noi evacuam se depunea lateral, formînd ca nişte diguri laterale tot de vreo cinci metri. O tranşee enormă, greu de închipuit fără să vezi. Munţi de zăpadă. Muncă de Sisif alcătuit din mii de schelete cum eram noi. Am reuşit deschiderea unui fir şi apoi pentru a doua linie încărcam în vagoane. S-a muncit la zăpadă mai mult de o lună. Pînă către jumătatea lui martie. Eu tot normator am fost. Se scoteau nişte norme foarte mari şi se plăteau extraordinar de bine. Una era să iei o lopată de pămînt şi alta era să iei un calup de ăla cît te ţinea burta, să-l arunci. Că te uitai cui îl aruncai, pe cine aveai

pe releu pînă sus, că dacă următorul nu putea să-l dea mai departe trebuia să-l taie în două.

Toate pagubele făcute la fermele de acoperiş şi closete au fost calculate şi ni le-au reţinut de pe CEC la fiecare în parte, din banii cuveniţi pentru munca prestată.

Dacă munca era cum era, în baracă ploua peste tot; au început lent să se topească zăpezile, mai întîi de deasupra barăcii, pentru că se încălzea din două părţi: deasupra de la soare, dedesubt de căldura sobelor şi respiraţiei noastre; apa în lateral nu se putea scurge pentru că zăpada era peste coama învelitorilor făcute ciur — vă imaginaţi că ne ploua şi în gură; nu aveai unde să stai. Dacă ne-ar fi lăsat noaptea în cuiburi de zăpadă pe canalul şinelor, ar fi fost mai bine. Dar trebuia să venim la masă seara... un fel de a spune masă. Cu toate astea, parcă nu voiam să murim încă... se simţea aerul de primăvară.

Planton la morţi

Trebuia să facem planton. Era un avizier mare acolo şi brigadierii, normatorii şi alţii erau trecuţi pe tabel şi ştiau noaptea în care făceau planton şi locul pe care îl vor păzi de la ora 10 seara pînă la ora 6 dimineaţa. Stăteai în faţa porţii — a îngrădirii cu sîrmă ghimpată — în poziţie fixă sau te mişcai de colo, colo în 10 metri, după caz. Se făcea planton la spital, la grefă, aproape de poartă, la bucătărie, la magazii, la pichetul de incendiu, garaje şi alte locuri. Era un fel de autopază interioară: să nu iasă vreun deţinut să sară împrejmuirea, la alte secţii, să nu iasă afară din spital, să nu vină din afară în spital, să nu se spargă, să nu se fure, după loc şi caz, de astea. Treceau trei ronduri pe noapte din caralii care verificau plantoanele că sînt în post şi nu dorm. Dacă te găsea dormind,

mai făceai o noapte şi vai de mama ta, că nu te scutea nimeni de munca de-a doua zi. Se stătea în aer liber şi nu în vreo cabină de pază.

Era o noapte frumoasă de sfîrşit de martie, după nenorocirea de iarnă care a trecut peste noi. Primăvara a fost timpurie. Făceam de planton la poarta spitalului, o baracă mare, mare, cu două accese. Pe unul intrau deţinuţii într-un hol. În stînga imediat se intra în baia comună cu 70-80 de duşuri. În dreapta era o fereastră şi o masă de disecţie îmbrăcată în tablă. În faţă era o uşă dincolo de care nu ştiam ce se află. De regulă în faţa ei, cînd veneam noi la baie, se afla sacul cu DDT cu foale. Te făcea tot o făină cînd ieşeai din baie. Strănutai pînă la baracă precum caii cu nărav. Mai bine nu mai făceai baie. Şi de parcă n-ar fi fost de ajuns, cînd brigada era la baie se ducea altul cu foalele alea şi dădea pe toate păturile. Le albea. Era un dezastru. Mirosea urît, strănutai, unora le venea rău, trebuia să speli gamela, cantarola — se purta la şold, legată, şi la baie şi peste tot. Balanga, balanga, balanga. Vite cu clopote. Asta era cea mai mare nenorocire: să rămîi fără cantarolă. Îţi primeai mîncarea în pumni. Numai cînd mîncai o scoteai, o spălai sau o lingeai şi o puneai la loc.

Al doilea acces era pentru fochişti, tot dintre deţinuţi. Aveau acolo focarele, cazanele, ştiu eu ce dichis aveau ei acolo? Construcţia avea un coş foarte înalt pentru fum, deci cu foc încălzeau.

Trecuseră primele două ronduri, era aproape ora 4 dimineaţa. Ei acuma, na! eram obosit. Ziua la muncă, noaptea planton, cît să rezişti? Sub fereastra barăcii se aflau vreo trei cutii de astea cam de doi metri lungime, una peste alta. Deasupra lor, nişte pături întinse. M-am aşezat pe lăzile alea. Am stat, era cam moale aşa, îmi plăcea, cu spatele la perete, moţăiam cu urechile atente la zgomote. Mai ieşeau deţinuţii din spital, se duceau la closetele din curtea spitalului, mişcări de astea

de dimineaţă. Îmi era teamă de venirea ultimului rond. Parcă aţipisem un pic şi acuma na, în poziţia aia te mai schimbi. Ca să stau mai bine am pus cotul într-o parte. Picioarele mele deja nu erau jos, doar vîrfurile atingeau, că alea trei lăzi erau cam înalte. Cînd am pus cotul aud ghiorţ, ceva ghiorţăind acolo. Nu eram prea fricos, dar oboseala aia m-a făcut să tresar într-un fel. Ce cîini, ce pisici în lagăr? Nu exista aşa ceva. M-am ridicat de pe lăzile astea, am aprins o ţigară şi dau de un capăt o pătură la o parte, de fapt erau două, da' strînse jumătate pe lungime. Ei, acolo am încremenit. Am încremenit, pur şi simplu. Pentru că deja se făcuse lumină, mai era şi un stîlp de lumină în faţa spitalului, se vedea. Sub pătură erau un cap de om şi două picioare. Asta m-a îngrozit pe mine. Dacă vedeam numai capul, ştiam că e mort. Dar pînă atunci eu nu ştiam ce se petrece acolo la baie. N-am ştiut pînă atunci. Imediat m-am dus în faţa porţii pe care trebuia să o păzesc şi a venit un caraliu, rondul.

— Ce faci, mă?

— Păi de serviciu, ce să fac?

După ce a trecut el, s-a dus departe pe la secţiile B pe acolo, deci trecuse un rînd de barăci, nu mă mai vedea, am băgat mîna în poartă şi am deschis belciugul. Dar asta am făcut-o de frică, eram îngrozit de ce am văzut acolo. De unde curaj să mă întorc să dau păturile la loc! Ştiam unde doarme doctorul Blazian. M-am dus şi am bătut în geam. După un minut aşa, iar am bătut.

— Cine e?

— Domnu' doctor, să trăiţi! Mă iertaţi, vă rog frumos, vreau să spun ceva!

— Care eşti, mă?!

— Eu, Gheorghe!

Mă cunoştea. Venea de multe ori în inspecţie şi eram normator, umblam la o instruire, una, alta, am şi vorbit cu diferite

ocazii. Părea om cumsecade, sufletist. Era şi el deţinut, condamnat prin 1937-1938 la 25 de ani muncă silnică. Şi-a omorît nepoata, studentă, pe care o medita, ca să nu spună că a încercat să o violeze. A tranşat-o şi a aruncat coletele cu bucăţi în diferite locuri: în parcuri, în Dîmboviţa la podul Şerban Vodă. Părinţii ştiau unde se ducea fata lor. A fost arestat, era deţinut la Prefectura Bucureşti şi nu recunoştea nimic. N-au scos nimic de la el şi urma să fie eliberat. Atunci Ceacanica, un poliţist renumit, a intrat noaptea foarte uşor în celulă, el dormea şi i-a pus în faţă un tablou al fetei mărime 30/40, după care l-a trezit. Şocul cînd a văzut portretul a fost aşa de puternic, că a recunoscut crima şi a fost condamnat. Nu avea faimă. Aici pe Canal şi-a făcut-o. Bună. Povestea am aflat-o de la un alt doctor militar deţinut, de prin Braşov.

— Stai, mă Gheorghe, că ies afară. Dar ce-i cu tine?

— Sînt de gardă, da' am văzut ceva şi mi-e frică tare!

— Stai, că vin imediat.

Baraca lui era bine aranjată, stil spital de campanie: hol, saloane, nu hală ca dormitorul nostru. A aprins lumina pe hol şi a ieşit afară. Fumam.

— Mai aruncă, mă, ţigara aia. După ce că eşti slab, mai şi fumezi... ce e cu tine?

Nu prea i-a convenit că l-am trezit, el toată ziua cu morţii, vai de capul lui. Dar ştiam că şi dacă se supăra, îi trecea imediat, avea suflet bun.

— Ai nevoie de ceva, te doare ceva, de ce m-ai sculat?!

— Domnule doctor, iertaţi-mă, nu mă doare nimic, dar am văzut acolo, în lăzile alea, ceva!

— Ei, ce-ai văzut, nişte morţi.

— Da, domnule, da' am stat pe ei!

— Păi cine te-a pus să stai?

— N-am ştiut. Eram obosit...

— De asta te-ai speriat tu? Vezi de treabă... La ce oră te schimbi?

— La şase.

A privit ceasul, el avea voie să poarte ceas.

— Mai ai un pic şi te schimbi.

— Eu acolo nu mă mai duc!

— Bine, stai puţin.

Era îmbrăcat numai în pantaloni, dezbrăcat pînă la brîu. Se afla un robinet acolo, s-a spălat în grabă, s-a frecat cu prosopul, a intrat înăuntru şi a ieşit îmbrăcat în halat. Gongandin sunase deşteptarea, a început foiala bolnavilor pe ici, pe colo, dar eu nu puteam pleca din post pînă la şase.

— Aşa, măi Gheorghe, să nu mă mai scoli altă dată!

— Păi în viaţa mea n-o să mai stau pe morţi, aşa că nu vă mai trezesc.

— Hai să mergem!

— Eu nu mai merg acolo! Tremuram aşa...

— Vino, mă, încoace!

M-a prins aşa de mîneca mantalei, n-am opus rezistenţă, dar el a muiat tonul, abia acum a înţeles că eu sînt cam şocat şi zice, în timp ce mergeam:

— De, mă, nişte oameni care au murit, aşa cum se moare mereu; şi de la tine din baracă au murit, şi de la ăia, şi de la ăia, şi de la ăia. Mor oamenii, ce vrei? Asta e! Ce, trebuie să te sperii?

Poate crezînd că scoate frica din mine, cui pe cui se scoate, o fi zis, m-a tîrît de mînecă pînă la lăzi, a tras păturile la o parte şi m-am dumirit. Erau doi morţi, unul cu capul la picioarele celuilalt...

— Uite, bă, pe ăştia trebuiau să-i ducă Stan şi Culai as-noapte la cimitir, să fie îngropaţi, dar n-a semnat medicul-şef pentru ei!

— Şi în cutiile astea jos, ce e?

— Tot morţi!

— Tot ce-i aici?

— Da!

— Tot aşa, tot aşa?

— Ia vino, mă, încoace, să te vindec eu pe tine!

Eu am crezut că-mi dă vreo palmă. De unde! El a băgat cheia în uşă şi a deschis-o. Se deschidea înăuntru şi astupa jumătate din fereastra sub care se aflau morţii în lăzi, afară. Am intrat în holul din care, cum am spus, în stînga se intra în baie, iar în faţă se afla uşa aceea niciodată deschisă. Acuma nu mai era sacul în dreptul uşii. A deschis-o, nu era încuiată. S-a dat într-o parte cu mîna pe uşă. Domnule, am văzut atunci o imagine de care n-am mai putut să scap niciodată: de jos, de pe ciment, şi pînă sus, la plafon, erau numai cadavre. Numai cadavre, unul peste altul aşa. Toţi goi. Cam un metru şi jumătate păreau în dezordine, că erau şi cu faţa şi cu dosul şi numai mîini sau picioare. Dar deasupra lor, încă un metru şi ceva (clădirea avea cam trei metri) păreau stivuiţi ca zidăria. Am văzut la cei care erau cu picioarele spre mine că aveau atîrnate, legate de degetul mare de la picior cu sfoară sau cu sîrmă, plăcuţe de lemn cu numărul de marcă. Ştiam că se moare, am avut şi cunoştinţe care au murit, dar una e să vezi un mort, să-i duci o floare, chiar şi de păpădie dacă alta nu e, şi alta e să vezi aşa ceva... Atîta omenire moartă te face gîză, te striveşte... ce sens toată zbaterea asta, mama ei de viaţă!

Da' n-am tremurat, nu m-am muiat, doar mic, mic m-am simţit. Aşa... resemnat. Asta e!

— Cîţi sînt?

— Vreo treizeci de metri cubi!

Cu asta nu mai e nimic de spus. Era chiar să spun „bine". Dar m-am întors cu spatele şi am ieşit.

— Iertaţi-mă! Să trăiţi, domnule doctor!

Era duminică şi urma să venim la baie...

„Mămicăăă, a venit Gheorghiță!“

Cam pe 20 februarie, așa, în toiul zăpezii ăleia mari, se dăduse drumul la bucătărie, m-a chemat domnul Keller, locotenentul ăsta, la el, la grefă și mi-a zis:

— George, îți cunoști dosarul?

— Cum să nu!

Îl știam și unde este, avea o diagonală albastră.

— Ia-l de acolo!

— Ce bucurie mai am?

— Hai, mă, ia-l!

L-am luat.

— Lasă-l aicea pe birou. Du-te mai întîi pînă la bucătărie, am dat acolo niște cartofi să mi-i prăjească. Adu-i încoace.

Erau amărîți și ăștia, domnule, nu erau... vai de mama lor cîte unii. Ei bine, Keller era ofițer, dar mînca tot acolo. Aveau și ei popota afară, da' acuma, cu înzăpezirea asta, cu nenorocirile astea, se organiza mai greu treaba. M-am dus. Am trecut pe la CEC, pe la Azimioara, să ajung la bucătărie și-mi zice:

— Băi Gheorghe, un' te duci?

— La bucătărie.

— Cînd te întorci, să treci pe la mine. Să nu cumva să nu treci!

— Trec!

Am primit de la bucătărie cantarolele cu cartofi, erau tăiați în jumătate și prăjiți în untură, cu usturoi pe ei, pîine avea, și la întoarcere Azimioara mi-a spus:

— Băi nenorocitule, pleci acasă, bă!

— Cum plec, mă, acasă, răspund după o pauză scurtă de gură-căscată.

— Uite așa bine. Ți-a venit o adresă, nu știu ce, dar trebuie să faci o contopire.

— Păi de unde ştii tu?

— Păi cum, eu n-am evidenţa aici, nu ştiu ce fac? Dar nu ţi-a spus Keller?

— De la el am plecat, la el mă duc!

Am şi plecat. Domnul Keller nu ştia că acuma ştiu de adresă, mai căuta să întîrzie momentul, mi-a pus şi mie cartofi într-o gamelă, da nu-mi mai ardea de nimic. Ce să mai mănînc, frate! Am luat dosarul, l-am deschis şi în el am găsit adresa într-un plic. Scria cam aşa: „Curtea de Casaţie şi Judecătoria Municipiului Bucureşti. Către Penitenciarul Poarta Albă... Se reduce pedeapsa deţinutului X, tata, mama, datele de naştere etc., de la cinci ani la un an şi jumătate, urmînd a fi pus în libertate la primirea prezentei adrese." Deci ăia nu ştiau că eu mai am o belea mică de doi ani condamnare. Keller zice:

— Pune mîna şi fă o cerere de contopire!

Am scris: Către Tribunalul Militar Constanţa: Domnule Preşedinte, subsemnatul cutare, cutare, rog să-mi aprobaţi contopirea mandatului de un an şi şase luni rămas în urma recursului din data, numărul... în pedeapsa de doi ani din anul... etc., semnez.

Am dat-o. Parcă mă şi vedeam liber. Altfel îmi păreau mie acum ploaia din baracă, frigul, deszăpezirea la calea ferată. Simţeam aşa că primăvara vine prin lăuntrul meu şi nu numai pe afară.

Se terminase cu calea ferată, se luminase afară, doar cîteva grămezi de zăpadă mai aminteau de nebunia iernii trecute şi tavanul fără tencuială, de calvarul nostru. Pe 3 aprilie m-a chemat Keller.

— Băi George, după cîte ştiu eu, ai o fetiţă.

— Da, domnule locotenent.

— Ţi-e dor de ea? Ai mai văzut-o, n-ai mai văzut-o?

— N-am văzut-o de doi ani. Dar de ce mă întrebaţi?

— Ia un pachet de ţigări! Pe nouă pleci acasă!

— Mi-a venit contopirea?

— Da!

Atunci m-a luat o ameţeală aşa... am simţit că ceva nu e în regulă, cred că inima slăbită... Adică n-am rezistat. Am ieşit din birou fără voie, fără scuze, am ieşit pe scări aşa, de acolo m-am dus la o bară unde fusese cîndva un teren de fotbal... am stat lîngă bară mai mult de zece minute. Nu mai ştiam ce să fac. Eram aşa... nici nu puteam să plîng, nici nimic, mi se golise tot din cap şi corp. Atunci a venit Azimioara spre mine, m-a văzut şi zice:

— Ce faci aici, eşti cam galben la faţă!

— Ei, nu mă simt prea bine.

— Ce ai?

— Mi-am adus şi eu aminte de multe...

— Lasă, bă, fii bărbat! Nu te mai gîndi la ce a fost, la ce o să fie, asta o să faci cînd ieşi afară. Ai scăpat de necazuri. Pe nouă eşti liber.

Era evident în temă cu astea. El trebuia să-ţi calculeze drepturile, să actualizeze CEC-urile, ce urmează să primeşti în mînă, cît se reţine. Ştia.

Ieşisem din producţie din astea, gata, nu mai aveam probleme, mă mai plimbam pe la barăci, pe unde mai cunoşteam şi eu prieteni, consăteni, din judeţ, adrese, vorbe de dus, una, alta. Scriam adresele pe o curea din asta de piele în interiorul ei şi se acoperea scrisul cu dublura.

Pe 9 aprilie m-am prezentat la Azimioara. Mi-a dat CEC-ul, ne-am îmbrăţişat, mi-a spus să trec pe la el pe acasă (am trecut). Era condamnat, însă avea legături bune cu casa, ştiam eu, şi caraliii îi făceau servicii, apoi doar la el şi la domnul inginer Iarka se putea bea cafea... de unde cafea atunci şi acolo... Am primit 60 de lei în mînă, pe CEC aveam 21 000 lei, bani mulţi după reforma monetară din 1952. Banii erau din

cota de 40% ce ni se cuvenea, minus reţinerile pentru pagubele din iarna trecută. Mi-am cumpărat o pereche de pantaloni, tenişi, o cămaşă cu mînecă scurtă şi atît. Mi-am făcut valiza şi hai în poartă. Aici se primea foaia de liberare şi se mai semna un angajament pe care scria că-„... nu am voie să spun nimănui ce am văzut, pe unde am fost, pe cine am cunoscut etc... în caz că nu voi respecta... voi fi pedepsit conform legilor în vigoare".

Deci nu aveam voie să spun nimic, unde am fost, pe cine am văzut, cu cine am vorbit, generali, politicieni etc. Mut şi mulţumiri partidului!

Normal era să primesc foaia de liberare în mînă, apoi pe baza ei, foaia de drum cu destinaţia cea mai apropiată gară de domiciliu. Eu am zis Budeşti. Cu ele în mînă eram liber, însă n-am primit foaia de liberare şi nici biletul de tren.

Era în poartă un sergent, Baltac — avea automatul la el şi îmi zice:

— Măi Gheorghe, foaia şi biletul sînt la mine.

— Domnule sergent, azi e ziua mea de liberare. Nu sînt liber?

— Te însoţesc şi pe urmă ai să fii liber.

O dată am îngheţat; ce-o mai fi, Doamne, ce am mai făcut? gîndeam eu. Parcă m-a citit şi zice:

— Lasă că nu-i nimic grav, ai să vezi tu despre ce e vorba.

La poartă, o maşină carosată, o „Pragă" a lagărului. Ne-am urcat în ea şi am ajuns la Constanţa. Ne-a lăsat la intrarea dinspre Ovidiu, pe bulevardul I.V. Stalin.

— Domnule sergent major...

— Băi, să nu fugi! Am pistolul la mine...

— Domnule, dar nu sînt liber? Ce mai aveţi cu mine!

— Ţi-am spus, fără prostii! Uite, am dosarul tău aici, foile... tu ai răbdare!

Am pornit pe jos, ţineam aproape de el, îmi venea să zburd, aşa ciudată stare: şi liber, şi legat... cam ca un cîine în lesă elastică. Am mers pe tot bulevardul ăsta pînă la piaţa Ovidiu. Aici după colţ era Banca, imediat după colţ — fosta mea unitate DRM2, ciankaişiştii, şi după aia venea sediul Securităţii în capătul celălalt al corpului clădirii. Cunoşteam unde era Securitatea şi el a arătat nu ştiu ce în direcţia aia. Am urcat un etaj pe scări, s-a uitat el încoace, încolo, a găsit uşa căutată, a bătut şi am intrat. În birou era un colonel. După salut, i-a înmînat dosarul. Avea o mustaţă neagră, mare şi stătea îngîmfat în scaunul lui.

— Ce faci, bă banditule!

Acuma aveam curaj, nu mai au ăştia treabă cu mine, că ce am mai făcut, ce mai... că dacă tot sînt civil şi nu mi-au pus nimic pe mîini... că cine ştie ce adîncimi în mine or scormoni ei, să ţin vorba la suprafaţă. Da' în inima mea mă simţeam doar pe trei sferturi liber...

— Ce bandit, domnule, banditii sînt sub sîrmă ghimpată, eu sînt aici!

— Încă eşti bandit. Ia stai jos!

— Pot să fumez şi eu o ţigară?

— Da.

M-am aşezat, mi-am aprins o ţigară, Baltac s-a aşezat şi el aşa mai stingherit, mai cu teamă, şi-mi face semn să nu mai vorbesc, să fiu mai disciplinat...

— Cum ai dus-o, băi, în închisoare?

— Păi eu n-am fost în închisoare domnule, nu ştiu nimic!

— Tot minţi! Bine. Da' pe Canal ai fost?

— Am fost. Militar!

— I-auzi! Ce militar ai fost pe Canal, pază sau...

— La ciankaişişti!

— Ce-i aia, mă, ciankaişişti, păi tu ştii cine e Cian Kai-Şi?

— Cum să nu! E un chinez.

— Cum, mă, noi avem comandanţi chinezi aici?

— Nu, domnule, dar aşa ne zicea nouă, ştiu eu bătaia lor de joc aicea?

I-a zîmbit mustaţa.

— Băi, fii atent... ar trebui să te mai ţin aici un pic...

— Păi cum să mă mai ţineţi, domnule!?

Baltac parcă avea jar pe scaun, dar gura mea cam vorbea singură. În urmă înţelegeam ce spun.

— Da! Văd că răspunzi frumos. Să nu cumva să te pună dracu să spui pe unde ai trecut, ce ai păţit, ce ai văzut, că dracu-i al tău, din nou treci acolo de unde ai venit!

— Domnule colonel...

— Nu „domnule"! Acuma îmi spui „tovarăşe"!

— Păi dacă aşa sînt eu învăţat, „domnule"?!

— Ei, hai, zi cum vrei! Bine, bă! Ai nevastă, ai copii?

— Nu mai ştiu nimic.

— Are foaie de drum? l-a întrebat pe Baltac.

— Are.

— Vezi că mai ai treabă cu tovarăşul şi pe urmă o să fii liber.

— Unde mai am treabă, domnule....

— Băi, gata, hai (un gest de plecare). Dă mîna încoace!

— Ai, domnule colonel, vă bateţi joc de mine, eu vin de sub sîrma ghimpată... să dau mîna cu dumneavoastră...

Parcă-mi era nu ştiu cum, şi respect, şi teamă, şi silă, dar gura mea spusese deja că „vin de sub sîrma ghimpată" şi acum am ales pacea, dar parcă tot...

— Hai, mă, dă mîna încoace!

Am dat-o.

— Să nu ne mai întîlnim!

Eram în picioare şi gura vorbea fără mine.

— Ştiu eu? Pe stradă, pe undeva....

— Bine, bine, să nu mai dai ocazia să ne mai întîlnim.

— Să trăiţi! a spus Baltac şi m-a luat de braţ.

Coborînd treptele etajului şi apoi şi cele patru-cinci trepte dinspre ieşirea de la Securitate, în mintea mea era o învălmăşeală de gînduri incoerente, frînturi, de nu le puteam stăpîni. Băgasem şi tutun în mine cu ghiotura, mîncare nimic, şi am simţit aşa o nevoie de a mă lăsa în pace chiar acolo. Nu mai aveam răbdare. M-am oprit în uşa de ieşire.

— Domnule sergent-major, unde mai mergem, domnule!?

— Măi Gheorghe, eu am o stimă pentru dumneata; că dumneata nu eşti chiar aşa... ai fost normator la noi acolo... eşti un băiat isteţ; fii cuminte! Vei pleca acasă, dar mai avem treabă.

— Ce treabă mai avem? Hai, domnule, dă-mi CEC-ul, scot colea nişte bani (pe cei 60 îi cheltuisem în închisoare cu hainele), mîncăm şi noi ceva, că n-am mîncat de ieri, bem şi noi un pahar de vin, că n-am băut de doi ani; apoi dumneata te duci înapoi la puşcăria aia acolo, eu mă duc în treaba mea...

— Nu! Nu-ţi pot da nimic pînă nu rezolvăm. Hai să mergem!

— Unde merg eu? La mine la unitate?

— Nu! Hai, că vezi tu!

— Hai, bă, pleacă-n moaş'ta, nu mai bîzîi aici, a zis santinela din poarta Securităţii.

— Ce ai, domnule, cu mine, ce-ţi fac?

— Du-te, du-te!...

M-a luat Baltac de mînă, mă scutura aşa, să ies din transă, să tac, să facem ce avem de făcut.

— Hai, taci din gură, să mergem!

M-am urnit. Am luat-o iar prin piaţa Ovidiu, urcăm pe strada pe care venisem, dar după aceea am luat-o pe bulevardul Mircea spre restaurantul Zorile. Am înţeles: nu la prima, la a doua stradă era Procuratura Militară şi Tribunalul

Militar, pe strada Friedrich Engels, 25 bis. M-am oprit. Am stat adică.

— Ce mai caut eu, domnule, la Procuratura Militară? Mai am probleme cu dosarul?

— Nu, nu mai ai nimic, doar o mică lămurire. Dacă stai, poate pierzi ocazia să o rezolvi azi... şi pînă atunci de mine nu scapi...

Iar mi-a pus duşul rece pe şira spinării. Perspectiva de a nu se rezolva azi mă îngrozea. M-am urnit. Ne-am dus la biroul grefierului, nu era nimeni şi apoi la biroul procurorului Creţu, care m-a judecat pe mine (împreună cu căpitanul Kamenitzer). Rotund la faţă, figură de lipovean. Baltac s-a prezentat, au dat mîna şi i-a înmînat dosarul. Mă priveşte aşa... parcă eram lipit de podea şi voia să mă scoale.

— Băi, parcă ai mai crescut... ţi-aminteşti cînd...

— Păi cum să nu!

— Eeeee, îţi trăgeam eu două „boabe" (gloanţe) de nu te mai mişcai de acolo...

— Domnule, eu sînt aici ca să-mi spui de boabe? Ce caut eu aici?

A sunat probabil cu butonul, că a intrat grefierul; i-a dat dosarul şi a plecat. Noi am rămas aici.

— Cum a fost, bă, ai făcut bine că ai dezertat?

— Domnule... bine, rău, asta e! dar n-a fost bine! (mi-am luat seama...) mai bine stăteam să mai fac încă un an armata şi nu mai... aşa...

— Ei, uite vezi, ai greşit, ai făcut un an în plus, ai muncit, mîncare mai proastă...

— Lasă, domnule, că n-o să mai plec militar încă o dată, să iau lecţii. O dată am făcut armata! Una şi bună!

În sinea mea: ce armată? soldat neinstruit, păi dacă eu n-am văzut puşcă decît la alţii, n-am pus mîna pe ea, doar ţeava i-am avut-o în gură... adevărul e că mi-ar fi plăcut să

fac armată şi instrucţie adevărată. Îmi era drag, eram mai mic cînd veneau militarii în permisie, în astea, în sat, mi-era drag. Apoi cunoscusem pe generalul Petala, distincţie, prestanţă, decoraţii, împăcare, era frumos... Dacă n-am avut noroc, ce să mai fac... A intrat grefierul...

— E în regulă!

— Ei bine, băi Gheorghe, eşti liber, da' ai grijă ce faci!

Creţu şi Baltac s-au salutat şi am ieşit. Aveam cu mine echipamentul de la unitate, care trebuia predat. Baltac nu mă părăsea probabil pentru că asta aştepta să fac, dar l-am convins să mergem mai întîi la CEC. Cînd m-a văzut femeia de la ghişeu, probabil tot de-a lor, tot pusă pe provocat, zice:

— Ia uite ce tînăr! Cîţi ani ai...?

— Doi.

— Pentru ce, mamă?...

— Ei, n-am voie să spun pentru ce.

— Dă-mi şi foaia de eliberare.

A văzut acolo pentru ce.

— De ce ai plecat din armată, nu ţi-a plăcut?

Am tăcut; i-aş fi răspuns eu, dar parcă m-am mai liniştit şi nu simţeam că merită, în sensul că nu pe ea trebuie să o înfrunt...

— Cîţi bani vrei să îţi dau?

— 2000 de lei. Erau mulţi, mulţi bani.

— Ce vrei să faci cu atîţia bani?

— Să mă îmbrac, să mai las din ei, văd eu!

Mi-a dat două mii. Am ieşit de la CEC şi am mai mers vreo 25 de metri, pe stînga era un restaurant, Baltac era tot cu mine şi mai mult l-am tras înăuntru. Ne-am aşezat la o masă.

— Ce bei, domnule sergent?

— O ţuică.

— Şi de mîncare?

— N-am bani... mănîncă dumneata.

A venit ospătăriţa.

— Ce aveţi de mîncare?

— Ciorbă de burtă...

N-am aşteptat să mai spună altceva.

— Două ciorbe de burtă şi două ţoiuri de ţuică. A adus întîi ţuica. Am băut-o. A adus şi ciorba, am mîncat-o. Aş mai fi mîncat una, eram topit de foame, dar îmi era ruşine. Am mai chemat discret ospătăriţa.

— Ce mai aveţi de mîncare?

— Avem paceá...

— De ce nu mi-ai spus înainte de paceá?

Paceáua era făcută din burtă, cu usturoi. „Amestecata" era ciorba de burtă cu zgîrciuri de la picioare de vită. Din aia te saturi, nene... pe bune! Ne-a mai adus cîte o farfurie de „amestecată". Am mai cerut vreo 200 de grame de salam de Sibiu, l-a adus pe o farfurie cu nişte măsline şi puţin caşcaval. Am mai cerut şi o sticlă de Murfatlar alb. Am mîncat eu ca flămîndul, slăbit, slăbit cum eram, a mîncat şi el tot atît. I s-a dezlegat limba după ţuică, mi-a dispărut şi mie neliniştea, aveam răbdare să-l ascult fără contre, fără suspiciunea că nu voi fi liber o dată. Am remarcat că era un om domol, aşezat, avea trei copii, lucra pe la birouri. La Procuratură am fost pentru că unii de la Penitenciar nu înţelegeau cum 7 ani de condamnare s-au transformat în 2, iar acum mai era cu mine pentru că misiunea lui era să mă vadă şi în tren. Cînd să beau vin, mi-a zis:

— Nu cred că e bine ce faci, n-ai mai băut de mult... şi n-a fost bine pentru că m-am ameţit ca lumea doar după două pahare... beat, ce mai... sau slăbiciunea...

— Nu m-ai ascultat... trebuia să ajung şi eu acasă, am şi eu probleme, acum să stau cu dumneata...

M-a condus, am ajuns în parcul din faţa teatrului (Maxim Gorki îi spunea), era un soare aşa plăcut în jurul orei 1 după-a-

miază. M-am aşezat pe o bancă. I-am spus că aici rămîn, poate pleca, mi-a spus să-mi iau banii din buzunar şi să-i pun în valiză, apoi a plecat. Am pus banii în valiză şi pe ea sub cap, eram singur pe bancă... M-am trezit cînd mi s-a făcut frig... după ora 4.

În Constanţa nu aveam pe nimeni şi, în cap, un singur cuvînt mi se învîrtea: mama, mama, mama. Nu-mi era gîndul la copil, nu-mi era dor de soţie, nici nu mai ştiam unde sînt, de mă mai aşteaptă... Îmi era dor de mama, ea mă aşteaptă cît va trăi. M-am îndreptat ca împins de spate către gară, era Gara Veche deasupra Porţii 2 a Portului, unde-i acum Tribunalul Constanţa, aveam cîteva minute de mers, am văzut plecările, am vizat foaia, n-am mai predat echipamentul la unitate, nu m-am mai îmbrăcat cum aveam de gînd şi aşa, ca în vis: Bucureşti, Gara de Nord, tramvaiul 24, Gara de Est şi pe la şase dimineaţa eram acasă la Budeşti.

Nu se sculau aşa devreme. Mama săraca nu avea pămînt, trăia din ce lucra. Lua de la alte femei şi le torcea lîna, le făcea pulovere, bătea la război preşuri, una, alta, asta era munca ei, dacă noi am rămas fără tată cînd aveam patru ani şi ea nu s-a mai căsătorit, asta era, muncă şi credinţă în Dumnezeu. Am bătut în geam unde dormeau surorile şi, după cîteva momente de aşteptare, dădica a dat perdeaua aşa la o parte — ce perdele, erau nişte ştergare, cum e la ţară, de-alea de borangic — şi o dată a ţipat cît a ţinut-o gura:

— Mămicăăă, a venit Gheorghiţă acasă!

Am intrat şi o oră a fost numai plînset...

Dezertarea e de multe feluri

A fost dureroasă revederea asta. Trecuseră trei ani de cînd nu ne-am văzut. Eu nu am scris, dar auziseră de nenorocirea ce mi s-a întîmplat. Eram blocat aşa, nu mi se dezlega limba să spun nimic despre ce am trăit. Ce să le mai măresc amără-

ciunea cu poveşti trecute. Ele cu lacrimi în ochi, eu cu nodul în gît... trebuia să caut o cale de a ieşi din impas, să fac ceva. De somn nu putea fi vorba. Trecuse vremea lui. Am depăşit dorul de mamă şi gata. Le-am întrebat:

— Ştiţi ceva de soţia mea, v-a scris?

— Nu ştim nimic.

Voiam să ştiu dacă le era cunoscut subiectul, dacă aflaseră de la cineva, dacă par surprinse. N-au fost. Însă mama sărăcuţa nu putea să umble, să călătorească, să se intereseze, iar surorile mele desigur altceva au visat pentru mine.

— Eu trebuie să aflu ce e cu ea şi copilul, aşa că am să plec să-i caut.

Parcă le-am dat deşteptarea a doua oară. N-au spus să mai rămîn, nici să dorm, părea că într-adevăr şi pentru ele acesta era cel mai important lucru de rezolvat, aşa că mi-au făcut repede un turtoi, nu aveau mai nimic prin casă, le-am lăsat nişte bani şi, la primul tren spre Bucureşti, am fost prezent în gară. Nu-mi veneau lacrimi şi nici lor nu le-am mai dat răgaz de bocit. O oră pînă la Bucureşti, patru pînă la Constanţa, seara pe la ora 8 am ajuns la socri, la Pecineaga, şi după bună seara, sărut mîna şi-un pahar cu vin, dormeam cu capul pe masă. Dacă acasă n-am apucat să dorm, iar în tren nu dormeam niciodată...

Am vorbit dimineaţa cu socrii. Mi-au spus că, după arestarea mea, pe soţie, avînd copilul, au ţinut-o angajată la cantină la ciankaişişti, iar după oprirea lucrărilor la Canal, cînd armata cu lopata s-a desfiinţat, ea s-a transferat în Oraşul Nou Poarta Albă. Locuieşte în blocul 93.

Acum mi-am explicat eu cum a fost posibil ca, pe troienele alea uriaşe, cînd noi încă eram îngropaţi cu barăci cu tot sub zăpadă şi nu circula nimic, să vină să mă vadă. A fost singurul civil care a ajuns atunci la noi şi emoţia, surpriza mea au fost atît de mari, că n-am întrebat-o unde stă, de unde vine,

eu o lăsasem la Siutghiol. În Orașul Nou locuiau și securiști cu familiile. Așa a și putut afla în ce baracă sînt și chiar accesul era o problemă, chiar dacă nu mai exista împrejmuire, ci doar vîrfuri de copaci ieșite din zăpadă pe conturul coloniei.

Mi-am luat rămas-bun de la ei, nu știam că pentru totdeauna, și am plecat către Poarta Albă. M-am oprit în Constanța, m-am îmbrăcat din cap pînă-n picioare, chiar și pe dedesubt, și către ora 2 după-amiază am ajuns. La cantonul de trecere peste liniile de cale ferată, unde descărcam noi capetele de vită, era nea Gîlici. Îl cunoșteam din vedere. Stătea lîngă manivela de manevră a barierelor, uneori, cînd treceam la muncă. I-am spus în cîteva cuvinte cine sînt și pe cine caut. Părea că știa ceva și mi-a spus să iau legătura cu Vasile, care stă în baraca aia și m-a îndrumat către el. Nea Vasile parcă mă așteptа. Bună ziua, bună ziua, hai înăuntru. Un hol, două camere, bucătărie și toaletă, asta era casa, frumos înăuntru. M-a invitat în bucătărie, a scos o sticlă cu vin și, pînă să bem un pahar, nevastă-sa a pus pe masă și o gustare, de care nu m-am atins. După cîteva vorbe despre ce și cum, simțind că lungește și ocolește tema, îi zic:

— Bre nea Vasile, spune-mi...

— Domnule Gheorghe, hai să stăm de vorbă ca bărbații. Știu de unde ai venit, din ce nenorocire, și știi bine, ai trăit-o pe pielea dumitale, că nu ar fi cazul să te duci înapoi.

— Păi de ce să mă duc, eu nu voi mai fi militar să mai dezertez o dată. Am făcut-o atunci.

— A, nuuu... Se ivesc multe în viață, nu numai armata. Dezertarea e și ea de mai multe feluri... viața asta e așa cum e...

Vorbea frumos, dar tot nu ca bărbații, nu franc, nu punea punctul pe i.

— Nea Vasile, vă mulțumesc foarte mult. Dar eu trebuie să ajung unde am plecat. Îmi puteți spune unde este blocul ăsta 93?

Nu erau numerotate blocurile în Oraşul Nou. Probabil şi pentru ca orice nou-venit să întrebe. A deschis geamul bucătăriei — avea o hîrtie pusă în geam — şi mi-a arătat.

— Uite, acolo este uşa unde locuieşte soţia dumitale, fereastra pe care o vezi este de la bucătărie. Dar pînă la ora şase nu-i nimeni acasă, degeaba te duci acolo, să te vadă lumea...

— Păi ce are dacă mă vede?

Acuma ştiam unde, nu mai aveam stare, voiam să ies.

— Domnule, nu pleca, mai rămîi un pic.

— Joiţaaa! o strigă pe nevastă-sa.

Peste o clipă, cînd a apărut în uşa bucătăriei, îi zice:

— Adu-o pe fetiţa dînsului!

M-am aşezat din nou şi în cîteva momente a venit cu o ţîncă brunetă, pe care a lăsat-o lîngă mine. A început să plîngă. Nu avea o educaţie în sensul că o să vină tăticul, că nu ştiu ce... mă rog, copiii la doi ani şi ceva pot să înţeleagă nişte lucruri. Am încercat să o mîngîi, să o iau în braţe, ea fugea la nea Vasile sau la Joiţa, de mine nici pomeneală să vrea să se apropie. Mă gîndeam şi eu că o vorbi sîngele din noi, dacă nu ne-am mai văzut de cînd abia vedea şi gîngurea.

— Nea Vasile, e fetiţa mea?

— Da, domnule!

Era frumos îmbrăcată, se murdărise un pic. Avea şorţuleţ, pietricele în buzunar. Nea Vasile o mai îndemna să mai vină la mine, că „nu face nimica, e tăticul tău". Mă privea neîncrezătoare, dar, după un timp, a acceptat să o iau în braţe. Dar nu fără reţineri. Joiţa s-a apucat să prăjească nişte peşte, se prindea pe canal acolo. Nu-mi ardea de nimic. Nici la turtoiul din geantă nu umblasem. Bine că am mîncat la socri. Se făcuse ora 5. Eu tot în gînduri aşa, nici asupra relaţiei cu fetiţa nu mă puteam concentra. Aşteptam sub tensiune.

Simţindu-mi iar nerăbdarea, nea Vasile s-a apucat să-mi spună:

— Domnule, încă o dată îţi spun, eşti băiat tînăr, ai viitorul în faţă, ai trecut pe unde ai trecut, nu te mai duce. Nu e pentru dumneata...

— Ce nu e pentru mine?! Fă-mă să înţeleg.

— Pentru dumneata nu este femeia asta!

— Ce vrei să spui, domnule!?

— Păi uite, ea trăieşte cu un plutonier angajat în Securitate (Securitatea era separată, se ocupa cu paza, informaţiile, contrainformaţiile etc., ceilalţi aparţineau de MI, Direcţia Generală a Penitenciarelor).

Dacă a deschis subiectul, şi-a dat drumul la vorbă: că îl cheamă Stanciu, că e din Piteşti, că ar fi făcut un abuz în serviciu, el avînd misiunea să afle nu ştiu ce despre mine de la ea, că ar fi avut discuţii cu el, măi că nu trebuia... spunea el multe acolo, dar nu-l mai auzeam şi am ieşit. Am lăsat copilul printre ceilalţi copii afară şi m-am dus la intrarea ei. Era ora 6.

Nu ştiu ce a funcţionat în timpul ăsta cît am stat eu la nea Vasile, dar sigur au anunţat-o că am venit, să se pregătească cumva. La un moment dat, un grup de şase-şapte fete gălăgioase vin către bloc. Se vedea că nu e un lucru natural, nu era ceva de bun-gust, păreau false, mai ales în capoate de casă, cum erau, de parcă ar fi ieşit la vorbă în faţa blocului. S-au oprit la doi, trei paşi de mine şi una, Vasilica, zice:

— Domnule, pe cine căutaţi dumneavoastră?

— Nu cumva sînteţi domnul George, soţul Margaretei? zice alta.

— Eu sînt!

— Nu e, dragă, nu e el! o alta...

Cea care m-a întrebat dacă sînt soţul scoate o poză şi o arată celorlalte: uite, dragă, el este... Au mai ieşit femei, a venit şi nea Vasile lîngă mine şi am văzut-o şi pe Margareta că apare venind către grup. Venea ca melcul şi în apropierea lor

s-a oprit. N-a putut să mai meargă, vedeam că nu o mai ţin picioarele. Nu era o farsă. Una din grup îi zice:

— Hai, mă, vino! Ce te-ai oprit acolo? Ţi-e bărbat!

S-a dus asta şi a luat-o de acolo. A adus-o. N-am mers în întîmpinare. Cînd a ajuns la mine, a întins în faţa mea braţele să mă sărute. Am respins gestul ei întrebînd-o:

— Aici locuieşti? Ai cheia?

A trebuit să caute cu mîinile cheile, aşa că n-a fost nevoie să i le îndepărtez eu. A deschis. Joiţa a adus copilul şi nea Vasile zice:

— Domnu George, nu te supăra, da' vreau şi eu să iau parte un pic la discuţiile dumneavoastră aici.

— Hai înăuntru, i-am zis.

În fond m-am bucurat că am un protector, un cunoscător dacă vreţi, din apropierea mea, dacă vreodată s-or duce veştile la mama. În fine, aveam şi eu pe cineva.

Am intrat într-un hol lung. Mi-a deschis în stînga uşa bucătăriei, să intrăm.

— Nu ai şi altă cameră?

— Da, dar deocamdată nu e aranjată...

— Nu-i nimic! Casa deranjată musafiri aşteaptă... am spus pornind hotărît spre următoarea uşă. Am deschis-o şi am privit în cameră: un dulap cu uşile deschise în care atîrnau pe umeraşe vestoane, haine militare şi lîngă el două perechi de cizme pe şanuri. Dacă nu a venit după mine, nu am intrat în cameră. Am revenit. Stătea în uşa bucătăriei, nea Vasile înăuntru.

— Tu locuieşti aici? am întrebat-o.

— Da.

— Şi te-ai măritat?

— Nuuu...

— Dar ce-i cu hainele alea acolo?!

A început să plîngă... Eram foarte calm...

— De ce plîngi? Am auzit despre femei care au făcut nenorociri mari, şi-au omorît bărbaţii...Tu n-ai făcut o nenorocire... noi avem un copil, vreau de acum încolo să fie totul normal, să fie bine... Încercam să o liniştesc şi să-mi acopăr suferinţa.

— Nuuu... tu nu ai să ierţi asta... te cunosc...

— De unde ştii acum că nu pot să iert?

Mă ştia agresiv, chiar şi din faza cu soldatul ce m-a păzit o noapte cu copilul în braţe, dar şi din altele în care am fost supărat pe ea, însă acum trecusem prin multe, chiar am auzit şi trăit multe nenorociri.

Între timp a venit un oarecare Titi Anghel, a pus în faţa lui nea Vasile, pe masă, o sticlă de secărică şi a ieşit închizînd uşa de la bucătărie. Discuţia a continuat, eu luînd şi un pahar, două, destul ca să nu mai fiu atent la ce se întîmplă prin casă. Ăsta, călcînd pe vîrfuri, a eliberat camera şi casa de tot ce putea fi compromiţător. A mai bătut la uşă şi a intrat doamna Emilia Cîrciova, doctoriţă la spitalul din Oraşul Nou. Era o femeie distinsă, foarte frumoasă, cu vorbă limpede, aşa, să-ţi umble la suflet. Discuţia s-a lungit, subiectul l-a sintetizat şi închis doamna spunînd că mai scapă şi bărbatul cîteodată calul, mai scapă şi femeia cîteodată... S-a făcut o atmosferă mai destinsă. Se apropia ora 23 şi eram foarte, foarte obosit. Fetiţa stătea de mult pe genunchii mei, mă jucam cu ea şi le-am spus:

— Doamnă, vă mulţumesc din suflet că aţi fost cu noi în seara asta...

— Aşa... ne goneşti, ţi-e dor de nevastă, aşa e... a insinuat, în stilul ei, doamna.

Am zîmbit destul de amar, totuşi s-au ridicat şi i-am condus pînă afară. Nea Vasile îmi zice:

— Domnule, trebuia să plec la serviciu în seara asta, dar am sunat la unitate după ce ai ieşit de la mine şi le-am spus că nu vin. Am făcut-o pentru dumneata. Voi fi aici în faţa ca-

sei dumitale. Nu vreau să se întîmple ceva să te nenorocești pentru toată viața. Nu are sens. Femei? e cîmpul plin, lumea plină. Ai tinerețea în față. Dacă nu poți trece peste asta, nu accepta. Fii cuminte, gata! Dar să știi că eu sînt aici afară.

— Nu mai insistați atît, pentru că eu sînt stăpîn pe mine. Gata, lucrurile stau așa cum stau și apoi sînt atît de obosit, că un minut e de ajuns să adorm.

N-am uitat cuvintele lui toată viața. Eu am intrat, iar el a stat acolo, cu încă un prieten care a adus două scaune, au fumat, au vorbit, au mai și băut... am aflat a doua zi.

Am intrat în casă și am închis ușa de afară. Era la bucătărie...

— Ce faci acolo?

— Să mîncăm ceva, să...

— Nu mănînc nimic de la tine. Dacă vrei, eu am ceva de la mama...

A început să plîngă cînd a auzit de mama.

— Mama știe?

— Mama nu știe nimic. Nu ce ai făcut, da nu știe nici de tine, nici de copil. Nu știe nimic...

— Hai să lăsăm astea... dar hai să mănînci ceva...

— Nu mănînc nimic. Mă duc să mă culc.

Avea două camere. Cea pe care o văzusem avea ușa deschisă și nu mai era nimic în dulap. Nu știu cînd s-a făcut curățenie, am aflat mai tîrziu de la nea Gîlici că Titi Anghel, cumnatul său, le-a luat. M-am dus în cealaltă cameră, era acolo un pat, pe care m-am întins. A venit pînă la ușă după mine și s-a scuzat sau a făcut o aluzie...

— Aici e foarte frig, nu am făcut focul deloc, am dus-o foarte greu cu lemnele în iarna asta...

N-am răspuns și a plecat. Am auzit-o pe la bucătărie. Probabil și-a făcut o cafea sau a dat copilului să mănînce... Eu

am adormit. M-am trezit pe la ora 8. Am aprins o ţigară şi am deschis fereastra. Era tot la bucătărie şi a venit la mine.

— Cum ai dormit?

— Bine. Da tu unde ai dormit? Am întrebat-o aşa... să-mi confirme că în camera cealaltă...

— N-am dormit acasă...

— Cum nu ai dormit acasă? De ce?

— Uite, n-am avut somn, şi m-am dus la prietena mea.

— Bine ai făcut!

N-am vrut să lărgesc subiectul, nici să lămuresc ceva cu ea, ce şi cine şi de ce. De ce! Eu aveam şapte ani condamnare, ea avea un copil de întreţinut... avea motive. Totuşi simţeam în suflet o amărăciune, un gol care creştea cu fiecare detaliu şi reluare a fazelor primirii mele în această Poartă Albă deschisă către suferinţe. Toată lumea ştia povestea, în fond nu era mai mare decît un sătuc, blocurile erau case, doar că aveau WC înăuntru, dar erau şi fără, cu closete comune, civilizate. Din prima clipă au ştiut toţi cine sînt, pe cine caut, doamna Cîrciova nici n-a ascuns că ştie tot, grupul de fete jucau teatru, să mascheze drama din sufletul ei sau poate să facă o diversiune, să poată evacua obiectele compromiţătoare. Fapt e că simţeam că trebuie să ies, să dispar. Nu aveam curaj să dau ochii cu lumea, să mă vadă cineva, mă simţeam mic, ce să mai... asta era situaţia.

Lagărul fusese locul în care întreg calvarul avea ca ţintă distrugerea oricărei rezistenţe care îşi avea sursa în credinţă, morală sau principii. Te faci mic, de nimic sau mori. Fără ele însă mureai sigur şi repede. Se murea foarte greu avînd credinţă şi, de regulă, nu mai aveai îndoieli dacă apucai eliberarea. Aflat acolo, înţelegeai bine ce anume mai ţine viaţa în trupul ajuns epavă. Una din posibilităţile de a te murdări pe tine şi pe cei dragi din afară, de a ajunge de nimic era vorbitorul familial. Pentru cine avea dreptul, le programau soţiile

sau prietenele la vorbitor şi îi lăsau singuri, el şi ea, 15-20 de minute într-o cameră. Alţii îşi aşteptau rîndul afară... prostituţie supravegheată. Umilinţă totală. Ca normator, am avut dreptul la vorbitor. Dar nici o clipă nu mi-a trecut prin gînd să o chem, ca să nu îmi murdăresc căsnicia. Îmi era de ajuns mizeria mea. Aşadar nu era doar o frămîntare de suprafaţă, de conjunctură, că ştie lumea. Multe se clătinau în mine acum.

A mai venit şi nea Vasile cu încă un gradat tot de prin zona Bucureştiului şi mai trîntea cîte o consolare: „Astea-s femeile, cu bărbaţii acasă şi tot o fac, dacă vor, aşa că..."

Şi la vizita asta, şi la cea din ziua următoare, nea Vasile, ori că avea ceva cu plutonierul ăla, ori că voia să micşoreze vinovăţia ei, îmi tot spunea că „el este de vină; a încălcat un consemn, nu au voie să aibă asemenea relaţii cu femeile deţinuţilor, dacă ar auzi ai lui, l-ar pedepsi urît". Sau poate credea că vreau să mă răzbun şi nu cumva să aleg o ţintă greşită... nu ştiu. Fapt e că două zile n-am ieşit din casă. Am dormit tot în camera aceea. A adormit fetiţa cu mine în a doua noapte, dar s-a trezit şi s-a dus la mămică-sa. Ziua se jucau copiii în faţa casei, eu cu geamul deschis fumam, şi o altă fetiţă îi spune:

— Uite-l pe tati al tău...

— Nuu... tati e altul... şi mie mi-au dat lacrimile de neputinţă şi ruşine.

N-am mai putut suporta şi după două zile am plecat la pichet, la nea Gîlici. Cînd m-a văzut, era bucuros, şi-a dat şapca pe spate şi mi-a zis:

— Vino încoace, dacă nu veneai azi, veneam eu la dumneata. Ia loc.

Auzise tot, şi înflorite, şi neînflorite. Nu voia să mă consoleze, voia să lucrez eu la pichet acolo.

— Am un post de referent tehnic. Ce faci dumneata... ai o magazie mare cu tot ce trebuie pentru întreţinere de căi fe-

rate. Trebuie să ştii soldul şi ce ai distribuit. Întocmeşti scrisori de trăsură.

M-am apucat de treabă. Era mult de lucru. Scrisorile de trăsură le întocmeam în trei exemplare, cu creion şi indigo. Fiecare scrisoare însoţea un vagon de marfă cu materiale din demontări de la Canal; mii de metri de cale ferată tip D, uzajul, seriile la vagoane, cifrăraie în prostie, telefoane sute pe zi, la regionale, care, cît şi cînd vrea. Îmi plăcea. Eram meticulos. Asta făcusem şi ca artelnic, şi ca normator. Ţineam de LSRC — Lucrări Speciale Regionala Constanţa, cu sediul în Palas. Aveam şef pe inginerul Neguţ Traian, om la locul lui pe care l-am şi cunoscut după primele ore de muncă.

Am lucrat în acea duminică pînă tîrziu. Am dormit la district. Nu mai aveam putere să mă duc acolo. Nu ştiu ce se întîmpla cu mine. Nu mai simţeam nici dragoste, nici milă. Maria, fata mai mică a lui nea Gîlici, îmi aducea fetiţa la mine. Seara o ducea înapoi. Răceala asta creştea cu fiecare zi. Vreo săptămînă am dormit la Niculaie, cu el în cameră, aveau paturi de campanie. Nevastă-sa, femeie de serviciu la district, dormea separat. Nici situaţia asta nu putea să dureze. Pe de altă parte, aici lucram cu mulţi, foarte mulţi oameni. Se vindeau materiale, traverse ca lemne de foc, vopsea, ţiglă, materiale din demolări, multe. Ei, oamenii ăştia mă compătimeau, auziseră dezastrul, nenorocirile, apoi mulţi de aici lucrau încă la închisoare, se ştia pentru ce am fost condamnat, cu dorul copilului şi al soţiei, nu pentru furt, omoruri, în sfîrşit, aşa a fost soarta, aşa o fi vrut Dumnezeu, dar am trecut prin ceea ce ei de abia acum aflau, am supravieţuit şi ei aveau un respect aproape. Nu-mi spuneau, nu comentau tema, dar aşa decurgeau relaţiile, adresarea lor.

Margareta a intrat în alarmă şi m-am pomenit cu o vizită. Băteam la maşina de scris, eram atent la ce bat, dar am sesizat că trece cineva pe la geam şi m-am ridicat să văd cine intră.

A intrat. Era însoţită de o altă fată, elevă la Centrul Şcolar Tehnic Agricol, frumos îmbrăcate...

— Bună ziua.

— Sărut mîinile. Luaţi loc.

A urmat un minut de tăcere. Fiecare cu mintea golită deodată.

— Ce faci, dragă, am auzit că te-ai angajat aici...

— M-am angajat... da' uite ce este, hai să ne înţelegem de la început. Eu îţi vorbesc cu „doamnă" şi te rog să-mi vorbeşti tot aşa. Nu mai sînt „dragul tău", nu mai eşti „draga mea". Vorbim de la nesoţ la nesoţie, ne-am cunoscut acum!

S-a ridicat de pe scaun şi fata îi zice:

— Ei, ce te-ai supărat aşa, de ce m-ai mai adus aici?

— Mi-ai spus că vrei să-l cunoşti şi tu. L-ai cunoscut! Şi să-i transmit că doamna doctor Cîrciova vrea să-i vorbească.

Au plecat. Am primit şi mesajul indirect de la doamna doctor. Fetiţa adusă zilnic de Maria s-a ataşat de mine; mă întreba, se juca, spăla Maria, spăla şi ea, ca toţi copiii care descoperă lumea. I-am cumpărat de îmbrăcat, m-am pus şi eu la punct, dar era dureros, cum să mă exprim mai bine, că s-a întîmplat ce s-a întîmplat, că nu aveam stabilitate, că nu puteam să fiu cu copilul, cu soţia într-o încăpere, nu mă ţineau picioarele să mă mai duc acolo, chiar am încercat şi n-am ajuns decît pînă la Alimentară. Mi se părea că eram spionat, că toată lumea aşteaptă cu ochii după perdele, să nu scape evenimentul întoarcerii mele, credeam că toţi mă privesc pe mine, că şi cîinii m-ar spune dacă, prin absurd, aş fi trecut neobservat. Am mai primit veşti cum că ar fi bolnavă, că ar fi slăbit mult... Nu m-am putut duce şi gata. Nici la socri nu puteam ajunge, erau nişte oameni foarte serioşi. Ce să le spun... Nu ştiau nimic, ce să-i acuz. Şi m-am învăţat cu situaţia asta. Ea la nici 300 de metri de mine şi eu nu pot să ajung pînă acolo.

Nu aveam relaţii cu altă femeie, aşa că, după atîta timp şi comentarii, mi se părea că sînt în centrul atenţiei femeilor.

De vreo săptămînă m-am mutat la doamna doctor. Am răspuns mesajului primit prin nevastă-mea şi mi-au oferit o cameră. Aveau apartament cu patru camere, toaletă şi două intrări, de o parte şi alta a „blocului". Închizînd o singură uşă, locuinţa se transforma într-o garsonieră şi un apartament cu trei camere. Nici la Niculaie nu mai puteam sta obligîndu-l să doarmă separat de soţie. Soţul doamnei doctor era inginer la Sfatul Popular Constanţa şi se ocupa de lucrări de apărare, construia cazemate pe litoral. Făcea naveta.

Mi-a trecut o dată prin minte că atenţia, curiozitatea asta a femeilor faţă de mine nu erau legate de felul cum arăt. Mă distingeam mult faţă de ceilalţi cu meserii de tractorişti, şoferi, caralii ce locuiau acolo. Crescusem ajutat de boieri, s-au ţinut de noi, de mine generalii ăştia, să ne facă educaţie doi ani, apoi eram tînăr, sănătos, cu nevasta la o zvîrlitură de băţ şi... nimic. Cum spun, o dată mi-a trecut prin minte gîndul că ele cred că oi fi suferit ceva prin închisoare şi nu mai pot. Încă mai greu de suportat era, din această perspectivă, compătimirea lor. Şi vorba soţiei cînd a venit în vizită cu eleva aceea: „Ai vrut să-l cunoşti"... Nu cumva mi-a adus-o să-mi placă? În fond nici ea nu aflase dacă „mai sînt în stare". Amintindu-mi prima zi şi teatrul ieftin jucat de grupul de fete zgomotoase ce a mascat apariţia soţiei, le vedeam în stare chiar să facă pariu pe mine cu acordul soţiei: care-l prinde prima. Aşa stînd gîndurile în mintea mea, acceptînd să mă cazez la doamna doctor, am stopat vînătoarea imaginară, lăsîndu-mă „vînat" de o femeie foarte frumoasă, distinsă şi respectată.

Pe de altă parte, de acasă primeam scrisori după scrisori de la mama, de la surori, unde ţi-e copilul, unde ţi-e nevasta, de ce nu veniţi acasă... Nu mă duceam pentru că vestea despre comportarea ei ajunsese, trebuia să le spun ce am de gînd

şi... incertitudinea nu mai putea să dureze. Trebuia să mă hotărăsc, pot sau nu pot să continuu. N-am putut, domnule. Nu o mai aveam la inimă şi gata. Orgoliul, suferinţa, dezamăgirea... ce să mai spun? Eram altul. I-am scris mamei că voi veni să-i aduc fetiţa, să aibă grijă de ea. Mi-a răspuns, cu mare, mare bucurie. Şi surorile la fel. L-am luat pe nea Gîlici şi pe nea Vasile şi am mers la ea. Altfel n-aş fi avut curajul acesta.

— Măi fată, eu m-am hotărît să iau fetiţa acasă.

— Nu ţi-o dau.

— Nu mi-o dai, eu o iau!

— La tine e cam... nu o să aibă ce-i trebuie.

— Dar la tine văd că nu a avut pînă acum! Te rog să o îmbraci şi să-i faci bagajul.

— Măi femeie, a zis nea Vasile, fă cum îţi spune, că e foarte bine. Eu să fi fost în locul lui, de mult nu mai stăteam la discuţii.

A spălat-o, a îmbrăcat-o, i-a făcut un pachet cu lucruşoare şi, cu ea de mînă, am plecat la district, cu primul tren la Dorobanţu, unde mi-am vizat foaia de drum, şi acasă. Am stat aproape o săptămînă acasă. Într-una din zile veneam cu gîndurile mele către casă. Nu ştiu de unde a apărut Niculina. Mă privea, dar mă simţeam de sticlă. Vedea dincolo de mine.

— Ah, ce viaţă grea mi-ai făcut!

A plecat. Nu-i trebuia răspunsul. Vasile Stîngaciu s-a recăsătorit cu ea. Aveau două fetiţe, însă o bătea mereu, mai cu seamă cînd se afla că sînt în Budeşti. De suferinţa ei nu m-am eliberat niciodată. Şi nici nu puteam să mai stau.

M-am întors şi mi-am reluat treaba. Mai limpede la minte, mai împăcat. Aveam cuibul meu, cum s-ar zice, inviolabil, în afară de orice suspiciune, munca îmi era destul de bine plătită şi mai aveam ceva care îmi deschidea toate uşile: aparatul de fotografiat, de care nu m-am despărţit decît în închisoare. Eram singurul fotograf din zonă, invitat la evenimente pri-

vate, la chefuri, la schimbat buletine, cunoşteam toate casele, fetele, satele din împrejurimi: Nisipari, Galeş, Poarta Albă sat, Castelu, în care ajungeam singur sau chemat. Cîştigam şi ca fotograf şi nu-mi prea ajungea nimeni la nas. Trebuia să se întîmple ceva.

Între atîtea drumuri prin localităţi, prin Constanţa la developat filme, mi-am făcut timp să introduc şi acţiunea de divorţ. Trebuia să-mi limpezesc viaţa. Să-i caut rostul. Altul. Venise toamna. Am fost anunţat şi că districtul se va desfiinţa prin luna octombrie. Inginerul mi-a propus ca, după desfiinţare, să fac o şcoală de şase luni şi să devin inspector CF pe lucrări speciale sau pe lucrări M (mişcare). Mi-a oferit şi varianta să merg la Palas, la birouri, unde era destul de lucru. Ţinea foarte mult la mine. Îmi făceam treaba meticulos, îmi plăcea. Aveam relaţii cu toată lumea, că toţi aveau nevoie de lemne de foc şi luau traverse din demolări.

Viaţa de fotograf mi-a dat multe satisfacţii. Plecam în fiecare zi de duminică, uneori de sîmbătă după-amiază. Am parcurs Dobrogea în lung şi în lat, prin comune, prin sate şi cătune. Mi-am făcut cunoştinţe şi prieteni. Avantajul imens era că te trezeai în mijlocul unor oameni fericiţi, participai la fericirea lor, ba chiar trebuia să le sugerezi cum ar putea fi ea, fericirea de pe chipul lor, prinsă pe peliculă, pusă în valoare. În situaţii de astea oamenii sînt altfel, sînt generoşi, se deschid la suflet, înfloresc la chip. Indiferent de necazurile altora, ei aveau fericirea lor. Erau puţini fotografi atunci şi cînd te prindeau în sat, se ducea vestea, miliţianul trebuia să schimbe buletine, oamenii şi ei, cu nepotul, cu nevasta, că nu s-au pozat de 20 de ani sau niciodată, elevii nu mai spun. Îmi trebuiau două, trei pelicule să fac faţă cererilor. Aveam un Zorki S cu trepied de toată frumuseţea şi ţineam la el ca la un bibelou. L-am luat din primul salariu.

POSTFAȚĂ

Pe Gheorghe al rumâncii l-am văzut prima dată în redacție la *Dreptatea*, prin 1991. Un om de statură medie, subțire, îmbrăcat îngrijit, cu ochi albaștri, vii, cu mustață scurtă, îngustă, doar deasupra buzei, fața suptă, fruntea ridată, părul bogat, cărunt și îngrijit, prezenta pentru vînzare lucrări artizanale în pai, biserici pe fond de catifea albastră sau neagră. Lucrătura fină, detaliile, încadrarea, vorba și aspectul lui stîrneau curiozitatea și interesul. A vîndut cîteva tablouri, pe celelalte și le-a pus cu grijă în geanta de umăr încăpătoare și a plecat, ajutîndu-se de o cîrjă să-și tragă piciorul stîng mai scurt și suferind.

Ne-am revăzut după vreo cinci ani. Aveam băiatul elev la Seminarul Teologic de la Cernica și îl vizitam săptămînal. Gheorghe vindea cărți și obiecte de cult în poarta mănăstirii. Mi-a spus că în anii din urmă a fost bolnav de ciroză hepatică, de care doar printr-o minune a scăpat. A scăpat de boală, dar a rămas pe drumuri pentru că, în timp ce era în comă, femeia cu care locuia ar fi obținut o procură din partea lui să vîndă apartamentul proprietate comună. El nu-și amintea să fi semnat așa ceva. La externarea din spitalul Caritas n-a mai avut unde să se ducă și l-au primit la mănăstire. Făcea demersuri pentru a se cerceta faptele. După cîteva luni, pentru a atrage atenția asupra cazului său, a intrat în greva foamei în mănăstire. În aceeași zi însă a fost condus la poarta ei și i-a fost interzisă revenirea.

În vara anului 1997 l-am întîlnit în Piaţa Romană, jos la metrou, aşezat pe un scăunel de pescar, cu cîrja lîngă el şi o pancardă mică atîrnată de gît pe care scrisese „ajutor pentru medicamente" şi lipise o fişă medicală cu bolile de care suferea. Pe chipul lui suferinţa era vizibilă. Am vrut să-i ofer şi eu nişte bani.

— Dumitale am eu să-ţi ofer ceva...

— Dacă nu ai unde sta, vino la mine. Nu te costă nimic.

— Te caut eu.

M-a căutat prin toamna lui 1997 şi de atunci pînă în iulie 2001, cînd a murit de cancer la plămîni, a locuit la mine. Toate demersurile făcute de el, la toate nivelurile, pentru a-şi redobîndi casa ori pentru a obţine o locuinţă socială au rămas fără rezultat. Şi-a oferit povestea la Poliţie, Primăria Capitalei, *România Liberă*, *Ziua*, Avocatul Poporului şi la PNŢ-CD, al cărui membru era din luna mai 1990, cu carnetul nr. 2650. Bolnav cronic, handicapat cu gradul I de invaliditate, nu a beneficiat de nici un avantaj acordat de lege, neavînd domiciliul lui. După alegerile din '96 a aşteptat zadarnic dreptatea ce i se cuvenea de la partidul pentru care militase ani buni şi avea o simpatie din copilărie. Nu mi-a fost dat să văd, pînă la el, cît de greu se desparte omul de speranţe, deşi avea 70 de ani şi ştia că recunoştinţa lumii nu este obligatorie, nici necesară, chiar dacă o meriţi.

Nu avea nici un venit. Ştiam că se mai duce uneori la cerşit. Îşi cumpăra medicamente, iar cînd nu se mai putea se interna în spitale. Nu mi-am imaginat că un singur om poate suporta atît de multă suferinţă, sub aparenta distincţie ce o afişa cînd îşi lua scăunelul să plece spre Piaţa Romană... În suferinţa lui, uneori nu mînca nimic zile în şir, pînă intra într-un fel de transă în care spiritu-i eliberat de trup umbla în voie şi vedea. Revenea apoi la normal, aş zice, cu durerile atenuate şi-mi spunea ce a văzut, pe cine, unde, îşi amintea chi-

puri şi întîmplări de demult, pe care le povestea cu înţelepciune, uneori cu haz. Aceasta era oferta lui [illegible] poveştile M am gîn dit atunci că poate întîlnirea noastră n-o fi chiar fără voia Dom nului, că omul are ceva de spus, o povară de care să se elibe reze, iar eu nu mi le primisem pe toate.

În decurs de peste un an s-au strîns circa 90 de ore de înregistrări pe casete, cu întrebări şi răspunsuri, reveniri pe subiecte şi teme, vizite în Dobrogea şi în satele copilăriei lui, întîlniri cu persoane ce l-au cunoscut sau au suferit cu el. Pentru că Gheorghe al rumâncii, în mai multe condamnări, a trecut prin închisorile din Poarta Albă, Turnu Măgurele, Văcăreşti, Cioara-Vlădeni-Saivane, Sighet, Spitalul 9. Visam şi eu, şi el o carte, dar tot felul de probleme zădărniceau începutul. Trebuiau transcrise peste 60 de casete, selecţionate temele, comparate revenirile pe subiect, o muncă enormă în faţa căreia mă vedeam depăşit. A murit în braţele mele cu gîndul la ea şi la o casă a lui. L-am înmormîntat la cimitirul Mănăstirii Plătăreşti, prin bunăvoinţa părintelui Paul Lepădatu. Nu a venit nimeni la înmormîntarea lui. Nici un coleg de partid, nici un cunoscut, nici fata lui, care mi-a răspuns să plec din uşa ei că anunţă Poliţia. Nu a oferit nimeni nici un ajutor de înmormîntare. A murit un cerşetor al drepturilor lui.

Cumva zguduit de această zădărnicie a vieţii, am reluat lucrul. Am transcris tot şi am selecţionat relatările referitoare la Poarta Albă din perioada 1951–1953, corespunzătoare primei lui condamnări. Am eliminat întrebările mele, am suprapus revenirile pe subiect. Poveştile, numele proprii, etichetele, epitetele, faptele, tonul relatărilor sînt ale lui. Adevărul lor îl ştie Judecătorul a toate. Structura cărţii, ordinea cuvintelor, spiritul cărţii — dacă se lasă înţeles vreunul — sînt ale mele. Eu ştiu că şi spiritul lui, eliberat de povara durerilor trupeşti, a fost alături de mine cînd am făcut această muncă. Am lăsat totul la persoana I şi pentru că Gheorghe cel născut de

Sfîntul Dumitru (26 octombrie) a vorbit prin mine Dumitru, cel născut în februarie 1951 cînd a început calvarul lui. Am scris despre Poarta Albă pentru că a fost în visul meu din clasele primare de a merge la Liceul Agricol. Suna atît de frumos... singura Poartă Albă de pe cuprinsul Dobrogei şi al ţării. Dacă ştiam că este Poarta prin care Suferinţa Omului a ajuns la Dumnezeu... Într-o ordine mai largă, creştină, în care sufletul transcende trupul, am lăsat totul la persoana I deoarece *Cîte aţi făcut acestora Mie Mi-aţi făcut* şi ei care au suferit sînt în Domnul, iar eu cu voia Lui l-am întîlnit pe Gheorghe. Scriind, am făcut un exerciţiu de asumare şi de mărturisire în numele lui, cu gîndul la iertarea ta, cititorule.

Am scris această carte în memoria zecilor de mii de oameni ce au trecut, cu sau fără vină, prin tumorile carcerale create cu bună ştiinţă pe pămîntul Dobrogei, din care m-am născut. În memoria lui Marcu Gheorghe şi Trif Nicodim, tatăl meu, deţinuţi la Poarta Albă şi Peninsula. Şi pentru cei ce vin, care trebuie să afle ceea ce nu poate fi înţeles.

CUPRINS

„Sictir, pezevenghi!“ 5
Cucul mare 7
Armata construcţiilor 10
„Să nu minţi, mamă...“ 14
Momentul adevărului 28
„Cu tine nu mai e de trăit!“ 38
„Omoară-mă cu faţa!“ 43
Moartea pe toate feţele 54
Zarzavaturi la „restaurant“ 60
Capete de vită 64
A murit dracul... 78
Apa neagră 92
Poarta albă 96
Mesaje în piatră 99
Pîinea cea de toate zilele 115
Moartea porcilor 122
Sub cerul liber 124
Planton la morţi 127
„Mămicăăă, a venit Gheorghiţă!“ 133
Dezertarea e de multe feluri 143

Postfaţă 159

Redactor
ANTOANETA IORDACHE

Apărut 2003
BUCUREŞTI – ROMÂNIA

Tiparul: Tipografia
"GARAMOND"
Director: Bara Stefan
Tel./Fax: 0264.414.054; 0264.414.530

TALON DE COMANDĂ
Carte Humanitas prin poştă

Citiţi pe verso despre avantajele utilizării serviciului nostru direct de distribuţie şi despre procedura de comandă.

Nr. crt.	Titlu, autor	Preţ (lei)	Nr. ex.
1	Prezentul continuu FLORIN GABRIEL MĂRCULESCU	150 000	
2	Stalin BORIS SOUVARINE	139 000	
3	Politica duplicităţii GAIL KLIGMAN	145 000	
4	CEKA. Poliţia politică a lui Lenin GEORGE LEGGETT	149 000	
	Total		

CARTE HUMANITAS PRIN POȘTĂ
cu plata ramburs / la primirea coletului

Avantajele dumneavoastră: 10 % reducere din prețul de librărie, indiferent de cantitatea comandată • taxe poștale gratuite / suportate de Humanitas • materiale promoționale la zi privind aparițiile noastre.

Cum comandați: Bifați pe TALONUL DE COMANDĂ precedent titlurile care vă interesează • Adăugați, dacă e cazul, alte titluri Humanitas • Indicați, pentru fiecare titlu, numărul de exemplare dorite • Țineți cont de faptul că lista de titluri disponibile și prețurile înscrise în TALONUL DE COMANDĂ erau valabile la data trimiterii în tipografie a cărții de față • Pentru informații la zi privind titlurile disponibile și prețul lor, sunați la tel. 01/ 223 15 01.

Cum transmiteți comenzile: prin poștă, telefon, fax, e-mail sau Internet (căutați pe site-ul nostru bonul de comandă).

Editura Humanitas
Piața Presei Libere 1
79 734 București — România
Tel.: 01/ 222 90 61, Fax: 01 / 224 36 32
E-mail: cpp@agora.humanitas.ro
Internet: www.humanitas.ro

Datele dumneavoastră
Nume _____
Adresă _____
_____
Telefon, fax _____

Informații suplimentare (completați aceste rubrici pentru a fi inclus în baza noastră de date destinată unui viitor direct-mail)

Data nașterii _____ Profesia _____
Preferințe de lectură / domenii de interes _____
_____
_____

Semnătura Data